UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Compendium Sacrorvm Ritvvm Et Caeremoniarvm

Vinitor, Gerlacus

Coloniae Agrippinae, 1656

Quarta pars complectitur actus folennes titulis viginti octo.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9459

Visual Library

PARS QVARTA

De actibus solennibus.

TITVLVS I.

De Missa solemni in genere ex Rubricis Missalis.

Rubr. genr. Missal. part. 2. tit. 2. n. 5.

1. IN Missa solenni Missale erit apertum super Altare, Calix verò & alia necessaria præparentur in Credentia cooperta linteo, antequàm Sacerdos veniat ad Altare. Ipse autem procedit cum Diacono & Subdiacono, qui capite cooperto, simul cum eo tenent manus iunctas ante pectus; Acolythi verò ante eos deferunt candelabra cum candelis accensis, quæ deinde collocantur super Credentia: & cum peruenerit ad infimum gradum Altaris, ibi medius inter Diaconum à dextris, & Subdiaconum à sinistris, antequam ascendat ad Altare, facit cum ipsis (vt infrà) Confessionem.

Rubr. loco cit. n. 6.

2. In Missa Pontificali omnia seruentur, vt in Cæremoniali, ordinatur; cuius ordinem Episcopus nunquam prætermittat, quandocunque cum Diacono & Subdiacono paratis celebrat.

Rub. part. 2. tit. 4. n. 4.

3. Si Solemniter celebrat coram Summo Pontifice, aut alio ex Prælatis prædictis in Ecclehjs eorum iurisdictionis, stans à sinistris Prælati facit cum eo confessionem, & alia seruat, vt in Cæremoniali ordinatur.

4. In Missa solemni Sacerdos factâ confessione ascendit cum ministris ad medium Altaris vbi dicto *Oramus te Domine*, & osculato Altari, ponit incensum in thuribulum, ministrante Diacono nauiculam & Thuriferario Thuribulum; Diaconus

conus parum inclinatus versus Celebrantem dicit: *Benedicite Pater Reuerende*: & osculatur Cochlear & manum Celebrantis antè & pòst Celebrans ter incensum ponit in Thuribulum dicens interim, *Ab illo benedicaris*. Et depositro cochleari producens manu dextra signum Crucis super thus in Thuribulo, illud benedicit. Posteà Diaconus dimissa nauicula, accipit Thuribulum & dat Celebranti, osculata prius cantenularum summitate, & manu illius dextra. Qui facta Cruci profunda reuerentia, eam ter incensat, nihil dicens, & facta iterum Cruci reuerentia, incensat Altare, ter ducens Thuribulum æquali distantia, prout distribuuntur candelabra, à medio eius vsque ad cornu Epistolæ: vbi demissa manu, thurificat illius postremam partem inferiorem, mox superiorem bis ducto Thuribulo: & conuersus ad Altare, eleuans manum incensat eius planitiem, seu mensam in parte anteriori, ter ducens Thuribulum vsque ad medium, vbi facta Cruci reuerentia, procedendo thurificat aliud latus Altaris triplici ductu vsque ad cornu Euangelij & pariter incensata inferiori & superiori parte ipsius cornu Euangelij duplici ductu, adhuc stans ibidem, eleuat Thuribulum, & ter incensat superiorem tabulæ partem versus mediũ Altaris, vt fecit in cornu Epistolæ: deinde manu aliquantulùm demissa, incensat anteriorem eius partem, seu frontem, ter ducens Thuribulum dum procedit à cornu Euangelij vsque ad medium Altaris: & facta Cruci reuerentia incensat similiter triplici ductu reliquam partem anteriorem vsque ad cornu Epistolæ: vbi reddito Thuribulo ipsi Diacono, ab eo ipse solus incensatur.

5. Si verò in Altari fuerint Reliquiæ, seu Imagines Sanctorum, incensata Cruce, & facta ei reuerentia, antequam discedat à medio Altaris, primùm

primùm incensat eas quæ à dextris sunt, id est à parte Euangelij propè Crucem, bis ducens Thuribulum, & iterum factâ Cruci reuerentiâ, similiter incensat bis alias quæ sunt à sinistris, hoc est à parte Epistolæ: deinde prosequitur incensationem Altaris, vt suprà, ter ducens Thuribulum in vnoquoque latere, etiamsi in eo essent plures Reliquiæ & Imagines, seu etiam plura & parua candelabra.

6. Si in Altari fuerit Tabernaculum Sanctissimi Sacramenti, accepto Thuribulo antequàm incipiat incensationem genuflectit, quod item facit quotiescunque transit ante medium Altaris.

7. Diaconus & Subdiaconus hinc inde assistunt Celebranti dum incensat, & cum transeunt ante Crucem, semper genuflectunt. Deinde Celebrans, Diacono à dextris eius, Subdiacono à dextris Diaconi stantibus in cornu Epistolæ, legit, *Introitum*, & *Kyrie eleison*. Cùm verò intonat Hymnum *Gloria in excelsis Deo*, Diaconus & Subdiaconus, vnus post alium stant à tergo Celebrantis: posteà ascendunt ad Altare, & hinc inde, Diaconus à dextris, & Subdiaconus à sinistris cum Celebrante Hymnum submissâ voce prosequuntur vsque ad finem. Quod etiam seruatur cum dicitur *Credo*; & cùm dicitur *Dominus vobiscum*, *Oratio*, *Præfatio*, & *Pater noster*, Diaconus & Subdiaconus similiter stant vnus post alterum à tergo Celebrantis.

8. Cùm dicitur, *Dominus vobiscum*, & *Oratio*, Diaconus, & Subdiaconus stant retrò post Celebrantem. *Flectamus genua* dicitur à Diacono, à Subdiacono verò, *Leuate*, illo primùm genuflectente, hoc primùm surgente, Celebrans verò non genuflectit.

9. In Missa solemni Subdiaconus circa finem vltimæ

vltimæ orationis accipit ambabus manibus librum Epistolarum, deferens illum supra pectus, & factâ Altari genuflexione in medio, vadit ad partem Epistolæ contra Altare, & cantat Epistolam, quam etiam Celebrans interim submissa voce legit, assistente sibi Diacono à dextris, & item Graduale, Tractum, &c. vsque ad *Munda cor meum*. Epistola cantata Subdiaconus facit iterum genuflexionem Altari in medio, ac redit ad Celebrantem, & genuflectens, osculatur eius manum, & ab eo benedicitur, præterquam in Missis defunctorum.

10. Posteà item Subdiaconus accipit Missale Celebrantis, defert ad cornu Euangelij in Altari, & ibi ministrat Celebranti qui in medio Altaris submissa voce dicto, *Munda cor meum, &c.* & deinde lecto Euangelio, quod in fine non osculatur, delato etiam per Diaconum libro Euangeliorum ad Altare, imponit incensum in Thuribulum. Posteà Diaconus genuflexus ante Altare dicit, *Munda cor meum*, & accipiens librum Euangeliorum de Altari, petit benedictionem à Celebrante similiter genuflexus in superiori gradu Altaris, & osculata illius manu, præcedentibus Thuriferario & duobus Acolythis cum candelabris accensis de Credentia sumptis, vadit cum Subdiacono à sinistris ad locum Euangelij contra Altare versus populum, vbi Subdiacono librum tenente medio inter duos Acolythos tenentes candelabra accensa, dicit, *Dominus vobiscum*, iunctis manibus. Cùm dicit, *Sequentia, &c.* signat librum in principio Euangelij, frõtem, os, & pectus: posteà ter librum incensat, hoc est, in medio, à dextris, & à sinistris, & prosequitur Euangelium iunctis manibus. Interim Celebrans post datam Diacono benedictionẽ retrahẽs se ad cornu Epistolæ, ibi stat iũctis manib. Et cùm Diaconus

conus dicit, *Sequentia Sancti Euangelij*, Sacerdos etiam signat se, & cùm nominatur *Iesus*, caput inclinat versus Altare.

11. Finito Euangelio Sacerdos osculatur librum à Subdiacono sibi delatum, dicens, *Per Euangelica dicta, &c.* & à Diacono ter incensatur. Si sit coram Prælato in sua residentia, liber defertur ad Prælatum, vt suprà, & ille incensatur, vti in Cæremoniali. Postea stans in medio Altaris versus ad Crucem, incipit, si dicendum sit, *Credo*, stantibus, post eum Diacono & Subdiacono: deinde ad Altare accedentibus, & cum eo prosequentibus, vt dictum est ad *Gloria in excelsis*. Si autem sit prædicandum, Concionator finito Euangelio prædicet, & sermone siue concione expleta, dicatur *Credo*, vel si non dicendum, cantetur *Offertorium*.

12. Cùm verò in Symbolo cantatum fuerit, *Et incarnatus est*, Diaconus accepta bursa de Credentia, ambabus manibus eam defert eleuatam cum solitis reuerentijs ad medium Altaris, in quo explicat Corporale, & reuertitur ad Celebrantem. Cùm non dicitur *Credo*, Subdiaconus defert bursam simul cum calice, vt infrà dicetur.

13. Si quandoque Celebrans cantat Missam sine Diacono & Subdiacono, *Epistolam* cantat in loco consueto aliquis lector superpellicco indutus, qui in fine non osculatur manum Celebrantis; *Euangelium* autem cantat ipse Celebrans ad Cornu Euangelij, qui in fine Missæ cantat. *Ite Missa est*; vel, *Benedicamus Domino*, aut, *Requiescant in pace*, pro temporis diuersitate.

14. Dicto *Oremus* Diaconus & Subdiaconus accedunt ad Altare in cornu Epistolæ, Diaconus amouet Calicem, si est in Altari, vel, si est in credentia, vt magis decet, accipit eum de manu Subdiaconi, qui illum cum Patena & Hostia, coopertum

pertum palla & velo à collo sibi pendente, manu sinistrâ tenens, & alteram manum superponens, velo, ne aliquid decidat, de Credentia detulit, comitatus ab Acolytho ampullas vini & aquæ portante: ipse Diaconus Calicem detegit & dat Patenam cum Hostia Celebranti, osculando eius manum; Subdiaconus extergit Calicem Purificatorio, Diaconus acceptâ ampulla vini de manu Subdiaconi imponit vinum in Calice, Subdiaconus interim ampullam aquæ ostendens Celebranti dicit, *Benedicite Pater Reuerende*, qui facto versus eam signo Crucis, dicit orationem, *Deus qui humanæ, &c.* Interim Subdiaconus infundit paulùm aquæ in Calicem, Diaconus illum Celebranti dat, & pedem Calicis tangens, seu brachium dextrum Celebrantis sustentans, cum eo dicit. *Offerimus tibi Domine, &c.* quem posteà positum in Altari vt suprà, palla cooperit. Subdiacono deinde stanti in cornu Epistolæ ponit in dextera manu Patenam, quam cooperit extremitate veli ab eius humero pendentis; qui vadit post Celebrantem ante medium Altaris, & facta genuflexione ibi stat sustinens eam eleuatam vsque ad finem Orationis Dominicæ, vt dicetur. In Missis autem defunctorum, & in feria sexta Parasceues Patena non tenetur à Subdiacono.

15 Dicto, *Veni Sanctificator*, vt suprà, Celebrans ministrante Diacono nauiculam, & dicente, *Benedicite Pater Reuerende*, ponit incensum in Thuribulum, dicens, *Per interc essionem, &c.* vt in ordine Missæ. Deinde accepto Thuribulo per manum Diaconi, nullam tunc faciens Cruci reuerentiam, incensat oblata, ter ducens Thuribulum super Calicem & Hostiam simul in modum Crucis, & ter circum Calicem & Hostiam, scilicet bis à dextra ad sinistram, & semel à sinistra ad

dextram (Diacono interim pedem Calicis te nente manu dextra) dispensans verba in qualibe incensatione hoc modo. In prima incensatione *Incensum istud*, in secunda, *à te benedictum*, in tertia, *ascendat ad te Domine* In quarta, *& descend super nos*. In quinta & sexta, *misericordia tua*. Deinde facta reuerentia, incensat Crucem & Altare, vt dictum est suprà, assistente eodem Diacono, interim dicens, *Dirigatur Domine oratio mea, &c.* & cùm incensatur Crux, Diaconus amouet Calicem ad partem Epistolæ, & incensata Cruce reponit in loco suo. Cùm reddit Thuribulum Diacono, dicit, *Accendat in nobis, &c.* Et incensatur ab eo: deinde Diaconus incensat Chorum, & postremò Subdiaconum tenentem Patenam, & ipse Diaconus incensatur à Thuriferario, & Thuriferarius posteà incensat Acolythos & populum. Celebrans postquàm incensatus fuerit, lauat manus, ministrantibus Acolythis ampullam aquæ cùm peluicula & manutergio.

16. Cùm dicitur Præfatio Diaconus, & Subdiaconus stant retrò post Celebrantem: & paulò antequam dicatur *Sanctus*, accedunt ad Altare, vbi cum Celebrante hinc inde dicunt *Sanctus*, & quæ sequuntur vsque Canonem. Deinde Diaconus accedit ad sinistram Celebrantis, et assistens dum dicitur *Canon*, nisi alius Sacerdos assistat, quia tunc ipse staret ad dexteram aliquantùm post Celebrantem. Subdiaconus verò tunc stat post Celebrantem.

17. Ad finem Præfationis accenduntur duo saltem intorticia ab Acolythis, quæ extinguuntur post eleuationem Calicis, nisi aliqui sint communicandi, & tunc extinguuntur post Communionem. In diebus etiam ieiuniorum, & in Missis prædefunctis, tenentur accensa vsque ad Communionem. Dùm autem Celebrans dicit, *Quàm oblatio-*

oblationem, &c. Diaconus accedit ad eius dexteram, & ibi in superiori gradu Altaris genuflexus, cùm Sacramentum eleuatur, fimbrias Planetæ eleuat, & quando opus est, se erigens, Calicem discooperit & cooperit, &, cum Celebrante genuflectit. Subdiaconus genuflectit in loco suo. Thuriferarius genuflexus in cornu Epistolæ ter incensat Hostiam, cùm eleuatur, & similiter Calicem, posito incenso in Thuribulum absque benedictione. Repositio Calice, Diaconus redit ad librum, nisi alius assistat. Cæteri surgunt, & stant in locis suis.

18. Cùm Celebrans dicit, *Per quem hæc omnia, &c.* Diaconus factâ Sacramento genuflexione, accedit ad dexteram Celebrantis, & quando opus est, discooperit Calicem, & cum Celebrante adorat: similiter cooperit, & iterum genuflectit. Cùm incipit, *Pater noster*, idem vadit retrò post Celebrantem, facta priùs Sacramento genuflexione, vbi stat, dum dicitur oratio Dominica.

19. Diaconus stans retrò post Celebrantem, cùm in oratione Dominica dicitur, *Et dimitte nobis debita nostra*, facta ibidem genuflexione vadit ad dexteram Celebrantis, & Subdiaconus circa finem orationis Dominicæ, facta item genuflexione reuertitur ad Altare, & stans in Cornu Epistolæ porrigit Patenam Diacono, qui eam discooperit, & purificatorio abstergens dat Celebranti, illius manum osculando, & quando opus est discooperit, & cooperit Calicem, & cum Celebrante adorat. Subdiaconus reddita Patena, & deposito velo, quod ab humeris eius pendebat, genuflectit, & discendit retrò post Celebrantem: & cùm dicitur *Pax Domini*, iterùm genuflectens accedit ad sinistram Celebrantis, & simul dicunt, *Agnus Dei*: Deinde

facta ibidem Sacramento genuflexione, redit post Celebrantem. Diaconus verò à dextris genuflexus expectat pacem: & cùm Celebrans osculatur Altare, ipse se erigens simul osculatur illud extra corporale, & à Celebrante dicente, *Pax tecum*, complexus accipit pacem sinistris genis sibi inuicem appropinquantibus, & ei respondet *Et cum spiritu tuo*. Posteà iterum Sacramento in Altari adorato vertit se ad Subdiaconum retrò post Celebrantem; & similiter dat ei pacem. Subdiaconus accepta pace à Diacono, & facta Altari genuflexione, comitatus ab Acolytho vadit ad Chorum, & dat pacem primo cuiusque ordinis, dignioribus priùs, deinde minùs dignis, & reuersus ad Altare, facta genuflexione dat pacem Acolytho, qui ipsum comitauerat, qui & alijs Acolythis circa Altare dat pacem: deinde Subdiaconus vadit ad dexteram Celebrantis, & quando opus est, discooperit Calicem, accipit ampullam vini & infundit quando Celebrans vult purificare; Diaconus post datam pacem Subdiacono vadit ad librum, & dum Celebrans se communicat, stant, ipse & Subdiaconus profundè inclinati versus Altare.

20. In Missa Pontificali, assistens accipit & defert pacem, vt in Ceremoniali habetur. Si in Missa solemni fiat communio, omnia seruentur vt suprà, sed priùs communicet Diaconum & Subdiaconum, deinde alios per ordinem: & Diaconus purificationem eis ministret. Interim à Choro cantatur Antiphona, quæ dicitur, Communio.

21. In Missa solemni Diaconus defert librum Missalis ad cornu Epistolæ, deinde vadit retrò post Celebrantem: Subdiaconus verò vadit retrò ad cornu Euangelij, vbi calicem mundat, aptat cum purificatorio, Patena & palla cooperit, plicat,

plicat Corporale, reponit in bursam, & illam ponit super Calicem coopertum velo, quem collocat in Altari, vel super Credentia vt priùs: postea redit ad locum suum retrò post Diaconum: qui cùm dicit, *Ite Missa est*, cum Celebrante vertit se ad populum: & in Quadragesima dicto per Celebrantem *Oremus*, Diaconus in cornu Epistolæ vertens se ad populum: iunctis manibus dicit vt suprà, *Humiliate, &c.* quo dicto vertit se versus Altare à tergo Celebrantis, & Celebrans dicit orationem super populum.

22. In Missa solemni Celebrans eadem voce & modo quo in Missis priuatis, semel tantùm benedicit populo, nisi sit Episcopus: & dicto Euangelio secundum Ioannem, vel alio vt suprà ministrante Subdiacono librum, si opus est, discedit cum ministris ordine & modo quo venerat.

23. Episcopus autem ter benedicit populo, etiam in Missis priuatis, vt in Ceremoniali habetur.

RITVS ET CEREMONIAE IN *MISSA SOlemni seruandæ parciùs in Rubricis superiùs sunt descriptæ. Quare, ne quid in hoc Compendio Sacrorum Rituum desit, fusiùs de officio Sacerdotis Missam solemnem Celebrantis, aliorumq; ministrorum in eadem seruientium sequentibus titulis tractabitur.*

TITVLVS II.

De ipsa Missa solemni in specie.

1. MIssa solemnis, principalis & conuentualis est eadem, & dicitur illa quæ maiore

quàm Missa priuata celebritate, cum Ministris sacris infrascriptis celebratur, quæ in Ecclesijs Cathedralibus, Collegiatis & Religiosorum quotidiè, in alijs verò saltem diebus festis celebrari debet: eius tanta erat antiquitùs celebritas, vt nullo modo reliquis Sacerdotibus liceret priuatas Missas ante Tertiam celebrare, ne scilicet populus à publico & solemni sacro distraheretur, sed vt omnes Sacerdotes & vniuersus populus ad publica Missarum solemnia, & prædicationem verbi Dei conuenirent.

Castaldus Praxi Cære. lib. 1. sect. 9. num. 1.

2. Sed alia est solemnis: alia minùs solemnis, solemnis est ea quæ in festis solemnioribus cantatur, in qua nihil à Rubricis præscriptum omittitur, quòd ad solemnitatem indicandum spectat: minùs solemnis dicitur illa quæ in ferijs & festis non solemnibus cum ministris quidem cantatur, sed in ea omittitur incensatio Altaris & Chori, osculum pacis, aliæque solennitates secundum vniuscuiusque Ecclesiæ proprios mores & laudabiles consuetudines, Rubricis tamen non repugnantes. Quæ quidem à Rubricis non præscribuntur; tolerantur tamen, vt inter festa & profesta appareat differentia; hic autem, Missa minùs solemni in alium titulum reiecta, tractabitur de ipsa solemni.

Gauantus comment in Rubri. Part. 2. Tit. 2 n. 5.

3. Huiusmodi Missa solemnis iuxta Rubricas generales in Duplicibus, & semiduplicibus, in Dominicis, & infra octauas, dicta in Choro Hora Tertia. In festis simplicibus, & ferijs per annum, dicta sexta. In aduentu, Quadragesima, Quatuor Temporibus, etiam infra octauam Pentecostes, & vigilijs quæ ieiunantur, quamuis sint dies solemnes, Missa de tempore cantari debet post Nonam.

Rubr. gener. Miss. tit. 15. num. 2.

4. Missæ votiuæ, quia non respondent officio, si solemniter celebrentur pro re graui, vel publica

Rubr. gener. Missal. tit. 9. num. 5.

publica Ecclesiæ causa, cum populi frequentia, cantantur post Nonam.

5. Excipiuntur ab hoc ordine dicendi Missam conuentualem, Missæ in Natiuitate Domini quarum prima dicitur post mediam noctem, finito *Te Deum laudamus* in Matutino, secunda in Aurora, dictis laudibus & Prima, tertia verò in die post Tertiam, vel vbi aliter ex dispensatione Apostolica disponatur. *Rubr. gener. Miss tit. 15. num. 4.*

6. In Missa solemni clara voce à Celebrante dicuntur, quando intonatur *Gloria in excelsis*, & *Dominus vobiscum*, *Oremus*, ante orationes, & Offertorium, Præfatio, *Pater noster*, *Pax Domini*, & orationes ante Epistolam, & post Communionem. Alia quæ in Missa priuata dicuntur clara voce, in Missa solemni à Celebrante dicuntur submissa voce, audientibus tamen ministris sacris. *Rubr. gener. Miss. tit. 16. num. 3.*

7. In eadem Missa solemni Celebrans genuflectit ad omnia vt in Missa priuata, præterquam ad *flectamus genua*: & tunc ipse solus stat. Diaconus verò & Subdiaconus, & omnes alij genuflectunt. Ad versum verò. *Adiuuanos Deus &c.* & ad Versum *Veni Sancte Spiritus, &c.* genuflectit vtroque genu in medio Altaris, vsque ad finem. Item genuflectit in die Annuntiationis Beatæ Mariæ, & in tribus Missis Natiuitatis Domini, etiam quando cantatur in Choro *Et incarnatus est, &c.* Alijs diebus, si sedent cùm cantantur ea verba, non genuflectit, sed caput tantùm profundè inclinat: si non sedet genuflectit in superioris Altaris gradu. *Rubr gener. Missal tit. 17. v. 3.* *Gauantus in Rubr. Miss Part. 1 Tit. 17. n. 3. lit. p.*

8. Itaque pro Missarum solemnium celebratione, tempore conuenienti, Sacrista in Sacristia super mensam oblongam præparat omnia paramenta necessaria pro Celebrante & ministris,

ſcilicet tres Amictus, Albas, & cingula totidem, tres manipulos, duas ſtolas, Dalmaticam, & Tunicellam pro Diacono & Subdiacono ſi eis vtantur, alias duas planetas plicatas, quando eis indui debent, vt *part. 1. Tit. 19. n. 6.* dictum eſt. Item Planetam ſeu Caſulam pro Celebrante, ita vt illius paramenta ſint in medio, illa Diaconi à dextris, & Subdiaconi à ſiniſtris, & coloris conuenientis, atque Pluuiale pro Presbytero aſſiſtente, ſi eo vti poſſit, & alia pluuialia pro aſſiſtentibus aut cantoribus in Choro.

9. Præparetur pro Miſſa ſolemni Abacus, ſeu Menſa, quam credentiam vocant à latere Epiſtolæ in plano Presbyterij ſine vllis gradibus, erit autem breuis demiſſa, & ſimplex, linteo mundo vſque ad terram vndequaque pendente cooperta, eius tamen menſuræ, vt omnia neceſſaria in Miſſa ſuper eam poni poſſint videlicet duo candelabra cum cereis albis, Miſſale vnum ſeu duo, pro Epiſtola & Euangelio cantandis, in ipſius medio Calix cum Patena, Palla, Purificatorio, & Burſa corporale continens, atque ibi proximè capſa hoſtiarum cum Hoſtijs, & pelucula cum Ampullis vini & aquæ. Item Campanula ad elevationem SS. Sacramenti pulſanda, eaque omnia cooperientur velo coloris conuenientis, quo vtetur Subdiaconus cùm Patenam tenebit. Ac reliqua omnia quæ vſui eſſe poſſunt, iuxta ſolemnitates & functiones, quas exercere oportet, nec alio apparatu, ſeu pompa vaſorum ornabitur, niſi Celebrante Epiſcopo, & maximè celebrante aliquo S. R. E. Cardinale quibus credentia ſolemni apparatu vaſis argenteis referta debetur. Sed neque Crux, neque Sanctorum Imagines, aut Reliquiæ in ea ponendæ ſunt, niſi fortè aliqua tabella, aut Imago quam populus oſculetur ad oblationem, ſi facienda ſit, ſecundum conſuetudinem locorum,

Gauantus comment. in Rubr. Miſſ. part 2. tit. 1. n. 5 lit. x & y

Carem Epiſ. lib. 2. c. 8.

locorum, alias nulla prorsus apponi debet.

10. Præparetur Missale apertum in cornu Epistolæ super Altare, antequàm Celebrans veniat ad Altare.

11. Præterea in latere Epistolæ in plano paretur sedes vel scamnum oblongum panno decenti viridi opertum, super quo Celebrans & ministri sedeant, vt infrà, dum modo SS. Sacramentum non sit expositum, tunc enim videtur superfluum, cùm Celebrans sedere non soleat ad huiusmodi Missam, nisi vrgente magna necessitate, & tunc posset parari.

12. Si Euangelium legatur in pulpito, & Epistola in alio pulpito, aut ambone, parari etiam debent pannis pretiosis, sed præcipuè pulpitum Euangelij coloris Missæ conuenientis, vt infrà.

13. Hæc omnia parata esse debent, si fieri potest, ante aduentum Celebrantis in Sacristiam, ita vt nihil prorsus desit eorum quæ sunt necessaria quando aduenerit.

TITVLVS III.

De officio Sacerdotis Missam solennem celebrantis.

1. HOra competenti, & assignata de more, omnes tam Celebrans quàm Ministri in Sacristiam conueniunt; ibique ministris paratis Celebrans facta oratione lauat & tergit manus, tum accedit ad Paramenta quibus adiuuantibus ministris induitur dicens ad singula Orationes in Missali assignatas.

2. Celebrans omnibus paramentis, vt in Missa priuata indutus, omnesque ministri cum eo, Ceroferarij scilicet cum candelabris & cereis accensis hinc inde omnium postremi, Diaconus à dex-

tris, & Subdiaconus à sinistris Celebrantis, & Thuriferarius à dextris Diaconi, ita vt Celebrans sit in medio, firmant se quasi rectam efficientes, si fieri potest, lineam, ante imaginem quæ est in Sacristia nudo capite; & tunc ministrante Diacono nauiculam, & Thuriferario thuribulum, imponit, & benedicit incensum in thuribulum eodem prorsus modo, vt infrà. *n.* 13. præscribitur.

Gauantus comment. in Rubr. Miss part. 2. Tit. 2. n. 5. lit. Z.

3. Deinde Celebrans, & omnes alij nudis adhuc capitibus ibidem imagini principali profundam faciunt reuerentiam, & posteà Ministri salutant Celebrantem, qui etiam eis aliquantulum se inclinabit recto capite: & statim procedunt ad Altare ad quod Missa debet Celebrari, hoc ordine.

4. Præcedit Thuriferarius thuribulum dextra, Nauiculam sinistra tenens. Sequuntur duo Acolythi deferentes candelabra cum cereis accensis, Posteà Cæremoniarius, si adsit, manibus iunctis sine bireto. Deinde Subdiaconus solus, & post eum Diaconus, vltimò Celebrans, & hi tres, recto capite & manibus iunctis. Si verò Celebrans aliquando vtitur Pluuiali, aut sola alba vt in benedictione candelarum, & aspersione aquæ benedictæ & alijs huiusmodi, hi tres procedunt quasi pares, eleuantibus ministris Pluuiale Celebrantis. Si Sacristia sit post Altare, omnes egrediuntur per portam quæ est à latere Euangelij & regrediuntur per portam Epistolæ, si duæ sint, post finem Missæ.

Gauantus loco cit. lit. Z. & a.

5. Si procedendo transeunt ante Altare maius ad quod Missa non sit Celebranda, modò ibi sit SS Sacramentum in Tabernaculo, omnes nudo capite genuflectunt, si verò non adsit omnes excepto Celebrante etiam genuflectunt Cruci. Si ibi sit expositum, aut in Altari sit propter Missam, quæ forte ibi celebratur vtrumque

Gauantus loco cit. sub lit. b.

flectunt

flectunt genu; à lateribus Celebrantis, & si eleuatur non surgunt, donec repositum sit super Altare, Ministri quidem sacri à lateribus Celebrantis, alij in locis suis habentes Thuriferarium medium. Ante alia Altaria nulla fit reuerentia.

6. Cùm Celebrans peruenerit ante infimum gradum Altaris deposito bireto ad manum Diaconi, Altari, seu imagini Crucifixi desuper positæ profundam facit reuerentiam simul cum ministris, vel si in eo asseruetur SS. Sacramentum genuflectit vno genu in plana terra, & medius inter Diaconum à dextris & Subdiaconum à sinistris stans erectus manibus iunctis incipit Missam vt in Ordinario Missæ, & dicens *In nomine Patris, &c.* se signat, & cum in Confessione dicit. *Vobis fratres*, & *Vos fratres* aliquantulum se inclinat ad ministros stantes, incipiens primò a parte Epistolæ versus Diaconum, dum dicit *vobis*, & posteà versus Subdiaconum dum dicit *vos fratres*. Idem facit dicens *Misereatur vestri, &c.*

Gauantus loc cit. litt. c.

Rubr gener. Miss. tit. 2 n. 5. Carem. Epise tit. 2 c. 8. Gauantus part. 2. tit. 2. n. 5. li. b. &c

7. Factâ Confessione ascendit cum Ministris ad medium Altaris, & postquàm illud osculatus est, stans in medio illius conuertit faciem suam ad cornu Epistolæ, atque accepto cochleari de manu Diaconi sinistram tenens infrà pectus positam, ter è nauicula thus accipit eodem cochleari, & ter immittit in Thuribulum tribus distinctis vicibus dicens *Ab illo benedicaris in cuius honore cremaberis. Amen.* Quæ verba sic dispensat, vt in prima thuris impositione dicat *Ab illo benedicaris*, in secunda, *in cuius honore*, in tertia *cremaberis. Amen.* Et statim reddit Diacono cochlear. Deinde dextrâ manu apertâ, signum Crucis super thus in Thuribulo adhuc aperto producens, benedicit nihil dicendo.

Rubr. gener. Miss. tit. 4. num. 4. Gauanti. ibid lit. y. & z Car Epis. lib. 3. cap 23.

Rubr. gen. Miss part. I. tit. 4. n. 4. Cærem. Epis. lib. 1. cap. 23.

8. Mox accipit de manu Diaconi thuribulum, & ad Altare conuersus profundè se inclinat Cruci, sed tabernaculo SS. Sacramenti, si adsit, genu flectit, extremitatibus manuum super Altari positis vt faciliùs genu flectere & surgere valeat. Eleuato deinde Thuribulo, ter incensat Crucem in medio tantùm æquali ductu, ita vt ad vnumquemque ictum tantillum quiescat, & tractim ducat thuribulum, nihil dicens, ac iterum facta debita reuerentia Altari, si erunt super Altari Reliquiæ aut Imagines Sanctorum, hinc inde à lateribus Crucis, thurificabit primò Reliquias, seu imaginem à dextris, scilicet à latere Euangelij existentes duplici ductu; & deinde facta prius debita reuerentia Cruci, aut tabernaculo imaginem seu Reliquias à sinistris pariter duplici ductu. Procedit deinde, ab eadem parte sinistra seu cornu Epistolæ, & thurificabit alias Reliquias seu imagines ab eodem latere sinistro crucis existentes, ter thuribulum ducens eundo versus cornu Epistolæ, etiam si plures essent Reliquiæ, aut imagines, quàm tres ab eo latere; vel etiam si nullæ sint Reliquiæ aut imagines thurificabit earum loco Altare, ter thuribulum ducens æquali distantia, prout distribuuntur candelabra, &, cùm erit in cornu Epistolæ, demissa manu, illud primùm inferiùs, bis ducto thuribulo, thurificabit: mox conuersus ad Altare, eleuans manum, incensat eius planitiem, seu mensam in parte anteriori ter ducens thuribulum vsq; ad medium: vbi iterum facta Cruci aut tabernaculo debita reuerentia, procedet thurificando alias Reliquias seu imagines, aut earum loco Altare, prout in latere dicto Epistolæ fecit; & pariter incensat inferiori & superiori parte ipsius cornu Euangelij duplici ductu, adhuc stans ibidem eleuans thuribulum, ter incensat superiorem tabulæ partem

versus

ORDO INCENSATIONIS ALTARIS.

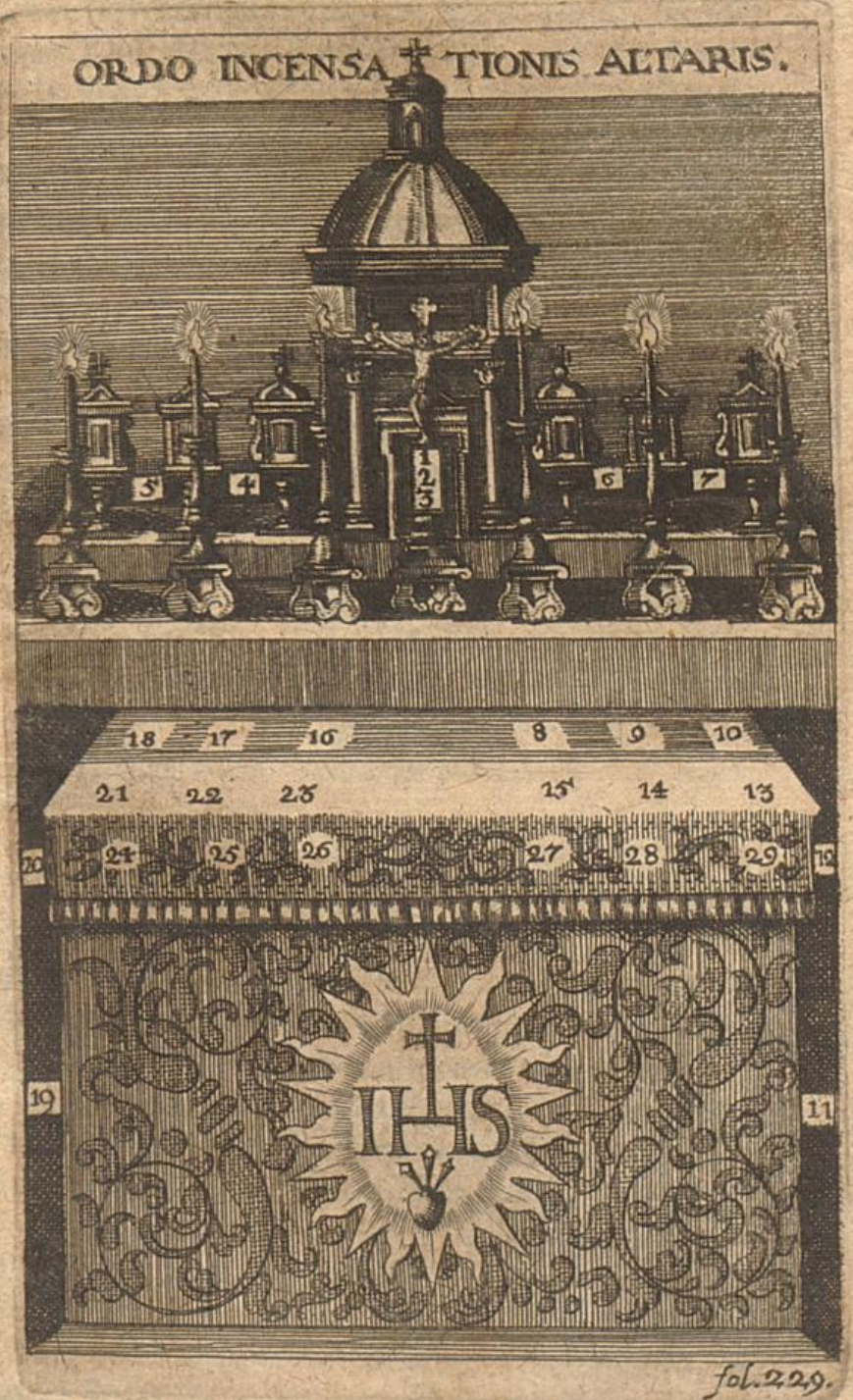

fol. 229.

versus medium Altaris vt fecit in cornu Epistolæ; deinde manu aliquantùlùm demissa incensat anteriorem eius partem, seu frontem, ter ducens Thurihulum dum procedit à cornu Euangelij vsque ad medium Altaris: vbi denuò facta Cruci reuerentia, incensat similirer triplici ductu reliquam partem anteriorem Altaris vsque ad cornu Epistolæ, vbi firmat se reddens thuribulum Diacono, à quo ipse solus triplici ductu thurificatur. Stans erectus iunctis manibus ne modicum quidem caput inclinando.

9. Si in Altari fuerit Tabernaculum *SS.* Sacramenti accepto thuribulo antequam incipiat incensationem genuflectit, quod item facit, quotiescunque transit ante medium Altaris.

10. Si Sanctissimum Sacramentum sit palenter expositum, ea facienda erunt quæ præscribuntur infra, Tit. 4. n. 5. *Vt Sacerdos modum thurificandi Altare tam in Vesperis quàm Missa hic descriptum facilius intelligere atque practicare possit, hanc imaginem thurificationis placuit hoc loco apponere.*

11. Post incensationem ipsi à Diacono factam Celebrans conuersus ad librum in eodem cornu Epistolæ legit solus. *Introitum* submissa voce, sed tam intelligibili, vt à ministris audiatur signans se signo crucis vt in Missis priuatis, & ibidem *Kyrie eleison* cum ministris alternatim absoluit. *Rubr. gener. Missal. tit. 4. n. 7. Gauantus part. 2. tit. 4. num 7. lit. i.*

12. Quo dicto, nisi Sanctissimum Sacramentum sit expositum, Celebrans facta Cruci inclinatione seu genuflexione (si in Altari fuerit Tabernaculum *SS.* Sacramenti) descendendo per breuiorem viam à latere Epistolæ cooperto capite medius inter Diaconum & Subdiaconum in scamno oblongo, & decenter vestito in plano, à latere Epistolæ parato, potest sedere donec idem *Kyrie eleison* à Choro absoluatur. *Gauantus part. 2. tit. 4. nu. 7. lit n.*

13. Dum in choro cantatur vltimum *Kyrie eleison* Celebrans si sederit, præcedentibus Diacono & Subdiacono accedit manibus iunctis ante infimum gradum Altaris in medio, ibique facta genuflexione, aut inclinatione, vt supra, ascendit ad medium Altaris atque ibidem, dicendum sit, cantat clara & sonora voce *Gloria in excelsis Deo*, & submissa prosequitur vna cum ipso Diacono à dextris & Subdiacono à sinistris astantibus, quo dicto sedet, vt prius, si velit.

Gauantus part. 2. tit. 4. n. 7. sub lit. n.

Gauantus part. 2. tit. 4. n. 7. lit. n.

14 Dum in Choro sub dicto hymno *Gloria in excelsis*, cantantur verba ad quæ secundum Rubricas inclinandum est, sedens deposito bireto ad similia verba inclinat, stans autem apud Altare, similiter inclinat.

15. Finito per chorum Hymno *Gloria in excelsis, &c.* vel si non dicendum sit, finito vltimo *Kyrie eleison.* Celebrans adhuc sedens dat biretum suum Diacono & surgens per gradus anteriores Altaris ministris præcedentibus procedit ad Altare; factaque ei in infimo gradu debita reuerentia ascendit ad Altare, quo osculato in medio ad populum se conuertens dicit. *Dominus vobiscum.* *Oremus* seu orationes sub vno & eodem tono.

Rubr. gener. Missal tit. 6. num 4.

16. Finitis *orationibus*, submissa voce legit *Epistolam*, interea dum Subdiaconus eam cantat, item *Graduale*, *Tractum* & alia vsque ad *Munda cor meum*, exclusiuè.

Rubr. gener. Miss. loco cit.

17. Cantata Epistola à Subdiacono vertens se parùm ad cornu Epistolæ versus Subdiaconum, offert ei coram se genuflexo, manum dextram exteriùs deosculandam, sinistra super Altari retenta, & facit super eundem signum crucis nihil dicens.

18. Tum accedens ad medium Altaris, dicit ibi, *Munda cor meum, &c. Iube Domine benedicere*

Dominus

Dominus sit in corde meo, &c. deinde vertens se ad librum in cornu Euangelij, Subdiacono assistente à sinistris eius, dicit submissa voce, *Dominus vobiscum* & legens titulum Euangelij seipsum, & textum more consueto signat, mox Euangelium vsque ad finem prosequitur in cuius fine Minister assistens respondebit *Laus tibi Christe*, Celebrans verò non osculatur librum, neque dicit *Per Euangelica dicta, &c.* *Rubr. gener. Miss. tit. 6. num. 5.*

19. Deinde reuersus ad medium Altaris, ibique manet stans donec Ministrante Diacono Nauiculam & Thuriferario thuribulum, imponit & benedicit thus, vt suprà ante introitum n. 14. præscriptum. Posteà Diacono cum Euangeliorum libro veniente & genuflexo in superiori gradu Altaris benedictionem petenti, ad illum conuersus, benedicit dicens. *Dominus sit in corde tuo, & labijs tuis vt dignè & competenter annunties Euangelium suum*, & cùm dicit *In nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti Amen*, faciens super eum signum Crucis dextra manu, quam deinde illi deosculandum offert, sinistrā infra pectus tenendo. *Rubr. gener. Miss. tit. 6. num. 5.* *Gauantus part. 2 tit. 6. num. 5. lit. c.*

20. Post datam Diacono benedictionem, statim facta Cruci reuerentia retrahit se ad cornu Epistolæ, & dum Diaconus incipit *Dominus vobiscum*, vertit se ad eum iunctis manibus antè pectus, dum verò canitur *sequentia* vel *Initium Sancti Euangelij, &c.* signat se iterum in fronte, ore, pectore, & dum profertur à Diacono nomen ad quod est inclinandum inclinat se, ad nomen tamen *Iesu*, versus Crucē & similiter versus Altare genuflectit, dū sub Euangelio genuflectendū est. *Rubr. gener. Miss. tit. 5. num. 5.*

21. Cantato Euangelio per Diaconum, adhuc stans eodem loco, librum sibi à Subdiacono oblatum, ambabus manibus hinc inde accipit, & parùm inclinatus, osculatur principium Euangelij cantati dicens,

Per

Per Euangelica dicta deleantur nostra delicta.

Deinde iunctis adhuc manibus, vt priùs, Diacono triplici thurificatur ductu.

22. Celebrans postquam incensatus fuerit stans in medio Altaris versus Crucem incipit, dicendum sit, *Credo*, vt in Missali. Dum dicit *Credo* extendit & eleuat manus; dicens *in vnum* iungit eas ante pectus: dicens denique *Deum* caput Cruci inclinat, & omnes Ministri cum eo. Quod prosequitur submissa voce cum Diacono & Subdiacono sibi hinc inde astantibus. Cum dicit *Et incarnatus est*, vsque ad, *Et homo factus est* inclusiuè cum ministris astantibus genuflectit.

Rubr. gener. Miss. tit. 17. num. 3. & 6. Gauantus part 1. tit. 17 n. 3. lit. h. & seq.

23. Lecto Symbolo potest sedere vt dictum est ad *Kyrie eleison* & *Gloria in excelsis*; & dum cantatur à Choro versiculus. *Et incarnatus est de Spiritu Sancto* vsque ad versiculum *Crucifixus* exclusiuè, si non sedet, in superiori Altaris gradu genuflectit; si autem sedet, cum Diacono & Subdiacono profundè inclinat capite aperto. *Praeterquàm* in die Annuntiationis B. Mariæ, & in tribus Missis Natiuitatis Domini, in quibus si sedeat, ad dictum versiculum iterum genuflectit apud scamnum, aut sedem, vbi sederit.

Carem. Epis. lib. 1. c.

24. Si sit prædicandum Concionator finito Euangelio prædicet, & sermone sine concione expleta, dicitur *Credo* vel si non sit dicendum, canterur *Dominus vobiscum* cum Offertorio.

25. Finito per Chorum *Symbolo* vel si non sit dicendum, eo omisso, osculato Altari in medio & ad populum conuersus cantat *Dominus vobiscum*, & iterum ad Altare conuersus *Oremus*; ac lecto submissa voce Offertorio, accipit de manu Diaconi patenam cum Hostia, quam offert vt in Missis priuatis.

Rubr. gener. Miss. t. 7. n. 6.

26. Po-

26. Posita hostia super Corporali, & patena subtus corporale, dictoque per Subdiaconum *Benedicite Pater Reuerende*, Celebrans iunctis manibus incipit. *Deus qui humanæ*, &c. & dum dicit. *Da nobis per huius aquæ & vini mysterium*, dextrâ facit signum Crucis versus aquam in calice miscendam sinistrâ super altare positâ. *Carem Episc. lib. 2. c. 8.*

27. Absoluta hac oratione accipit à Diacono Calicem ambabus manibus, dextrâ scilicet nodum, infra cuppam, sinistra pedem illius tenens, illumque offert dicens simul cum Diacono orationem *Offerimus tibi Domine, &c.* Deinde collato super Altare caliee prosequitur orationes solitas scilicet. *In spiritu humilitatis, &c.* & *Veni sanctificator, &c.* cum cæremonijs, vt in Missa priuata.

28. Dicto à celebrante *Veni sanctificator*, Diacono ministrante Nauiculam & Thuriferario thuribulum vt initio Missæ, Celebrans ter imponens thus in thuribulum dicit. *Per intercessionem Sancti Michaelis Archangeli stantis à dextris Altaris incensi, & omnium electorum suorum, incensum istud dignetur Dominus ✠ benedicere, & in odorem suauitatis accipere. Per Christum Dominum nostrum. Amen.* *Rubr. gener. Miss. t. 7. n. 10.*

Dum dicit, *benedicere* reddito Diacono cochleari producit manu dextra signum crucis super thuribulum fumigans. *Gauantus part. 2. tit. 7. n. 10. lit. v.*

29. Deinde accepto thuribulo per manus eiusdem Diaconi; nullam faciens reuerentiam (licet expositum sit sanctissimum Sacramentum) absolutè thurificat oblata, ter ducens thuribulum super Hostiam & Calicem simul, in modum crucis in recta linea, non autem quatuor puncta designando, & ter circum Calicem & Hostiam, scilicet bis à dextra sua ad sinistram transiens priùs inter Crucem & Calicem & semel sinistra ad dextram, *Car. Episc. lib. 2 c. 28. pag. 115.*

tram, dispensans verba in qualibet thurificatione hoc modo: in prima. *Incensum istud*. In secunda, *à te benedictum*. In tertia *ascendat ad te Domine* In quarta *& descendat super nos*. In quinta & sexta *misericordia tua*.

30. Tum facta Altari debita reuerentia, thurificat Crucem, deinde Reliquias seu imagines, & Altare vt supra n. 8. ante Introitum præscriptum est, dicens interim: *Dirigatur Domine oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum: Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labijs meis: vt non declinet cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis.* Quæ verba tractim dicta, distinguit, & ita dispensat, vt eodem tempore cum thurificatione finiat.

Rubr gener. Miss tit. 7. num. 80.

31. Completa incensatione altaris Celebrans reddit thuribulum Diacono in cornu Epistolæ dicens. *Accendat in nobis Dominus ignem sui amoris, & flammam æternæ charitatis Amen.* & incensatur à Diacono triplici ductu, excipiendo incensum iunctis manibus, versus incensantem nulla capitis inclinatione facta.

Rubr. gener. Miss. tit. 7. num. 10.

Compen. Cæremon. cap. 16. num. 7.

32. Quo facto lauat manus, id est, extremitates digitorum pollicis & indicis dicens Psalmum, *Lauabo inter innocentes manus meas, &c.* aliaq; facit & obseruat prout in Missis priuatis vsque ad Orationem Dominicam: sed cantanda canit in cantu competenti, & non discooperit aut cooperit Calicem, aut etiam Missalis folia vertit, nisi in defectu Diaconi & Subdiaconi.

Rubr. gener. Miss. tit. 10 n. 8

33. Finita oratione Dominica Celebrans accipit de manu Diaconi Patenam inter indicem & medium digitos, pollice & indice non disiunctis.

Rubr gener. Miss. tit. 10. num. 8.

34. Si pacem dare, Missæ conueniat, Celebrans dicta oratione *Domine Iesu Christe qui dixisti, &c.* osculetur Altare & Diaconum ad dextrum latus

expectan-

expectantem complectitur, ac sinistram genam suæ sinistræ eius appropinquans, dat illi pacem dicens *Pax tecum*. Quo facto prosequitur alias orationes.

35. Sumpta ablutione & abstersо ore ad Purificatorium, vadit ad cornu Epistolæ, vbi lecta à se & à Choro cantata communione vadit ad mediũ Altaris, dicit *Dominus vobiscum* & Post communiones vti orationes initio Missæ. Quibus dictis relinquens librum apertum redit ad medium Altaris, vbi de more dicit *Dominus vobiscum* versus populum, & responso à Choro *Et cum Spiritu tuo* dicit submissa voce *Ite missa est* & sic manet stans versus populum donec Diaconus *Ite missa est* cantando absolucrit.

Rubr gener. Miss. t. 11. n. 3

Gauantus part. 2. tit. 11. num 3. lit. I.

Carem. Epis. lib. 2. cap. 8. sub fin.

36. Posteà dicto secretò *Placeat tibi, &c.* osculatoque Altari eâdem voce & modo, id est, clarâ voce vt in Missis priuatis, semel tantùm benedicit populum.

Rubr gener. Miss t. 12. n. 7

37. Dicto in cornu Euangelij more solito Euangelio secundum Ioannem, vel alio quod conuenit, facta ante infimum gradum simul cum ministris Altari debita reuerentia ordine & modo quo venerat redit ad Sacristiam, pro gratiarum actione dicens Antiph. *Trium puerorum*, & Canticum, *Benedicite, &c.*

Rubr. gener. Miss. tit. 12. num. 7.

ANNOTATIONES

in Missam solemnem.

§. 1. Missa tam solemnis quàm minùs solemnis in ijs Ecclesijs in quibus Horæ canonicæ cantari solent, semper dici debet post aliquam Horam in Choro cantatam etiam nocte Natiuitatis Domini, vt Horæ canonicæ sint quasi quædam ad Missam præparatio.

Gauantus comment. in Rubr. Miss. part. 1. ti. 15. num. 2.

§. 2. Si

§. 2. Si propter terræ frigiditatem populus ve
Gauantus loc. cit. lit. a. tardiùs ad Ecclesiam pro Missa solemni, præstat d
ferri tempus recitandi Horam Tertiam, quàm cant
re Missam de Festo, seu Dominica post Sextam ; it
censuit Sacra Rituum Congregatio referente Alcoc
in suo Cæremoniali.

§. 3. Errant qui Ampullas, librum Euangeliorum
seu Epistolarum, aliaque imponenda Credentiæ, Alta
xi imponunt.

Gauantus loc cit. par. 2. tit. 2. num. 5. lit. a. §. 4. Missale apertum super Altare per Cæremonia-
rum, Acolythum, aut Sacristam poni debet, antequàm
Celebrans incipiat Confessionem, si minùs, ante-
quàm veniat ad Altare, collocatum fuerit: quia etiam
in Missa priuata aperitur Missale ante Confessionem.

§. 5. Celebrans dum se induit poterit appendere
cingulo suo à parte dextra sub ipsa Planeta Sudario-
lum, si opus sit, vel Diaconus secum portare, vt illud
Celebranti ministret prout opus erit.

§. 6. Si dicenda sit hora Tertia solemniter secun-
dum consuetudinem locorum, Celebrans paratus
cum Alba, Stola, & Pluuiali procedit in chorum, &
dum dicuntur Psalmi, ministri Sacri parant se in Sa-
cristia, atque finitâ Tertiâ illi ministrant porrigendo
illi manipulum & Planetam.

Gauantus par. 2. tit. 2. n. 5. sub lit. c. §. 7. Progrediens Sacerdos ad celebrandam Missam
solemnem cùm non gestat Calicem, ad quamuis re-
uerentiam cuiuis faciendam, denudat caput.

§. 8. Quod si Altare ita situm sit, vt Celebrans ad illius medium non possit accedere quin priùs transeat per partem Euangelij, aut Epistolæ, v. g. quando Sacristia est retro post Altare aut alio modo, tunc ministri illius partis parùm retrocedere debent, vt Celebranti transitum facilem præbeant, cui illi tunc se inclinant videlicet Diaconus & primus Ceroferarius si transeat per latus Epistolæ, & vice versâ Subdiaconus & secundus Ceroferarius per latus Euangelij.

§. 9. Si autem rectâ pergant ad Altare, dum ad illud accedunt Diaconus, Thuriferarius, & primus Ceroferarius recedunt ad partem Epistolæ, Subdiaconus verò & secundus Ceroferarius, ad partem Euangelij.

§. 10. Dum Celebrans ex Sacristia venit ad Altare dat Diacono biretum suum, quod, sicut & ministrorum bireta, deponuntur à Cæremoniario aut Acolytho extra Credentiam super aliquod scamnum ; puta vbi sunt sessuri, vel in alio loco decenti : nunquam ta-

men

men in Altari, quod & in priuatis Missis obseruandum.

§. 11. Si antequàm Celebrans incipiat Missam, videlicet ante *In nomine Patrù*, eleuetur SS. Sacramentum ad altare ipsi propinquum, Celebrans & ministri debent omnes genuflectere; si post signum Crucis aduertant, non, nisi fortè id accidat dum sedent, quia tunc debent genuflectere, sicut dum sunt in via, sed in hoc casu Minister abstineat à pulsatione campanulæ, hoc tamen intelligendum est quando altaria in quibus eleuatur SS. Sacramentum sunt valde proxima, & in conspectu Celebrantis. Sed quantùm fieri potest, abstineatur à celebratione Missæ priuatæ in Altaribus conspectui Missam solemnem celebrantis obiectis, tempore Missæ solennis.

§. 12. Priusquàm Celebrans incipit *In nomine Patrù, &c.* genuflectit si in Altari est tabernaculum SS. Sacramenti, vel si non sit, caput profunde inclinat Cruci. Ministri verò tam Diaconus quam Subdiaconus atque alij Cruci quæ in Altari est genuflectunt per totam Missam quando contingit eos ante illam transire. *Rubr. gener. part. 1. tit. 4. num. 7.*

§. 13. Celebrans postquam inceperit Missam atque dixerit *In nomine Patrù, &c.* nec ipse, nec ministri aduertere debent ad quemquam in alio Altari Celebrantem, manusque ita teneant iunctas ante pectus, vt ipsi, si fieri potest, Planetam, aut Dalmaticam, aut Tunicellam non tangant, neque eis prorsus submittant.

§. 14. Aduertat etiam Celebrans, vt ita moderate se gerat in iis, quæ sui sunt muneris, vt à ministris omnia modestè & tempestiuè fiant, ne nimiâ festinatione peragere debeant, quæ eis incumbunt.

§. 15. Quàm primùm Celebrans incipit *In nomine Patrù &c.* cantatur Introitus in Choro, deinde *Kyrie eleison*, Ideò Celebrans non debet exspectare in Sacristia donec dicatur *Kyrie eleison* vt procedat ad Altare, sed semper inchoare debet Missam dum cantores incipiunt Introitum. *Carem. Epis. lib. 2. cap. 8.*

§. 16. Dum Celebrans ante Introitum thurificat Altare nihil ab ipso dicendum est. Materies quæ ad hibetur pro incenso debet esse solum & purum thus boni odoris, vel si aliqua addantur aromata, aduertatur vt quantitas thuris, longè superet: illudque thus non sit omnino contusum, ne repente euanescat, aut nimis solidum, ne omninò cremari possit *Carem. Epis. lib. 1. cap. 23.*

§. 17. Celebrans dum capit de manu Diaconi thuribulum,

bulum, sinistrà catenulas quibus thuribulum sustinetur, in earum summitate; dextrâ verò easdem catenulas iunctas prope thuribulum teneat, ac thuribulum sustineat; ita vt illud commodè ducere versus Crucem & imagines prædictas, & ad se retrahere possit: quod fit, si ipse Celebrans, accepto thuribulo, teneat dextram, quoad fieri potest, proximiorē ipsi thuribulo, ita vt parum catenularum spatium remanet inter ipsius manum dextram & thuribulum, præsertim cùm thurificantur oblata, nam si nimis thuribulum pendeat, nec commodè, nec securè, nec cum decore illam actionem expedire potest.

Carem. Epis. lib. 2. cap. 28.

§. 18. Dum autem Celebrans Altaris thurificationem facit, aduertat, vt se in ea grauiter & cum decore gerat, non personam, aut caput, dum thuribulum decit, reducitque mouens; sinistram quæ summitatem catenularum retinet, firmam stabilemque teneat; dextram verò manum, ac brachium commodè ac tractim cum thuribulo versus personam aut rem thurificandam moueat, ita vt cùm thuribulum ad se retrahit illud sub brachio leuiter, & competenti mora reducat; & dum procedit thurificando Altare eundo, & redeundo semper illum pedem priùs moueat, qui proximior est Altari, totque omninò faciat passus, quot thuribuli tractus, vt manus pedesque in mora decenter concordent.

Carem. Epis. loco citato.

§. 19. Notandum pro faciliori intelligentia eorum quæ seruari debent in incensatione quod Altare bifariam diuidatur nempè in planitiem seu mensam & frontem, seu faciem: planities est pars superior illi est tabula Altaris; frons verò, anterior pars. Planities diuiditur in partem anteriorem, & posteriorem; frons verò non diuiditur sed vocatur anterior pars simpliciter. Quælibet harum partium tam anterior quàm posterior planitiei & frons Altaris incensari debet triplici ductu vt clariùs patet, & præ oculis exhibetur in imagine suprà pag. 285. posita.

§. 20. Nota obiter, quod vbi Rubricæ Missalis præcipiunt tit. 4 n. 6. vt Celebrans genuflectat dum transit ante Tabernaculum SS. Sacramenti, id tantùm intelligendum esse de solo transitu in ipso thurificationis actu, non autem de quouis alio transitu tempore Missæ, in alio enim non debet genuflectere nisi SS. Sacramentum patenter sit expositum.

§. 21. Si super Altari fuerint insignes Reliquiæ inclusæ

clusæ capsulis, vel imagines maiores argenteæ, aut aliæ sculptæ inter candelabra, aliæ tamen ab ijs quæ aliquando in tabellulis depictæ, vel etiam circa Tabernaculum sculptæ sunt, seruentur quæ in Rubricis notantur; sed obseruandum quod ijs non inclinetur caput ad differentiam Crucis.

§. 22. Quod si pauciora sint, quàm sex candelabra in Altari, nihilominùs triplici ductu thuribuli, incensatur vnum quodque Altaris latus.

§. 23 Solus Celebrans legit *Introitum* non ministri cum eo, qui tamen respondent & dicunt cum eo alternatim nouies *Kyrie eleison*, in eodem cornu Epistolæ, non in medio Altaris vt plurimi facere solent. *Gauantus part. 2. tit. 4 num. 7. lit. i.*

§. 24. Offendit Sacerdos solemniter Celebrans qui sub Missa in Altari eo tempore quo in Choro cantatur *Kyrie eleison, Gloria in excelsis*, *Graduale*, aut *Sequentia* horas Canonicas, orationes præparatorias, aut alias preces ex libro Missalis aut alio legit, magis si ab Altari in Sacristiam redeat allaturus quippiam, vel nuntius mittatur, aut sublatâ veste Sacrâ, aliquid ex sacculo accipiat.

§. 25. Celebrans in Missa solemni sedere potest inter Diaconum & Subdiaconum cùm in Choro cantatur *Kyrie eleison.* Hymnus *Gloria in excelsis*, *Graduale. Allelvia,* aut *Sequentia*, atque *Credo*: illis enim à se in Altari lectis, statim factâ Altari debitâ reuerentia, & à ministris genuflexione, per breuiorem viam, id est per latus Epistolæ, vnus post alium, præcedente Subdiacono procedunt ad Sedem præparatam seu scamnum oblongum, honestè panno decenti ornatum in plano, vt suprà diximus, vbi Celebrans sedet, eleuantibus ministris posteriorem Planetæ partem, & caput operit porrigente ei Diacono biretum cùm quasi osculo illius, Diaconus quoque ad eius dexteram, Subdiaconus ad sinistram sedent, sic sedentes manus super genua hinc inde expansas aliquantulum à se inuicem distantes, digitis tamen iunctis inter se teneant, talemque ordinem seruant in sedendo, & surgendo, vt aliquantulum priùs Celebrans, quàm ministri sedeat, & caput tegat, ministri verò contrà priùs surgant & caput detegãt, quàm ille, quod ab omnibus alijs ministris obseruari debet, vt priùs se inclinent Celebranti quàm sedeant. Præcedant autem ita tempestiuè ad sedem vt non sint in via dum cantatur in Choro *Adoramus te* aut quid aliud, ad quod inclinandum est, *Gauantus loco cit. part. 2. tit. 4 n. 7a litt. n.*

est, ne cogantur se sistere, vel si id eueniat inclinent se ad Altare.

Gauantus ibidem.

§. 26. Dum Celebrans sedet, & Chorus cantat verba ad quæ fieri debet inclinatio, annuente Cæremoniario ipse, & ministri caput nudum inclinent, & postea legant sicut cæteri de Choro.

§. 27. Circa finem vltimi *Kyrie eleison*, *Hymni Angelici*. *Gradualis*. *Tractus Alleluia. aut Sequentia & Symbolis* inuitati à Cæremoniario, Celebrans adhuc sedens dat biretum suum Diacono quod acceptum cum quasi osculis deponit in loco suo, sicut & suum; ac statim vnus post alium longiori via per gradus anteriores Altaris, & per Planum Capellæ ad Altare procedunt; caueant autem ne sint in via dum in Choro cantatur *Iesu Christe*, sed vel anticipent vel expectent prout longior vel breuior via fuerit: Si dum sedent eleuetur SS. Sacramentum ante eos aut deferatur, nudo capite & flexis genibus illud adorent; non verò quando sunt in via.

§. 28. Celebrans reuersus ad Altare illud osculatur; quod semper facit quoties accedit de sede ad Altare, nisi statim illud osculari debeat ex Rubricis, sufficit enim illud semel osculari, tunc tempore præscripto.

§. 29. Celebrans cantat hymnum *Gloria in excelsis Deo*, non alio modo quam in Missali describitur. Dum dicit *Gloria* disiungit manus quas ante pectus iunctas habebat, non super Altare expansas, vt quidam, dicens *in excelsis* eas disiunctas eleuat vsque ad humeros, dicens *Deo* eas iterum iungit ante pectus, non eleuans oculos, sed tantùm caput inclinat. Ministri verò caput inclinant ad verbum *Deo*.

Catem Episc. lib. 1. c. 8.

§. 30. Notandum est, errare eos, qui primam collectam canunt in tono festiuo, reliquas verò commemorationes si sint de simplici vel feria cantant in tono feriali. Debent enim cani in festis Duplicibus & Semiduplicibus æqualiter omnes orationes & commemorationes tam in Vesperis, Laudibus quàm Missis in eodem tono festiuo, aliæ verò orationes omnes quæ extra laudes matutinales, Missas, & Vesperas in alijs officijs diuinis, quibuscumque sunt canendæ etiam solemnibus diebus cantantur tono simplici ac feriali, non autem festiuo: vti multi faciunt in Completorio, vel Laudibus vespertinis, B. M. V. & alijs officijs diuinis superiùs non specificatis.

Cærim. Episc. lib. 1. c. 27.

§. 31. Ad benè cantandas orationes in Missa solemni

sciendum

sciendum est duos esse orationum tonos alterum solemnem siue festiuum, alterum simplicem seu ferialem, & tono quidem solemni vtimur in Missis de festis duplicibus & semiduplicibus sicut etiam in Laudibus & Vesperis eorum festorum, altero verò simplici in ferialibus, & festis simplicibus, ac pro defunctis, & in alijs quæ occurrunt extra Matutinum, Missas, & Vesperas etiam si in diebus solemnibus recitantur vt in cæteris horis canonicis, in benedictionibus Candelarum, Palmarum, & similibus Differentia autem inter solemnem & simplicem tonum est iuxta antiquum ritum & obseruantiam Capellæ Papalis, quia solemnis duas tantùm habet variationes, & regulariter prima variatio fit per duas notas descendendo & redeundo ad eundem tonum, videlicet,

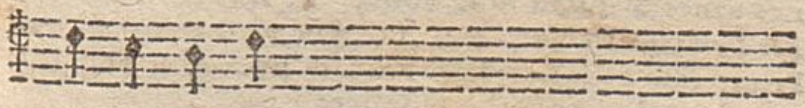

& prima clausula orationis, quæ habet verbum videlicet in fine dicto clausulæ, quæ gemino puncto à sequenti clausula solet designari secundum rectam ortographiam ; quemadmodum apparet ex præpositæ orationis modulatione.
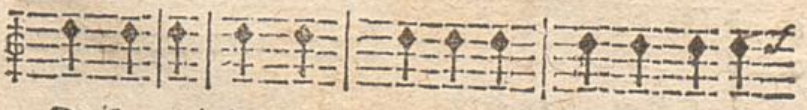
De us qui in ter ca te ra po ten ti æ
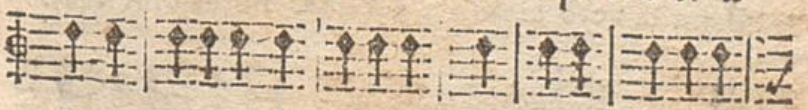
tu a mi ra cula et iam in sexu fragi li

vi cto ri am mar tyri i con tu li sti

Secunda vero variatio fit per vnam notam descendendo videlicet in fine clausulæ sequentis

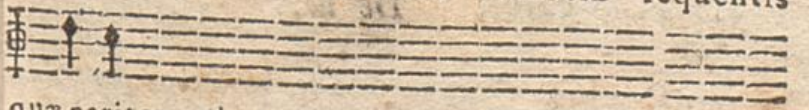

quæ pariter, vel gemino puncto, vel puncto, & commate constat.

vt qui beatæ Catharinæ virginis &
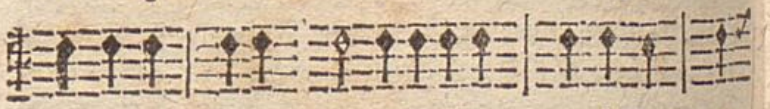
martyris tuæ natalitia colimus per

eius ad te exempla gaudiemur,

Conclusiones etiam earundem orationum in tono solemni diuersimodè variantur, prout ipsæ conclusiones diuerso modo sunt conceptæ. Aut enim dicitur *Per Dominum nostrum &c.* aut *Qui viuis & regnas, &c.* Primo casu fit variatio per vnicam notam in fine primæ clausulæ sine verbo, videlicet.
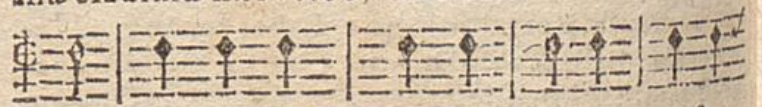
Per Dominum nostrum Iesum Christum

filium tuum

In secunda verò clausula per duas notas videlicet.

Qui tecum viuit & regnat in vnitate
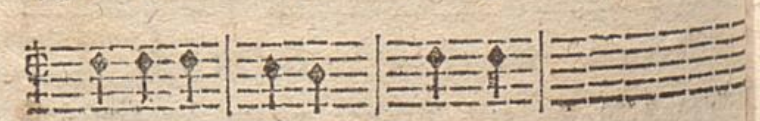
Spiritus Sancti Deus.

In tertia verò, & vltima nulla fit variatio, prout d
oratione dictum eſt, nimirum

Pa

Per omnia sæcula sæculorum,

Secundo casu, cùm dicitur. Qui vivis, & regnas, &c. in qua sunt duæ tantùm clausulæ, prima variatur per duas notas, videlicet.

Qui vivis & regnas cum Deo Patre
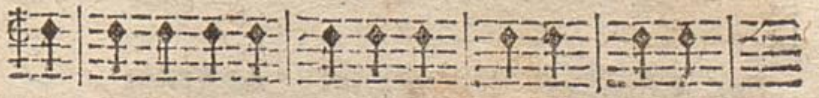
in vnitate Spiritus Sancti Deus

Secunda & finalis non variatur.
Tonus simplex, & ferialis nullam habet variationem, sed cùm eo vtimur, vniformi tono, & voce proferimus orationes à principio vsque ad finem & pari modo in eorum conclusionibus vt in hoc modulationis exemplo.

Deus qui inter Apostolicos Sacerdotes
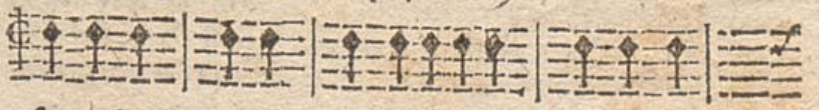
famulum tuum Pontificali fecisti

dignitate vigere Præsta quæsumus

Vt eorum quoque per petuo

aggregetur consortio. Per Dominum

Excipiuntur etiam ab hac regula orationes & versiculi qui cantantur pro defunctis extra Missas, vt in vesperis, & Matutinis, & aliis officijs: in quibus in fine orationum, & versiculorum deprimitur vox per totam, hoc est à Fa & Re in vltimis syllabis, vt hoc exemplo constat.
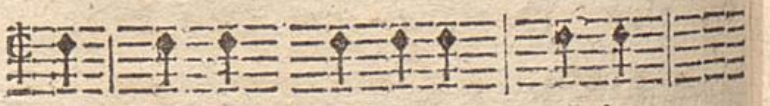
Per Christum Dominum nostrum

Regulare autem est, vt in vtroque tono voce graui, & competenti interposita aliqua mora in fine cuiuslibet clausulæ, & præsertim in clausula finali, accum decoro, & grauiter recitentur orationes.

§. 32. Si fortè Celebrans, sedeat dum Subdiaconus cantat Epistolam, circa finem illius redit ad cornu Epistolæ, vt ibi Subdiaconum benedicat, sed conuenientiùs est nunquam sedere sub Epistola, sed expectare donec Epistola per Subdiaconum decantata fuerit.

§. 33. Postquàm Celebrans legerit Euangelium, aliquantulùm recedit à cornu Euangelij, & accedit ferè ad medium Altaris, ita vt sit inter medium Altaris & cornu Euangelij ante librum; vbi semper stat donec Diacono dederit benedictionem, nisi fortè propter Sequentiam sedeat, circa cuius finem redit ad prædictum locum; vt ibi thus, & Diaconum benedicat.

Gauantus Part. 2. Tit. 5. n. 5. litt. d.

§. 34. Celebrans non debet interrumpere Euangelium quod legit vt præstet quæ circa Diaconum sunt peragenda sed hic expectat finem, & Celebrans lecto Euangelio à se non osculatur librum, neque dicit *per Euangelica dicta &c.* sed post Euangelium solemniter à Diacono cantatum & per Subdiaconum ei osculandum delatum, idem osculatur atque dicit *per Euangelica dicta, &c.*

§. 35. Chorus ita cantum demetiatur, vt Diaconus omnia suo tempore peragere possit, & non fileat, quin ipse Diaconus peruenerit ad locum Euangelij.

§. 36. *Cele-*

§. 36. *Credo* in Missa solemni à Choro totum dicendum, non verò ad illa verba *Et iterum venturus, &c.* vt in multis Ecclesijs breuitatis causa, fieri consueuit, abbreuiandum est, neque alternatim organo cantandum.

§ 37. In eadem Missa, Introitus, Graduale, Alleluia, Offertorium, & id generis alia canantur quæ Ecclesiæ instituto ad eam sacrificij actionem, quæ fit propriè accommodata sint, & non ea quæ sunt ad libitum musicorum.

§. 38. Tolerari potest illa consuetudo, qua defertur liber Prælato, continuante Celebrante Symbolum: quia antiquitùs dum Symbolum cantabatur, Euangelium dabatur osculandum toti populo, non autem placet altera, qua Prælatus osculatur librum dicto offertorio, quando non dicitur *Credo* abusus est, ad breuitatem Missæ introductus. Et Minister deferet librum sine reuerentia ad Prælatum; sed postquam illum fuerit osculatus, libro statim clauso, reuerentiam illi debitam faciet; illi verò tantùm, qui librum osculatur dicere debet, *Per Euangelica dicta, &c* sunt enim verba osculantis propria, quæ omisso propterea osculo omittuntur. Alia circa delationem & osculum libri Euangeliorum seruentur quæ in Rubricis & Annotationibus Missæ priuatæ part. 2. tit. 6. pag 126. §. 8. & seq. dicta sunt, *Gauantus part. 2. tit. 6. n. 2. litt. f.*

§. 39. Si facienda sit oblatio à populo, fiat statim post dictum à Celebrante Offertorium, non verò post oblationem Hostiæ & Calicis, & tunc Celebrans aliquantulùm retrahit se à medio Altaris, & si opus sit ad infimum gradum Altaris descendit, vel etiam si opus sit, procedit ad cancellos, & medius inter Diaconum & Subdiaconum qui colligit oblationes, si sit consuetudo. In fine non datur benedictio populo vllo modo, nec Celebrans quicquam dicere debet; decet autem vt populus osculetur rem offerendam, & posteà manum Celebrantis iuxta Pontificalis Romani in multis actibus solennibus præscriptum Nihilominùs cessare debent oscula in Missis defunctorum, cum in eâdem oscula à Rubricis prohibeantur; minimè autem à Sacra Congregatione Rituum probatur vius eorum qui Patenam tradunt osculandam populo. Potest tamen Crux aut aliqua imago sacra dari osculanda ex more multarum Ecclesiarum. Qui missas nouas celebrant non possunt Ecclesias, vt oblationes recipiant, circuire *Gauantus part. 2. tit. 7. num. 5.* *Concil. Trid. sess. 2.*

cuire ex decreto S. Congregationis. Si oblatio fi
longior possunt aliqua cantari vt Psalmi & Hymni
conuenientes.

Gauantus part. 2. tit. 5. n. 5. litt. h.

§. 39. Diaconus & Subdiaconus non tenentur ad e
Celebranti submissâ voce respondere, quibus Cho
rus respondet, satis enim est, quòd à Choro respon
deatur Celebranti.

Gauantus loco cit. part. 2. tit 7 n. 10. litt. c.

§. 40. Ad *Orate fratres* Subdiaconus respondet *Sus
piat Dominus sacrificium*, &c. & Celebrans tacitè
dicat orationes secretas, vt Diaconus oportuno tem
pore redire queat ad dicendum *Sanctus*, &c. cui
eodem.

§. 41. Cùm corpus Domini nostri Iesu Christi
Missa Conuentuali eleuatur, tum signum sono cam
panæ maioris dandum, cuius soni significatione fide
les qui Missæ sacrificio tunc non interfunt admone
tur; ad tanti tamque magni mysterij ac beneficij re
cordationem animum excitare menteque supplici reli
giosas preces ad Deum piè fundere.

Rubr. gener. Miss. par. 1. tit. 17. n. 5. Carem. Epis. lib. 2. cap 8.

§. 42. In choro post finem *Sanctus* vel paulò ante
quam fiat consecratio omnes genuflectunt vsque ad
eleuationem Calicis inclusiuè, quâ factâ surgunt &
prosequuntur, *Benedictus qui venit, &c.*

Gauantus part. 2. tit. 10 n. 8. litt. y.

§. 43. Qui dat pacem quantumuis supremo Prin
cipi etiam si esset Imperator aut Rex nemini inclinat
aut vllam facit reuerentiam cui dat pacem, nisi post
quam dederit, qui accipit pacem caput inclinat dan
ti, antè & postquam acceperit; Item qui dat pacem
dicit *Pax tecum* qui recipit respondet. *Et cum Spiri
tuo*, amplectunturque se inuicem. In vnoquoque de
de ordine primùs dat pacem alteri subsequenti, &
ille alteri, & sic deinceps vsque ad vltimum eiusdem
ordinis non præmissis inuitationibus, quæ in incen
satione tantùm fiunt: & non nisi stanti pax datur, ea
scilicet per osculum præbetur.

Gauantus loco citato.

§. 44. Laicis datur pax per instrumentum oscu
latum ab eo qui pacem à celebrante immediatè ac
cepit.

Gauantus part. 2. tit. 11. n. 3. litt. q.

§. 45. Celebrans dictis orationibus omninò cum
suis conclusionibus relinquit librum apertum, & non
claudit, sicut à principio non aperuit: & qui apertum
inuenit, apertum relinquit.

§. 46. *Communio* à Choro cantari debet immediatè
post *Agnus Dei*; nisi fiat populi communio, ad quam
ea cantari

ea cantatur Gauantus in Rubr. Miss. part 1. tit. 13. num. 1. Litt. h. *Gauantus loco citato litt. r.*

§. 47. Cantato à Diacono *Ite Missa est* vel *Benedicamus Domino*, Celebrans & Diaconus simul vertunt se per latus Epistolæ ad Altare, ipseque Celebrans dicit *Placeat tibi Trinitas*, vt in Missali: Cantato à Choro prius *Deo gratias*.

§. 48. Dum datur benedictio à Celebrante nihil debet cantari à Choro, vt omnes sint attentiores ac benedictionem.

TITVLVS III.

De Communione generali, vel particulari in Missa solemni.

1. SI facienda sit communio generalis, vel particularis in Missa, tum pro pretioso Sanguine à Celebrante, & nondum vino in Calicem infuso pro purificatione ipsius Celebrantis, Subdiaconus palla tegit Calicem, & eum vltra medium Corporalis à parte Euangelij non extra ipsum collocat propter Sacras species vini adhuc in eius fundo relictas, & statim Diaconus accedit ad dextram Celebrantis cum debitis genuflexionibus, & Subdiaconus per planum ad sinistram ipsius Celebrantis qui etiam debitas facit genuflexiones in accessu & recessu eo tempore quo Diaconus. Tum ipse Diaconus pyxidem opertam in qua sunt Hostiæ consecratæ, ponit in medio Corporalis cum genuflexione debita, qua posita, eam discooperit & genuflectit, Celebrante interim & Subdiacono aliquantulum in cornu Euangelij, & alijs circum altare genuflexis.

Carem Epis. lib. 2. c. 20.

2. Tunc qui communicandi sunt, accedunt ad Altare cum debitis genuflexionibus, ibique ita manent, alijs de Clero semper stantibus.

3. Apertâ Pyxide, & factâ genuflexione, Diaconus in planum descendit ad cornu Epistolæ, ibique profundè inclinatus versus Celebrantem dicit manibus iunctis *Confiteor* alta voce, vel cantando, absoluit.

4. Celebrans verò, pyxide aperta, surgit, & genuflectens retrahit se ad cornu Euangelij ibique Subdiacono stante post ipsum, facit ad altare conuersa, expectat finem confessionis. Quâ factâ ipse genuflectit & conuertens se ad Diaconum inclinatum dicit stans non cantando, sed intelligibili voce *Misereatur vestri, &c. & Indulgentiam absolutionem & remissionem peccatorum vestrorum, &c.* licet communicandus sit vnicus, producens manu dextra signum Crucis super communicandos, cui Diaconus, adhuc inclinatus, Resp. *Amen.*

Carem. Epis. loco cit.

5. Si Diaconus & Subdiaconus communionem sunt accepturi, ille facta genuflexione post datam absolutionem, accedit ad partem epistolæ, vbi genuflexus super gradum secundum altaris expectat communionem, Subdiaconus verò ante Confessionem accedit ad partem Euangelij vbi etiam genuflexus expectat. Tum, vel etiam citius, Acolythi, qui non tenent faces, vel alij ministri extendunt linteum mundum, & genuflexi facie ad se inuicem versa, sustinent illud hinc inde, ambabus manibus per quatuor angulos, quasi iacens quousque perfecta sit Communio Clericorum & non aliorum, quia Laici, Communionem ad cancellos accipere debent, super quibus debet extendi linteum, si sint cancelli ad hoc conuenientes

6. Deinde Celebrans acceptâ pyxide cum genu-

genuflexione solita priùs, præmissis verbis *Ecce Agnus Dei &c.* & ter *Domine non sum dignus* clara voce & integrè prolatis præbet communionem primò Diacono & Subdiacono ante linteum prædictum genuflexis ante prædictum linteum. Deinde alijs Clericis præbet communionem, etiam Acolythis sibi ipsis linteum tenentibus. Si autem communicandi sunt Acolythi faces tenentes, substituant sibi alios donec communionem acceperint.

7. Si qui Prælati interiores Episcopo, Sacerdotali tamen charactere insigniti, sint communicandi, aut alij etiam Sacerdotes, accedunt post ministros Sacros cum habitu chorali & stola de collo pendente eisque Diaconus in cornu Epistolæ stans, alijsque de Choro præbebit purificationem in aliquo Calice, si sint in Sacris Prælati tamen insignes communicari debent ante ministros Sacros.

8. Diaconus & Subdiaconus sumpta communione, statim se purificant ad Credentiam cum Calice ad id præparato, quo facto Subdiaconus vadit ad sinistram Celebrantis, quem communionem distribuentem comitatur manibus iunctis, Diaconus verò in cornu Epistolæ purificationem cum Calice ministrat ijs scilicet qui de Clero sunt, non laicis quibus purificationem debet alter de Clero cum alio vase vini & aquæ præbere. Eo verò casu Diaconus ad dextram Celebrantis accedit.

9. Facta communione Clericorum, Celebrans descendit ad cancellos, vbi laicos communicat, ante quos Acolythi extendunt linteum, nisi iam sit appositum.

10. Facta communione Celebrans redit ad altare tenens digitos super Pyxidem, nisi dicens, & dum ascendit, ministri hinc inde eleuant fim-

brias anteriores vestium suarum, ibi deponi Pyxidem super Corporale, genuflectit & aduertit diligenter, si aliquod fragmentum digitis adhæreat, quod in pyxidem excutit: Diaconus eandem operit cum debitis genuflexionibus, & reponit in Tabernaculum cum debitis iteratis genuflexionibus Celebrante & Subdiacono genuflexis aliquantulum ad latus Euangelij, ac aliis ministris in locis suis: quibus deinde erectis Tabernaculum claudit, & reposito calice in medio Altaris fiant alia pro purificatione Celebrantis.

ANNOTATIONES

§. 1. Si Diaconus & Subdiaconus non accipient communionem, quia videlicet sunt Sacerdotes & volunt Celebrare Missam aut alia de causâ datâ absolutione à Celebrante, statim hinc inde assistunt ad latera ipsius: vbi conuersi ad sanctissimum Sacramentum illi profundè se inclinant, dum Celebrans dicit, *Domine non sum dignus.* Decet tamen vt semper Dominicis diebus & saltem festis communicent nisi sint Sacerdotes & velint celebrare.

Carem. Epis. lib 2 c. 31.

Gauantus part 2. tit. 10. n. 9. lit. C.

§. 2. Diaconus non tenet Patenam sub mento communicantium, quia hoc tantùm spectat ad Episcopalem dignitatem: quod tamen in primitijs multas ob causas concedendum videtur.

§. 3. Aduertant Acolythi deferentes faces, vt neminem impediant in communione, imò genuflexi maneant ad laterales gradus altaris, facie ad se inuicem conuersa.

§. 4. Vt communio honestiùs fiat duplex debet adhiberi mappa ad quodlibet Altare, vbi fit communio, vna pro ministro aut ministerio, altera pro communicandis: nec honestum ac decens est vt manu tergium Celebrantis ad id deseruiat, nec prorsus purificatorium, aut velum Calicis.

Gauantus part. 4. tit. 2. n. 7.

§. 5. Aduertant Sacerdotes communicandi vt stolam habeant decollo pendentem, non tamen in modum Crucis, & communionem accipere semper debent intra Presbyterium, Laici vero extra illud.

§. 6. Inte-

§.6. Interim dum fit communio tam Clericorum quam Laicorum, possunt conuenienter decantari aliqui psalmi, aut hymni, siue Cantica de SS. Sacramento secundum morem locorum, vel pulsari Organa.

§ 7 Celebrans vel Diaconus in fine Communionis cum Ciborio seu pyxide nullam dare debet benedictionem, sed Celebrans in fine Missæ solùm more solito benedicit.

Rit. Rom. tit. de comm.

§. 8. Si post Missam rationabili de causa facienda sit communio generalis per Celebrantem, tunc Celebrans adhuc indutus planeta, eadem agit, quæ superiùs præscripta sunt, & eo casu faces ab Acolythis etiam accendendæ sunt.

§. 9. Pyxides in quibus sacræ hostiæ asseruari solent, sicut & vascula pro sacris oleis conseruandis priùs sunt benedicendæ quam ad eum vsum admodum sacrum adhibeantur: & colligitur ex regulis Missalis de ingressu Sacerdotis ad Altare vbi expressè habetur hostias consecrandas debere vel super corporali, vel in Calice, vel in alio vase mundo consecrato poni. Materia huius vasculi pro sacris hostijs asseruandis de conuenienti debet esse argentea atque deaurata, sed propter Ecclesiæ paupertatem adhiberi poterit aliud alterius materiæ modo sit tale in quo fideliter & absque periculo irreuerentiæ corpus Domini asseruari possit.

Durandus lib. 1. de ritibus Ecclesiæ cap. 16.

VViggers part. 3. q. 83. dub. 16. n. 76.

TITVLVS IV.

De Missa solemni & priuata quæ coram SS. Sacramento patenter exposito celebratur.

1. Cùm Eucharistia sit præcipuum & maximum Dei donum & longè Sacratissimum Sacramentum, quo nihil habet Ecclesia admirabiliùs, nihil dignius, nihil sanctiùs, & nihil salubriùs, ipsum omnis boni ac gratiæ fontem & auctorem continens, illi non potest à nobis condignus honor impendi; vnde congrua est,

Carem. Epis. lib. 1. c. 12.

& ab antiquis SS. Patribus tradita consuetudo (sicut & Cæremoniale Episcopum optimè monet) vt in Altari, vbi expositum est diuinissimum hoc Sacramentum, nunquam, vel raro Sacrum Missæ sacrificium celebretur, nisi id exigat necessitas, vel alia iusta causa, vtpote infra Octauam Corporis Christi, & tempore publicæ orationis 40. aut 10. Horarum, quo casu omninò laborandum est, vt in eo exactissimè debitæ genuflexiones, ac reuerentiam tanti Sacramenti spectant, varijsque in libris Ritualibus præscripti, & sparsim hoc loco collecti sunt, obseruentur.

Gauantus comment. in Rubr. Miss. part 2. tit. 14. n 1.

4. Sacerdos itaque celebraturus coram sanctissimo Sacramento patenter expositio indutus paramentis in Sacristia, impositio ac benedicto ibidem thure in thuribulo, cum Ministris sacris, vt in alijs Missis solemnibus, procedit ad Altare.

Gauantus loco citato num. 5.

3. Cùm Celebrans & Ministri Sacri Presbyterium, seu Capellam, in quo SS. Sacramentum expositum est, ingressi fuerint, caput statim nudant, & cùm ante infimum Altaris gradum peruenerint, genuflectunt omnes simul vtroque genu in plana terra, addita capitis etiam profunda inclinatione; mox surgentes, Celebrans facit Confessionem; vt in alijs Missis.

4. Facta Confessione, Altare ascendens priùs cum Ministris ante SS. Sacramentum vnico flectit genu (quod per totam Missam obseruatur vt expeditior sit) mox dicens *Oramus te Domine, &c.* more solito osculatur Altare, & incensum thuribulo imponit, illudque more solito benedicit, Diaconus verò Nauiculam ministrat atque thuribulum porrigit sine osculis.

Carem. Epis. lib 1 c. 23.

Carem. Epis. lib. 1. c. 23.

5. Celebrans accepto à Diacono thuribulo super Altiorem Altaris gradum genuflexus, omnibus quoque ministris genuflectentibus incensat

incensat SS. Sacramentum triplici ductu, inclinans caput suum ante & post incensationem SS. Sacramenti; Deinde surgens incensat Sanctorum Reliquias, seu Imagines, & Altare more solito, & quoties transit SS. Sacramentum, aut recedit ab eo, toties genuflectit dextro genu vsque ad terram. *Gauantus part. 2. tit. 14. n. 6.*

6. Finita incensatione redditoque Diacono thuribulo in cornu Epistolæ, vti moris est, descendit in planum versus cornu Epistolæ, & sistit se versa facie ad populum, aduertens, ne dum mouet se vertat terga SS. Sacramento, atque ibidem stans iunctis manibus à Diacono è contrà stante in plano Capellæ, thurificatur triplici ductu; Mox ad librum Missalis conuersus, legit Introitum. *Gauantus loco citato num. 7.*

7. In hac Missa quoties Celebrans accedit ad medium Altaris, aut ab eodem medio recedit, vel transit ante illud, toties genuflectit, quod item faciunt Ministri omnes respectiuè vnico flectentes genu. *Rubr. Miss. de officio cœna Domini. Carem. Epis. lib. 2. c. 23.*

8. Celebrans se conuertens ad populum dicturus *Dominus vobiscum* osculato priùs Altari, genuflectit; deinde surgit, & sistit se renibus ad cornu Euangelij semiuersis, tum facta genuflexione iterum in medio, accedit ad cornu Epistolæ, vt dicat orationes. *Rub. loco cit. Carem Epis. loco cit. Castaldus praxi Carem. lib. 3. sect. 10. cap. 3 n. 2.*

9. Finitis orationibus Subdiaconus præmissa genuflexione in medio Altaris in loco consueto Epistolam cantet, & rursus facta, vt anteà, SS. Sacramento genuflexione osculatur more solito Celebrantis manum. *Gauantus loco cit. n. 10.*

10. Dum Diaconus ante Euangelium petit benedictionem, Celebrans præmissa genuflexione, vertens tergum ad cornu Epistolæ, eundem more solito benedicit, qui obtenta benedictione manum Celebrantis (vt aliàs) osculatur. *Gauantus loc. cit. n. 20.*

Celebrans verò ibidem expectat donec idem Diaconus cantando absoluerit Euangelium illudque per *Subdiaconum* sibi delatum osculatus, atque etiam à *Diacono* more solito incensatus fuerit; Deinde conuersus ad medium præmissa genuflexione de more cantat si dicendum sit) *Credo*.

Gauantus ibidem n. 11. 11. Si concionandum est à Celebrante, fiat ab eo stante in cornu Euangelij, & aperto capite Ministri ad eius dextram stabunt extra cornu Euangelij.

12. Incensaturus oblata statim benedictione facta thuris, eadem more solito incensat non priùs genuflectens, sed ijs incensatis genuflexus super altiorem gradum, vt suprà ter incensat SS. Sacramentum, & tunc Diaconus non amouet Calicem, quia non est periculum effusionis eius. Deinde incensat Altare more solito dicens *Dirigatur Domine, &c.*

13. Incensato Altari Celebrans reddito thuribulo retrahit se extra cornu Epistolæ versa facie ad populum, ibique incensatur, lauat manus, atque tergit.

14. Deinde reuersus ad medium Altaris genuflectit, & aliquantulum inclinatus dicit *Suscipe Sancta Trinitas*, &c. quo dicto iursus genuflectit in medio, & conuertens se vt dicat *Orate fratres*, &c. sistit se renibus ad cornu Euangelij semiuersis quo dicto, circulum non perficiens iterum genuflectit in medio Altaris; Reliqua peragit vsque ad Communionem, vt in alijs Missis.

15. Post purificationem Celebrans ante ablutionem digitorum genuflectit, accipit Calicem & de more capit ablutionem in cornu Epistolæ & non extra Altare: reuersus deinde ad medium genuflectit, sumit ablutionem, & iterum genu-

genuflectens redit ad librum vbi dicit *Communionem*.

16. Dicta Communione redit ad medium Altaris genuflectit in medio, & dum vertit se ad populum dicturus *Dominus vobiscum* non vtique in medio Altaris vertit renes sanctissimo Sacramento, sed sicut in initio Missæ versus latus Euangelij, & iterum facta genuflexione redit ad cornu Epistolæ perficiens complenda. *Carem Epis. lib. 2. c. 23.*

17. Diaconus dicturus *Ite Missa est* genuflectit antè & pòst, & stat versus populum, renes vertens ad cornu Euangelij, sicut Celebrans; Subdiaconus verò non se mouet.

18. In benedictione populo danda, dicto, *Benedicat vos omnipotens Deus*, &c genuflectit Celebrans, & in latere Euangelij benedicit non perficiens circulum, nec postea redit ad medium, vt genuflectat, sed statim ad idem latus Euangelij conuersus circulum non faciens dicit *Dominus vobiscum* & cum dicit *Initium* vel *Sequentia sancti Euangelij*, &c. signat librum seu tabellam Euangelij, sed nullo modo Altare, quamuis sanctissimum Sacramentum esset altius, aut in calice seu pyxide; est enim ac si esset in Altari. *Carem Epis. lib. 2. c. 23.* *Gauantus loco citato num. 15.*

19. Cum in fine Euangelij dicit *Et verbum caro factum est* genuflectit Celebrans cum ministris paulò versus SS. Sacramentum. *Gauantus part. 4. tit. 8. num. 8.*

20. Finito Euangelio redit ad medium Altaris, vbi genuflectit, & descendit in planum, vbi iterùm vtrumque genuflectit in plano cum ministris, & sumptis biretis capita non tegunt, nisi extra presbyterium.

21. Si autem facienda sit processio pro Oratione publica, aut alia de causa rationabili, facta in medio suppedanei Altaris genuflexione, descendit per gradus laterales Epistolæ in planum, vbi depositis Planeta & manipulo, & ijsdem à Mini-

à Miniſtris : Celebrans induit pluuiale, & cætera facit quæ ad proceſſionem ſpectant, vt infrà præſcribetur.

22. Ad maiorem tamen ſupradictarum Cæremoniarum intelligentiam, conueniens eſſe exiſtimatur annotare diſtinctè, & ſpeciatim genuflexiones, & alias reuerentias, quæ fieri debent tam in Miſſis priuatis, quam ſolemnibus, vt ſpecialiùs annotatæ ad amuſſim faciliùs obſeruari poſſint.

23. Celebrans ergo ad Altare in quo SS. Sacramentum eſt expoſitum hæc perficere debet.

I. Statim ac Presbyterium ſeu Capellam dicti Altaris ingreditur, caput detegit, & cùm egreditur etiam caput tegit ibidem.

II. Ad medium Altaris genuflectit in plano, vtroque genu, vt ſuprà, & caput deuotè inclinat profundè in plana terra.

III. Poſito calice in cornu Euangelij antequàm extrahat Corporale de burſa genuflectit, & aptato Corporali, atque poſito calice deſuper genuflectit iterum, & accedit ad cornu Epiſtolæ, & rediens ad medium iterùm genuflectit, & aliquantulum retrahens ſe ad cornu Euangelij, deſcendit in planum Altaris, ibique vnicum genuflectit, & caput inclinat & erectus incipit Miſſam.

IV. Poſtquàm aſcendit ad Altare antequàm incipiat *Oramus te Domine*, & poſtquàm illud dixerit, genuflectit.

V. Ante *Kyrie eleyſon* in medio Altaris, vel in Miſſa ſolemni antequàm dicat *Gloria in excelſis.*

VI. Antequàm ſe vertat ad populum dicturus *Dominus vobiſcum* in cornu Euangelij, oſculato priùs Altari, quod ſemper fit quando conuertere ſe debet

se debet ad populum, & antequam reuersus ad cornu Epistolæ dicturus *Oremus* genuflectit.

VII. Ante & post *Munda cor meum, &c.* genuflectit in medio Altaris.

VIII. Ante *Credo*, vel ante *Dominus vobiscum* ante Offertorium genuflectit.

IX. Versus Altare genuflectit antequàm dicit *Oremus* ante Offertorium.

X. Antequàm accedat ad cornu Epistolæ, vt vinum capiat, & iterum reuersus ad medium Altaris

XI. Ante & post lotionem manuum, quæ fit extra cornu Epistolæ, in plano versa facie, vt suprà, ad populum, vel vt alij practicant versa facie ad ipsum cornu.

XII. Ante & post *Orate fratres* dicens illud in cornu Euangelij, vt suprà, & non perficit circulum, sed illud dicit eo modo quo *Dominus vobiscum*.

XIII. Post sumptam purificationem scilicet ante & post ablutionem digitorum in Calice.

XIV. Antequàm discedat à medio Altaris: vt legat Communionem.

XV. Ante & post *Dominus vobiscum* eo modo quo post *Gloria in excelsis*.

XVI Post orationes ante & post *Dominus vobiscum*, & *Ite Missa est* si verò dicat *Benedicamus Domino* genuflectit priùs conuersus ad Altare.

XVII. Ante benedictionem, qua data non perficit circulum, sed facit vt suprà præscriptum.

XVIII Non signat Altare, sed librum, si eo vtatur tantùm aut tabellam.

XIX Dicens *Et verbum caro factum est*, genuflectit aliquantulùm versus *SS* Sacramentum, & ad alia similia.

XX. Antequàm capiat Calicem in medio

Altaris

Altaris genuflectit, & iterùm postquam descen derit vltimum gradum Altaris vtroque genu i plana terra.

ANNOTATIONES.

Carem. Epis. lib. 1. cap. 12. §. 1. Quamuis moneamur ex antiquorum tradi tione, & Cærem. Episc vt abstineamus à Missa coram SS. Sacramento celebranda, licèt in Tabernaculo si incluſum: imò si aliquis sit celebraturus in eo Altari solemniter SS. Sacramentum in aliud omninò trans ferendum esse doceat. Quia tamen aliquando potes contingere & vrgere necessitas, vel etiam consuetudo in plerisque locis à longo tempore seruata, vel etiam dies infra octauam Corporis Christi, Oratio quadra ginta horarum aut alia huiusmodi, in quibus Missæ solemnes vel priuatæ celebrari debent. Ideoque tunc omnes genuflexiones & actus reuerentiales superiùs notati diligentissimè obseruandi sunt.

Carem. Epis. lib. 1. c. 12. §. 2. Minimè probatur illa consuetudo, quæ inualuit piurimis in locis exponendi SS. Sacramentum in maioribus festiuitatibus Sanctorum, imò singulis diebus Dominicis, & ferè festis omnibus. Mos enim iste aduersatur Cæremoniali Episcoporum, alijsque ritualibus, libris & statutis Synodalibus quàm plerimis. Et certè attendendum esset, ne ob nimiam exponendi ipsius SS. Sacramenti frequentiam cultus ei debitus, & honor minuatur, quod ex frequentissima hac expositione sæpè euenit; dum sine sufficienti Clericorum numero, absque vlla thurificatione, Cantu, alijsque Cæremonijs, nec sufficientibus adhibitis luminaribus, in Altari ad hoc non satis decenter ornato, perfunctoriè exponitur; ac coram eo sic exposito indifferenter celebratur, concionatur, communio distribuitur, transitur, tergum indecorè vertitur, aliaque exigua cum reuerentia fiunt. Ideoque prohibenda huiusmodi expositio esset, quæ fit absque ordinariorum Diœcesanorum expressa speciali ad id licentia, vt sentiunt multi, & præcipua id prohibent Acta Mediolanensis Ecclesiæ, & nisi necessitas publica, & grauis Ecclesia causa id exposcat. Festiuitates enim Sanctorum, & festa Patronorum Ecclesiæ aliam solemnitatem requirunt, & expositio Sacramenti diuersam postulat & sibi peculiarem solemnitatem. Nam præsente Domino summo, cessant debet

debet honor, qui seruo exhibendus esset, & præsente Solealia omnia astra splendorem amittunt, & ea de causa iam multi Episcopi hunc morem iustè abrogarunt; certosque dies & casus exponendi SS. Sacramentum præscripserunt sicut præscribit. Concilij Prouincialis Colonienſis sub Nicolao Cusano S. R. E. Cardinale ac de latere Legato habiti constitutio: cuius verbi lubet hic adscribere: *ad maiorem* inquiens *honorem Sanctissimi Sacramenti statuimus quod deinceps ipsum Sanctissimum Sacramentum, nullatenus visibiliter in quibuscumque Monstrantijs ponatur aut deferatur, nisi in Sanctissimo festo Corporis Christi cum sua Octaua & extra huiusmodi festum cũ sua Octaua semel in anno, in qualibet Ciuitate aut oppido, seu Parochia, vel ex singulari indulto Ordinarij aut aliàs pro pace, vel alia necessitate imminente, ex indispositione Rempublicam pragrauante: & tunc cum magna reuerentia atque deuotione: in præmissis tamen laudabilibus consuetudinibus huius Metropolitanæ & Cathedralium Ecclesiarum Suffraganeorum eiusdem semper saluis.*

Concil. Prouinc. Colon. sub Nicolao Cusano pag. 251. § item ad maiorem honorem &c.

§ 3 Maximè curandum est, vt Sacrosancto Corpori Domini nostri Iesu Christi omnium Sacramentorum fonti, locus præcellentissimus ac nobilissimus omnium semper in Ecclesia præparetur & assignetur.

Carem. Epis. lib. 1. cap. 12.

§ 4. Altare in quo augustissimum Eucharistiæ Sacramentum exponitur, quàm poterit venustissimè ornandum est & in eodem Altari quamdiu Sacratissimum hoc Sacramentum patens & apertum est expositum, octo, sex, aut quatuor cerei, vel ad minùs duo cõtinenter ardere debent; minimè autem tantùm vnus.

§ 5 In dicto Altari quo tempore expositum est hoc ter Maximum Sacramentum Crux ordinaria in medio Altaris posita, adesse non debet.

Gauantus part 2. tit. 14. num. 6. Carem. Epis. lib. 2. c. 12.

§. 6. Valdè oportunum & decens est vt SS. Sacramentum non collocetur in maiori, vel in alio Altari, in quo Episcopus, vel alius solemniter est Missam celebraturus, aut communio distribuenda est: ne frequens transitus celebrantis ac ministrorum irreuerentiam minimè leuem causent.

§ 7. Monstrantia aut Ciborum cum SS. Sacramento nusquam reponenda, nisi locus ille subſtratus sit corporali, aut saltem pallâ benedictâ, & mundâ.

Gauantus part. 4. tit. 12 num 7.

§. 8. Ex Altari, in quo patenter expositum est augustissimum Sacramentum nunquam Celebrans capere debet paramenta, neque ibidem ea reponere, licet sit Episcopus, ob apertam præsentiam SS. Sacramenti,

Gauantus part 4 tit. 8. n. 9 litt. l.

sed

sed in Sacristia, aut alio loco remoto & separato Presbyterio

Carem. Epis. lib 1. c. 12.

§. 9. Apud idem Altare nunquam licet Celebranti sub Missæ sacrificio sedere, sed semper stare detecto capite.

Gauantus part. 2. tit. 14 n. 51.

§. 10. Quando contingit fieri concionem coram SS. Sacramento super Altari patenter exposito, idipsum velo albi coloris interim cooperiendum est, nisi Concionator sit ad Altare, & stans in cornu Euangelij & tunc aperto capite concionabitur, sicut & auditores auscultare debent; Ministri autem parati stabunt ad eius dextram in cornu Euangelij.

Carem. Epis. lib. 2. c. 23.

§. 11. Coram SS. Sacramento nihil quod tradendum est Celebranti, osculari debet, neque eius manus in rerum traditione, ob apertam præsentiam SS. Sacramenti.

Carem. Epis. lib. 2. c. 12.

§. 12. Genuflectere debet coram SS. Sacramento patenter exposito Celebrans cum ministris dextro genu vsque ad terram toties quoties accedit medium Altaris, & inde recedit, nec non ante & postquam se vertit, flectere debet.

Carem. Epis. lib. 2. c. 23.

§. 13. Nunquam tergum vertendum est SS. Sacramento, nec vnquam perficiendus est circulus coram eodem SS. Sacramento.

Carem. Epis. lib. 1. c. 12. & lib. 2. cap. 2[illegible] 26 & 33. & Missal. fer. 5. & 6. majoris hebdom.

§. 14. Quotiescumque SS. Sacramentum patenter expositum; thurificandum est, semper thurificatur genuflexus triplici ductu; cumque ipsum solum est thurificandum nunquam thus debet benedici, sed simpliciter imponi thuribulo; & cochlear ac thuribulum porrigi & recipi sine osculis; sed si thurificandum est Altare simul super quod impositum est SS. Sacramentum apertum tunc benedicitur thus, sed thurificatio Sacramenti fit cum genuflexione, & quoties ante illud in thurificatione transit Celebrans toties genuflectit

§. 15 Notandum præterea SS. Sacramentum incensandum esse in loco vbi est positum, antequàm ab eo loco in quo est, super Altare deponatur, vel Celebranti tradatur. Item postquam vepositum est super Altare, post finem Processionis, vel alterius orationis, priùs super Altare debet incensari, quàm in alio loco ponatur, nec postea debet ampliùs incensari; scilicet postquam ibi collocatum fuerit.

§. 16. SS. Sacramentum, aut Altare in quo patenter expositum est, nunquam aspergitur, ea ratione qua non

non signatur Altare initio Euangelij in fine Missæ, quamuis in Rubricis aliquorum Missalium contrarium reperiatur

§. 17. Si cantantur Vesperæ aut aliæ horæ Canonicæ coram SS. Sacramento in Altari exposito, conuenit vt omnes stent aperto capite, & nunquam sedeant, quod si sedeant caput minimè tegant; obseruandum quoque ne intra cancellos cooperiatur caput. *Gauantus part. 4. tit. 12. num. 11. part. 281.*

§. 18. Dum Sacerdos exponendo aut reponendo Monstrantiam cum SS. Sacramento benedicturus est populum facie hostiæ ad eundem populum conuersâ semel tantùm in modum Crucis nihil dicens & circulum perficiens benedicit; solus enim Episcopus & alij vsum paramentorum Pontificalium habentes sicut in Missa, ita cum Monstrantia SS Sacramenti ter benedicunt populum; à qua trina benedictione reliqui omnes, tum Sacerdotes, tum Prælati vsum mitræ non habentes, abstinere omninò debent. *Gauantus part 4. tit. 12. num 8. Carem Epis. lib. 2 c. 33.*

§. 19. Locus Altaris in quo exponi debet SS. Sacramentum ita disponi debet, vt super locum Reliquiarum totus superemineat, nec debet esse ita altus & eminens, vt Diaconus, aut alij cogantur ascendere super Altare & ei pedes super ponere cum ibidem SS. Sacramentum collocandum, vt adoretur, vel inde remouendum, cùm hoc indecens omninò videatur. & indecorum, vel si non aliter fieri possit, consternatur scabellum quod aliquot gradus contineat sufficientes, vt ad illum locum facilis sit ascensus, citra indecentiam.

§. 20. Nunquam Monstrantia cum SS. Sacramento pro adoratione populi exponenda, aut exposita reponenda, nisi thurificatio in Rubricis Missalis sæpiùs præscripta, nec non luminaria sufficientia adhibeantur: ne actibus hisce reuerentialibus, ac cæremonijs ipsi Sancto Sanctorum à Rubricis, multis in locis præscriptis negligenter omissis, cultus, honor, ac veneratio eiusdem irreuerenter minuatur. *Missal fer. 5. & 6 maioris hebdom.*

§. 21. Quando Sacerdos in Missa priuata consecraturus est Hostiam in Monstrantia pro adoratione populi ponendam, tunc ante Missam super Patenam ponit duas Hostias, atque ipsam Monstrantiam ante Missam super Altare inter Candelabra ad cornu Epistolæ collocari facit: atque vtramque Hostiam offert, ac more solito consecrat, illam tamen solùm eleuat quam sumere intendit, alteram verò aptat in lunula

Monstran-

Monstrantiæ statim sumpto sanguine; & ipsam Mon-
strantiam cum SS. Sacramento velo coopertam an
Purificationem includit Tabernaculo. Quod si vel
Tabernaculum non sit in summo aut illo altari i
quo Sacerdos celebrat eo casu nihilominùs antequa
sumat purificationem collocat, vt suprà, Hostiam i
lunula Monstrantiæ. Deinde ponit ipsam Monstra
tiam cum SS. Sacramento in medio Corporalis illar
que paruo tegit velo, deponitque Calicem suum
parte Euangelij post ablutionem digitorum su
rum, demum genuflexiones & reuerentias obserua
vt suprà annotauimus; ipsamque Monstrantiam
cum *SS.* Sacramento finitâ Missâ debitis cum Cæ-
monijs defert ad Tabernaculum.

§. 22. Consueuit nonnunquam ratione festi al-
cuius Ecclesiæ *SS.* Sacramentum mane, vel tantùm
ante summum Sacrum, aut Vesperas, siue Complet
rium de expressa licentia Diœcesanorum Episcop
rum exponi, iisque absolutis officijs statim reponi a
recludi, nullo certo horarum numero seruato, se
tantùm habitâ ratione sacri, Vesperarum, vel Com
pletorij, & tunc in expositione, & repositione omn
ea fiant quæ tam circa preces 40 Horarum, quam ci
ca Missam seruandam coram SS. Sacramento, pra
scribuntur.

§. 23. Notandum quòd in genuflexionibus supr
scriptis decenter faciendis, pes primùm sinister ab
quantulùm sit ab infima parte altaris semouendus, d
postmodùm dexter, manus super Altare hinc inde a
corporalis vtramque extremitatem, vel potius a
corporis proprij latitudinem dispositis, vn co ge
dextro flectendum est: Ita enim & maiori cum decen
tia, & grauitate fiet neque quod sæpè fit, impingetu
genu sinistro in ipsum altaris antipendium.

§. 24 Item notandum pro conuersione ad populu
cùm dicendum est *Dominus vobiscum* vt pedem sin
strum cùm Altare osculatur amoueat paulisper ab i
fima parte Altaris, illicque figat illum, dum se inu
tit sequatur & dexter: sicque inuersus paulul
aberit ab antipendio, vt nec illud, nec planetam
confricatione, aut complicatione atte-
rat, aut corrumpat.

* * *

TITVLV

TITVLVS V.

De Ritibus & Cæremonijs obseruandis per Sacerdotem deportantem Monstrantiam cum SS. Sacramento in Processionibus eiusdem.

1. SI statim finito Sacro coram SS. Sacramento patenter exposito, celebrato; facienda est processio cum SS. Sacramento, Celebrans finita Missa statim facta genuflexione in medio super suppedaneum altaris descendens per gradus laterales retrahit se extra cornu Epistolæ, ibique in plano deponit Planetam & manipulum accipit pluuiale album adiuuantibus Diacono & Subdiacono, qui etiam ibidem suos manipulos deponunt. *Gauantus comment. in Rubr. Miss. Part. 2. Tit. 14. n. 16 & pag 4. tit. 12. num. 3.*

2. Tum per planum inter Ministros sacros eleuantes pluuiale eius, si commodè fieri potest, accedit ad medium altaris, vbi cum eis in plana terra vtroque flectit genu, & se profundè inclinat antè & pòst; deinde surgit & genuflectit superinfimum gradum Altaris, vbi aliquantulum orat cum ipsis Ministris.

3. Facta oratione à Celebrante, ipse surgit & accepto cochleari ac Diacono Nauiculam thuris porrigente ter imponit incensum duobus thuribulis sine benedictione: mox genuflexus in medio supremi Altaris gradus, accepto altero ex thuribulis, atque facta inclinatione, triplici ductu incensat SS. Sacramentum in tabernaculo ostensorio positum, Ministris eleuantibus partes anteriores Pluuialis, & se inclinantibus simul cum Celebrante antè & pòst. *Gauantus part. 4. tit. 12. n. 3.*

4. Deinde

Carem. Epis. lib. 2 33.

4. Deinde Celebrans reddit Thuribulum Diacono à dextris genuflexo. Tum Ministri Sacri accepto velo oblongo sericeo albo de manu Cæremoniarij illud ita extendunt super humeros Celebrantis adhuc genuflectentis & aciculis firmant, adiuuante etiam Cæremoniario, vt æqualiter fluat super brachia & manus eius.

Gauantus part. 4. tit. 12. num. 4.

5. Mox Diaconus accedit ad Altare, vbi facta genuflexione capit Monstrantiam cum Maximo Sacramento, quam Celebranti adhuc genuflectenti sine vlla reuerentia tradit, qui illam capit dextrâ nudâ per nodum, sinistrâ vero nuda per pedem: ita vt imago Christi quæ est in Hostia respiciat populum. Quo facto manus Celebrantis Diaconus tegit extremitatibus veli oblongi, ita vt nullo modo appareant sed tantum SS. Sacramentum pateat in Monstrantia; quo facto statim genuflectit.

6. Mox Celebrans cum Monstrantia, SS. Sacramenti surgit, & ad planum supremi gradus ascendit, atque Sacramentum ante faciem tenens ibi ad populum se conuertit, & interim Diaconus & Subdiaconus, mutant loca sua vt ille in processione incedat à dextris, & ille à sinistris Celebrantis hinc inde, & ambo sic assistentes fimbrias anteriores Pluuialis, & cum opus est, brachia eius subleuantes.

7. Postquam Celebrans conuerterit se cum Monstrantia SS. Sacramenti ad populum, tunc & non priùs Cantores adhuc genuflexi intonant deuotè Hymnum *Pange lingua, &c.* atque statim omnes surgunt, & Chorus Hymnum grauiter & deuotè prosequitur.

8. Deinde si ordo Processionis ad Celebrantem venit ipse medius inter Diaconum & Subdiaconum descendit sub vmbellam tenens Monstrantiam

strantiam cum SS. Sacramento ferè ob oculos, quos in eandem semper piè defixos habebit.

9. Per viam Processionis Celebrans submissa voce recitat aliquos Psalmos vel Hymnos respondentibus Diacono & Subdiacono sibi assistentibus; non enim conuenit quidquam cum alijs cantare, nisi fortè essent pauci admodum Clerici, & necessitas maxima ad id cogat. *Carem. Epis. lib. 2. c. 33.*

10. Quando via processionis longior fuerit, poterit Celebrans in locis, aut altaribus ad hoc decentissimè ornatis deponere *SS.* Sacramentum super Corporale priùs explicatum, ibi autem Diaconus genuflectit, accipit SS. Sacramentum, illud ponit super Corporale, ministrat incensum Celebranti de more: Celebrans genuflexus illud ter incensat, interim & non priùs Cantores, dum inchoat incensationem Celebrãs, cantant Vers. *Tantum ergo Sacramentum*, vel *O Salutaris Hostia*, vel *Panis Angelicus fit panis hominum* ex hymnis festi SS. Sacramenti, aut aliud. Quo facto duo Cantores subdunt versum *Panem de cœlo*, &c. Chorus verò respondet *omne delectamentum* &c. Tum Celebrans surgit, & dicit *Dominus vobiscum*, & Orationem *Deus qui nobis*, &c. ex libro quem Diaconus & Subdiaconus genuflexi sustinent hinc inde ante eum. Responso à Choro *Amen*, Celebrans nihil addens, ascendit ad altare, genuflectit, & sine alterius ministerio accipit velatis manibus, vt priùs, Monstrantiam cum SS. Sacramento, & vertens se ad populum prosequitur Processionem. Hoc tamen passim non fiat ad singula altaria, vel loca ornata in vijs, sed semel tantùm ac iterum arbitrio Celebrantis; frequentes enim stationes videntur importunæ, & sæpè ordinem Processionis peruertunt. *Carem. Epis. lib. 2. cap. 33.*

11. Quando plures sunt Sacerdotes qui in via

Processionis per vices deportaturi sunt SS. Sacramentum, tunc quando peruentum fuerit ad altare primæ stationis primus Sacerdos deportans, posità in ipso Altari Monstrantia cum SS. Sacramento genuflectit, atque statim surgens imponit thus alteri thuribulo sine benedictione deinde in supremo Altaris gradu genuflexus SS. Sacramentum reuerenter thurificabit triplici ductu, Cantoribus interim canentibus Responsorium, Antiphonam, aut partem Hymni eodem SS. Sacramento aut Patrono istius Ecclesiæ cum versiculo paruo & Responsorio. Quo dicto primus Sacerdos stans ex libro quem Ministri Sacri hinc inde genuflexi tenebunt cantabit Collectam conuenientem. Quâ finitâ idem primus Sacerdos præuiâ genuflexione accipiet Monstrantiam cum SS. Sacramento, & vertens se ad populum super eum, semel signum crucis facit nihil dicens, atque eandem Monstrantiam reuerenter tradit sequenti Sacerdoti ibidem genuflectenti, & statim atque illam in manibus illius reliquerit, genuflectit & surgit cum eodem Sacerdote, qui cum ipsa Monstrantia SS. Sacramenti in supremo altaris gradu vertens se ad populum sine vlla benedictione prosequitur Processionem ad stationem sequentem: hæc multis in locis ita practicantur, sed tamen saniori iudicio submittuntur.

12. In fine Processionis postquàm Sacerdos ascenderit secundum Altaris gradũ, deponit SS. Sacramentum in manus Diaconi genuflexi in plano suppedanei ad cornu Epistolæ quasi vertentes renes eidem cornu, & hic surgit & reuerenter illud collocat super medium Corporalis extensi super Altare, non omninò renes vertens Celebranti ob eius reuerentiam, nec statim illud postquàm reliquerit super altare, sed tantillum expectat vt Celebrant

brans illud adoret. Sic autem illud ponit vt imago Christi in Hostia Sacra expressa populum respiciat, tum Diaconus genuflectit & accedit erectus ad dexteram Celebrantis, cuius velum non adhuc remouetur ab humeris eius, quia infrà daturus est benedictionem.

13. Postquàm Celebrans dederit SS. Sacramentum Diacono statim genuflectit, & illo deposito super altare ab eodem Diacono, ibidem stans ponit thus in alterum thuribulum, ministrante Diacono nauiculam & genuflexus ss. Sacramentum ter, de more incensat. *Carem Epis. lib. 2 cap. 31.*

14. Interim Cantores statim ac Celebrans incipit incensationem, & non priùs incipiunt versum *Tantum ergò* & prosequuntur eundem cum sequenti versu *Genitori Genitoque, &c.* *Rit. Rom de procss SS Sacramenti.*

15. Dicto versu *Genitori* cantatur versus *Panem de cœlo, &c.* à duobus Cantoribus genuflexis, Chorus verò respondet, *Omne delectamentum, &c.* Tum Celebrans surgit & dicit *Dominus vobiscum*, & orationem *Deus qui nobis, &c.* ex libro quem Sacri Ministri genuflexi sustinent hinc inde ante eum. In fine Orationis dicitur tantùm breuis conclusio *Qui viuis & regnas. Per omnia sæcula sæculorum*, vt in Rituali Romano & non adhibetur longior, quia tantùm additur ad Missam & Horas. *Rit. Rom. loco citat.*

16. Responso à Choro *Amen*, Celebrans nihil addens ascendit ad Altare, genuflectit, & sine alterius ministerio accipit velatis manibus, vt priùs, Monstrantiam cum SS. Sacramento, & vertens se ad populum per latus suam dextrum, tenens manu dextra nodum, similtrà verò pedem Monstrantiæ, vt priùs, ante pectus benedicit populum semel tantùm nihil dicens, in modum crucis, facie Hostiæ ad eundem versa, & gyrum perficiens, Monstrantiam cum SS. Sacramento collocat super altare. *Gauantus par. 4 tit. 12 num. 7.*

17. Interim dum Celebrans benedicit, Ministri hinc inde genuflexi, & inclinati facie versa ad SS. Sacramentum, eleuant partes anteriores Pluuialis illius.

Gauantus part 4. tit. 12. num. 8.

18 Depositò SS Sacramento à Celebrante super Altare, ipse statim, genuflexione facta, descendit ad secundum gradum, vt priùs, id est genuflectens in primo gradu, ibique amoto ab eo per Subdiaconum aut Cæremoniarum velo, manet cum alijs ministris genuflexus donec Monstrantia cum SS. Sacramento per Diaconum intra Tabernaculum maius aut super altiorem altaris locum, si expositum manebit, reponatur: & amplius, non incensaturiuxta Rit. Rom. & Cærem. Episc. sufficit enim vnica incensatio statim post reditum processionis vt suprà, contra multos qui multoties absque ratione valida illud incensant.

Cærem. Episc. lib. 2 cap. 33. Rit. Rom. tit de Proces. SS. Sacramenti.

19. Diaconus postquàm reposuerit SS. Sacramentum, facta genuflexione, descendit ad dextram Celebrantis, vbi genuflectit; mox omnes surgentes, acceptis biretis recedunt in Sacristiam, Thuriferarijs præcedentibus, & Subdiacono cum Cruce, quam priùs recepit de loco suo in medio Ceroferariorum, quos sequuntur Cæremoniarius, Ministri sacri & Celebrans.

20. Si SS. Sacramentum maneat expositum, eo casu, nec Celebrans, nec ministri, nec alij tegunt capita intra Presbyterium, sed extra tantum, nec candelæ extinguuntur, nisi etiam extra illud. At si includatur, Celebrans & ministri eo incluso acceptis biretis tegunt capita sua ante Altare, & tunc omnes extinguunt candelas.

ANNOTATIONES.

§. 1. Publicæ, Sacræque Processiones, seu Supplicationes, quibus ex antiquissimo SS. Patrum instituto, Catholica Ecclesia, vel ad excitandum fidelium pietatem,

tatem vel ad commemoranda Dei beneficia, eique gratias agendas, vel ad diuinum auxilium implorandum vti consueuit, qua par est religione celebrari debent, continent enim magna, ac diuina mysteria & salutares Christianæ pietatis fructus eas piè exequentes à Deo consequuntur, de quibus fideles præmonere, & erudire, quo tempore magis opportunum, fuerit, Parochorum officium est. *Rit. Rom. tit. De Processi.*

§. 2. Processiones quædam sunt ordinariæ, quæ fiunt certis diebus per annum, vt in festo Purificationis Beatæ Mariæ semper Virginis, & in Dominica Palmarum, & in Litanijs maioribus in festo Sancti Marci, & in minoribus Rogationum triduo ante Ascensionem Domini, & in festo Corporis Christi, vel alijs etiam diebus pro consuetudine Ecclesiarum. *Rit. Rom. loco cit.*

§. 3. Quædam verò sunt extraordinariæ, quæ varijs ac publicis Ecclesiæ de causis in dies indicuntur ex Episcoporum Diœcesanorum iussu, decreto; vel cum expresso eorum consensu.

§. 4. Vt Processio SS. Sacramenti secundum debitas ceremonias, in honorem tanti Sacramenti fiat, & ad remouendas omnes contentiones, & lites, quæ fortè causâ præcedentiæ oriri possent. & in ipso actu maximam indecentia, & scandalo Processionem ipsam turbare, cura eius erit ad quem pertinet, vt omnia decenter, & diligenter præparentur, & præuideantur. *Carem Episc. lib. 2 c. 33.*

§. 5. Imprimis vt plateæ omnes, quas transitura est Processio, mundentur, & obstacula remoueantur, ipsæque Ecclesiæ & viarum parietes tapetibus, aulæis, arboribus, frondibus, floribus, gramine, & sacris imaginibus, quoad fieri poterit & locus patietur, decentur ornentur; figuris quibuscumque vanis aut tali hospite indignis, procul amotis. *Car. Episc. loco citat Rit. Rom. de proces. in festo SS. Corp. Christi in princ.*

§. 6. Item fiat rotulus, in quo describantur per ordinem omnes tam laicorum Confraternitates, Religiosi, & Clerus, quàm etiam alij quicumque, qui Processioni interesse consueuerunt, vel debent, vt secundum debitum ordinem absque aliqua contentione procedatur.

§. 7. Quod si quæ præcedentiæ lis inter Religiosos, & Confraternitates seu laicos pendeat, quæ non tam de facile terminari valeat, poterunt absque præiudicio iurium ambarum partium in assignato Processionis procedere vel omnino ab huiusmodi processione abstinere donec lis fuerit determinata.

§. 8. Ipsâ processionis die summo manè præparandum est per Sacristam vel alios ministros baldachinum pulchrum super SS. Sacramentum deferendum nec non personæ qualificatæ pro deportatione eiusdem designandæ,

§. 9. item duo thuribula, cum nauiculis & thure,

§. 10. Velum quoque sericeum amplum album, aut ratum, seu perpulchrè ornatum ponendum super humeros Sacerdotis deportaturi SS. Sacramentum.

§. 11. Item funalia, seu candelæ ex cera albâ in numero sufficienti. Omnes enim tam Clerici Sæculares quàm Religiosi & laici deberent, si fieri posset, in ista processione, si non funalia, saltem candelas cantabas accensas manibus portare, & præsertim Clerici aptatis ad easdem candelas, si opus sit, vasculis quibusdam ad modum extinctoriorum inuersorum, vt in ijs recipiatur cera effluens ex candelis ne vestes & paramenta eorum inficiantur cerâ effluente.

Carem. Epis. lib. 2. c. 33.

§. 12. Super altare in quo SS. Sacramentum exponi debet, erigatur aliquis locus eminentior seu Tabernaculum aliquod pulchrum & altum in quo ponidebet Corporale, seu palla benedicta paulò amplior superponenda SS. Sacramento.

§. 13. Parantur insuper per vias aut alia loca per quas transeundum est, vna, aut duæ, vel ad summum tres mensæ in modum Altarium quæ decentissimè cum luminibus & pretiosis paramentis, ac mappis mundâ contegantur, cum palla aut Corporali desuper in eius medio, nisi forte bursa cum Corporali defertur ab aliquo, vt inseruiat, prout opus erit, & non est necessarium, vt super eadem mensa ponatur Altare portatile contra quosdam.

Carem. Epis. lib. 2. c. 33.

§. 14. Eleuato SS. Sacramento, ac etiam antè, si opus erit, processio secundum ordinem in rotulo descriptum dirigitur, & procedit hoc videlicet ordine.

§. 15. Primùm occupant locum catecheticæ lectiones puerorum ac puellarum, si quæ sint, vexillis proprijs distinctæ, ac suauibus melodijs Deum laudantes.

§. 16. Deinde præcedunt Confraternitates laicorum, ante quamlibet sodalitatem Crux deferri debet cum proprio item vexillo prope summitatem hastæ appenso, ipsâ cruce quæ mediocris formæ esse debet superpositâ, velum illud coloris sit Sodalitatis propriæ

Rit. Rom. tit. de Proces.

priæ cum Imagine Sancti, aut mysterij sub quo quæque Sodalitas militat. Sed vexillum militari, seu triangulari forma, nequaquam factum esse debet.

§. 17. Tum sequuntur secundum ordinem antiquitatis, vel dignitatis, Religiosi, modo & ordine vt infrà præscribetur de Clero sæculari. Quilibet post suam Crucem cum velo in quo erit figura atriarchæ illius ordinis vel Sancti Titularis. Crux enim à Regularibus deferri debet cum velo pendente, seu pallio, ex Decreto Sacræ Rituum Congregationis 14 *Ianuarij* 1617. ad indicandam subiectionem & inferioritatem Cleri sæcularis; eâdem ratione, quâ Baculo Abbatiali appenditur velum, seu sudarium nodo eiusdem, ad differentiam Baculi Episcopalis. *Gauantus part. 1. tit. 19. n. 5. lit. c.* *Carem. Epis. lib. 2. c. 33.*

§. 18. Postmodùm Curiales, & Officiales portantes intortitia accensa, inter quos vltimo loco ibunt nobiliores, & magistratus.

§. 19. Deinde Clerus sæcularis, hoc est, primò minister portans Crucem Ecclesiæ Cathedralis medius inter duos Ceroferarios cum candelabris & cereis accensis; propè enim Crucem semper hinc inde Acolythi Ceroferarij, candelabra cum cereis accensis deferre debent, ex antiquissima Patrum institutione sicut enim cùm in Choro diuina celebrantur officia, semper in altari Crux media inter duo candelabra cum cereis accensis adesse debet, ita cùm è Choro Ecclesiastici per Ecclesiam, vel extra procedunt Crucem ipsam inter duos cereos in candelabris accensos deferre debent. *Carem. Epis. loco cit.* *Cassaldus in praxi cerem. sac. proces.*

§. 20. Crucem sequuntur Clerici seminarij, si aderunt, & post eos Curati Ecclesiarum, tum Ecclesiæ Collegiatæ, singulæ deferentes suam Crucem cum hasta. *Carem. Epis. loc. cit.*

§. 21. Clerici sæculares sicut, & Religiosi, omnes bini non absque mysterio, vt notat S. Bernardus incedere debent, iuniores præcedunt, sequuntur seniores, quilibet suo ordine, & loco, pari passu, æquali inter se seruatâ, distantiâ, atque proportione trium videlicet, vel quatuor passuum, inuicem si opus fuerit se expectantes, ne fortè disgregentur & modestè eos qui sequantur, obseruantes, nulloque sibilo vel strepitu procedentium silentium perturbantes. Omnes penè compositi, demissis ad terrâ oculis, corpore tamen erecto, grauiter ac modestè precibus aut cãtui intẽti procedunt: remoto risu, mutuoque colloquio, ioco, vago *Rit. Rom. tit. de Proc.*

oculorum aspectu, vel quauis alia dissolutione seu irreuerentia, vt nemini dantes illam offensionem vitaperationibus obloquentium non sint obnoxij. Ab his enim tantò religiosiùs à Religiosis ali, sque ecclesiasticis personis est abstinendum quantò à reliquis Christianis altiorem in locum sublati conspiciuntur, vt in eos tanquam in speculum Laici oculos coniciunt ex ijsque sumant modestiæ ac pietatis exemplum quod imitentur. Grauissimum enim scandalum illud crimen est, quod ad blasphemandum nomen Domini, & exprobrandum castris de Israel veræ fidei & Catholicæ religionis hostibus ab his datur, qui fidei & Catholicæ religionis præcipui debebãt esse defensores; & in omni Christiani populi supplicatione seu processione non solùm non vel leuiter quidem offendere, sed pro culpis & offensionibus suis & aliorum omnium, sua contritione & eminente pietate seu Deo irascenti murum opponere, eiusque furorem Sanctis orationibus gemitibus, lachrymis atque suspiriis suis placare.

Concil. Treuirense Colonien. sub Hermanno. 3. part. 5. ca. 28. & 29.

Carem. Epis. lib. 2 cap. 33.

§. 22. Vltimo loco incedit ecclesiæ cathedralis Clerus, qui omnes parati esse deberent paramentis albis sibi competentibus, incipiendo à iunioribus & inferioribus Ordine, videlicet primo Subdiacono & Diacono cum dalmaticis & tunicellis, deinde presbyteri cum planetis, vltimo loco dignitates cum pluuialibus.

§. 23. Si Clerici deferant candelas accensas aut ramos cum libris processionalibus, qui incedent à dextris ramos aut candelas dextrâ deferant, sinistri librum; qui verò à sinistris sinistrâ accensum cereum elatum, æquali portione cum suo collaterali deferant alteram manùm pectori admouentes vel eâdem librum tenentes.

Carem Epis. lib. 2. cap. 13.

§ 24. Post Clerum sequi debent alij quidam superpelliceis induti faces deferentes quas accendere debuerunt ante eleuationem Sanctissimi Sacramenti. Hos insequuntur duo thuriferarij cum duobus thuribulis & nauiculis thure repletis, continuò per viam processionis Sanctissimum Sacramentum incensantes.

Carem. Epis. loco citato.

§. 25 Post hos sequitur vmbella sub qua Sacerdos portans monstrantiam cum Sanctissimo Sacramento capite directo incedit medius inter Diaconum & Subdiaconum paratos; si verò ij haberi non possunt duo primarij viri id præstare, & fimbrias anteriores pluuialis eundo eleuare possunt.

§. 26. Ab vtraquè vmbellæ parte aliqui Clerici superpelliceis induti, aut aliqui viri honesti decenter vestiti cum facibus accensis. *Carem. Epis. lib. 2. cap. 33.*

§. 27. Post vmbellam Cæremoniarius cum socio vel vnus aut duo Clerici superpelliceis induti, pro Sacerdotis circumgestantis Sanctissimum Sacramentum, & Processionis occurrente necessitate.

§. 28. Tandem Magistratus, & alij Ciues, plebei, bini & bini inter quos primum locum obtinent Principes aut Gubernatores, omnes detectis capitibus cum intortitijs accensis deuotè orantes, quæ non antè extinguunt, quàm sub finem Processionis in Ecclesia cum Sanctissimo Sacramento fuerit data benedictio.

§. 29. In principio Processionis omnes primùm Altari deinde Episcopo, si adsit, reuerentiam faciunt, pariter transeuntes ante Altare in quo Sanctissimum Sacramentum asseruatur, vel sacra hostia eleuatur omnes genuflectunt bini suo ordine, exceptis deferente Crucem cum ceroferarijs, qui nunquam genuflectere debent. Per angustiorem locum transeundo iunior præcedit, subsequitur senior, statimque dum angustiam loci transierint, eodem modo, quo priùs, se iungunt & vbi procedentium numerus dispar fuerit duo vltimi medium habent seniorem, qui etiam poterit solus, maximè si fuerit Prælatus aut loci superior, post alios incedere. *Castaldus de Processionibus.*

§. 30. In omnibus Processionibus Sanctissimi Sacramenti, dum Sacerdos portans SS. Sacramentum discedit ab Altari, Clerus vel Sacerdos dictus incipit Hymnum *Pange lingua, &c.*

§. 31. Per viam Processionis cantantur Antiphonæ, Psalmi, Hymni, vel Litaniæ, iuxta præscriptum Ritualis Romani aliorumque Processionalium librorum. Antiphonæ quidem à Cantoribus incipiuntur, reliquis omnibus simul prosequentibus, Psalmi vero & Hymni ab ijsdem Cantoribus inchoantur, cæteris alternatim prosequentibus, videlicet à medio, & infra seniores primum versum, à medio & supra iuniores secundum versum; & sic deinceps alternatim vsque ad finem æquali disciplina prosequuntur. Si cantandæ erunt Litaniæ Cantores in medio Processionis ipsas inchoant, reliqui omnes simul vel respondent, vel si solemniter cantantur eadem repetendo pariter cantant, interim qui silent, ad ea quæ ab alijs cantan-

tur attendant, cauentes maximè ne inuicem tempus colloquantur & alios perturbent.

§. 32. In Processionibus Sanctissimi Sacramenti totam viam omnes debent esse aperto capite. In aliis autem dum per Ecclesiam proceditur erunt aperto Capite: extra Ecclesiam verò (si non deferantur Sanctorum Reliquiæ) caput tegunt: cùm ante imagines Sanctorum transeunt caput detegunt, & ante altaria per viam Constructa detecto & inclinato capite eidem reuerentiam faciunt.

§. 33. Si in via Processionis ad aliquam Ecclesiam diuertendum erit, illius loci Clerus super pelliceis, vel si fuerint Regulares, habitu sui ordinis indutus, vsque ad Ecclesiæ suæ ianuam obuiam procedere, atque suffitu thuris excipere debent, & si cantentur Litaniæ vel aliud. Cantores ianuam Ecclesiæ ingressi desistunt, à cantu & ibi sono campanarum atque Organorum excipiuntur; & vbi ante Altare ad hoc præparatum Celebrans peruenerit: Cantores incipiunt altiori & solemniori tono Antiphonam Titularis illius Ecclesiæ, deinde subdunt versum, & Celebrans dicit Orationem.

Carem. Episc. lib. 2. c. 33.

§. 34. Cauendum ne in Processionibus actus scenici, vel ludicri, & indecori intermisceantur, sed omnia cum grauitate & deuotione fiant ac procedant.

Act. Prouinc. S. Caroli Borromæi lib. 2. de Proces. SS. Sacrament. Carem. Episc. lib. 2. c. 33.

§. 35. Nullæ statuæ, imagines, aut Reliquiæ Sanctorum siue Sanctarum in Processionibus SS. Sacramenti deferendæ essent, sed solùm Sanctissimum Sacramentum, vt veteris instituti, Ecclesiæque Romanæ matris consuetudinis est, pio, religioso que apparatu ferendum esset; Si verò contingat aliquam statuam piæ alicui Confraternitati præferri (cui tamen iuxta Cæremoniale Episcoporum potiùs vexillum præferendum esset) ea deferri debet per Clericos Sacris initiatos & linteatos seu in eorum defectu non à contemptibilibus, sed honestis ac spectatis viris palleatis, quoad fieri potest, & aperto capite omni cum reuerentia & deuotione. Nunquam verò capsulæ quantumcunque pretiosæ in quibus nullæ sunt approbatæ reliquiæ venerationis causa in processionibus deferendæ, aut in Ecclesijs ipsis populo exhibendæ sunt.

§. 36. Non tam ex consuetudine aliqua pia quàm detestabili abusu introductum conspicitur, quod plerisque

risque in locis puellæ nubiles, sæculariter comptæ, procis cinctæ, risui, ioco, alijsque leuitatibus indulgentes in Processionibus seu supplicationibus præeunt; atque Crucem, Reliquias, vel statuas Sanctorum parua cum reuerentia & ædificatione gestant ac deferunt.

§. 37. Præterea cauendum ne Beatissimæ Mariæ Virginis aut cuiusuis Sancti vel Sanctæ plures quàm vna, cuiusuis mysterij statua modo supradicto in supplicationibus deferatur, vti ex hoc decreto constat.

Nihil prope tam Sanctum est, quod sæcularium hominum vanitas non trahat in abusum: Ecclesia de thesauro corporis Christi exultans, circumfert longis Processionibus, etiam extra Sacras ædes. Hostiam illam salutarem, videlicet simul repræsentans itinera Christi historiam qui dum quæreret salutem nostram in medio populi versatus est, & vniuersam Iudeam circumambulauit docens & agrotos sanans, discipulis comitantibus: quamobrem & Sanctorum reliquias & imagines eorum, qui vestigia eius secuti sunt simul circumferimus, significantes illos nunc cum ipso regnare & triumphare in cœlis: Quæ memoria debet pijs esse iucunda & lata. Verum huc sæcularis stultorum vanitas irrepsit, & adhibentur etiam ludi prophani & scurriles magno strepitu, ac quasi ad bellum procedendum esset tympana pulsantur, & ociosa spectacula eduntur rebus istis non congruentia, quibus populus delectatus à rebus quæ processione aguntur, auocatur. Mandamus idcirco, vt iuxta Cæsareæ Maiestatis reformationem, quicquid non valet ad deuotionẽ excitãdã ex processionibus remaneat. Sed sint processiones cõpositæ graues & modestæ, absint risus, ioci, & confabulationes & orent homines, aut suauiter corde ac voce modulentur, nec B. Virginis aut alterius cuiuslibet S. plures quàm imago vna vniuscuiusq; circũferatur ne videatur magnas & paruas cultas & incultas statuas inspicere & non sursum mente in cœlum subducta rem significatam potius cogitare: at vbi populus vanus noluerit hũc abusum corrigere & insolentiam prohibere, mandamus & præcipimus Sacerdotibus & Clero ne talibus Processionibus intersint vbi iram Dei non verò misericordiam, in nos prouocamus.

Statuta Adolphi 3. Archiepiscopi Colonien. pag. 451.

§. 38. Processio quoque cum SS. Sacramento non tam longi itineris circuitu instituai debet; ne aut populi deuotio langueſcat, aut compotationibus alijsque factis indecoris & irreligiosis occasio præbeatur, vel etiam populi deuotio langueſcat. Quod enim sacræ processiones per agros & campos magno itineris circuitu certis anni temporibus peraguntur, rationẽ quidem habet, nempe quod populus oret, vt segetes

Concil prouinc Colonien. sub Hermanno 5. part 9. c 8

ac fruges terræ à Domino conseruentur. Verùm vt alia plurima, ita & hic mos hominum malitia depraua tus est, quod per occasionem talis deambulationis, quæ Deo placando erat instituta, pleraque scelera committantur. Quamobrem satiùs videtur, vt hæ, aliæque supplicationes ac processiones, cum consensu Episcopi Diœcesani ita contrahantur & abbreuientur, vt omnis scandali & irreuerentiæ tollatur occasio & viarum longitudine deuotio non tepescat, sed intra templi spatia vel oppidi seu pagi septa religiosè fiant, ac in templo, loco precationibus peculiariter dedicato, oretur Deus, habeaturque tum pius, tum rei ac tempori conueniens ad populum commonitorius sermo.

Concil Prouinc. Colonien. sub Adolpho 3. in sens. & decret. c. nihil prope tam Sanctum *pag 451. & 452.*

§. 39. Similiter in sacris supplicationibus vel Processionibus nullæ Sanctorum, aut sacratum historiarum, ne ipsius quidem Saluatoris à personatis Adolescentibus, aut alijs repræsentationes fieri debent, vel quidquam exhiberi quod possit intuentium animos ab eo, quod in supplicatione potissimùm spectandum est, ad se rapere. Hinc etiam abrogandæ sunt commessationes, compotationes, choreæ, tripudia pulsatis tympanis, atque saltationes quæ occasione festorum Sanctissimi Sacramenti, vel Dedicationis Ecclesiarum Parochialium solent fieri, quæ etsi olim potuerint fuisse testimonia publicæ lætitiæ, gaudijque Spiritualis vt animo simul & corpore fideles Dauidis exemplo exultarent, in memoriam tantæ solemnitatis, modo tamen ex morum corruptela multis periculis lasciuiæ & turpitudinis sunt obnoxiæ.

§ 40. Præterea salutares huiusmodi cautelæ adhibendæ sunt circa personatus & processionales historias in templis, & publicis supplicationibus occasione aliquarum festiuarum exhiberi solitas per quas scilicet Christi Sanctorum vel aliorum quorumcumque siue viuorum siue mortuorum personæ, miracula, vel res quomodo liber gestæ repræsentantur, quæ omnino abrogandæ, vel nullis, etiam cuiuslibet instituti Religiosis aliter permitti, quàm sub prævio examine & permissu Ordinariorum, Diœcesanorum; ne quidquam in eiusmodi actionibus exhibeatur quod sit à veritate vel pietate alienum, quodque oblectet magis oculos carnis quàm mentis, vnde sæpè euenit, vt populus in istiusmodi spectaculis sic absorbeatur, vt cultus & reuerentia angustissimo Sacramento tunc maximè exhibenda, non sine offendiculo, prò dolor, negli-

negligatur, cùm populus à debita ipsius ter maximi Sacramenti veneratione, & oratione ad curiosum ornatus puerilis, & quasi comicæ cuiusdam actionis auocetur aspectum.

§. 41. Aduertant Sacerdotes, qui posteriores sunt, ne nimium se elongent à SS. Sacramento.

§. 42 Continuatè, vniformiter, & sine vlla intermixtione laicorum Religiosi & Clerici incedere, nec vnquam subsistere debent; nisi necessitas id postulet. Atque si contingat eos transire ante SS Sacramentum quod fortè defertur ab alijs non propterea debent firmare se, multò minùs vna Processio, aliam sibi obuiam cum Monstrantia SS. Sacramenti benedicere.

§. 43. Dum Celebrans benedicit populum cum Sanctissimo Sacramento hunc ritum seruare debet: stans enim versus populum Monstrantiam cum SS. Sacramento ante pectus tenet deinde eleuat illam decenti mora, non super caput, sed tantùm ad oculos, & eodem modo illud demittit infra pectus, mox iterùm recta attollit vsque ad pectus, & deinde ad sinistrum humerum mox ad dexterum, & rursum ante pectus ducit, ibique aliquantulum sistit, quasi peractâ ad omnes partes mundi Cruce eam etiam omnibus præbeat venerandam, tum gyrum perficit ac reponit.

§. 45. Ad processionem benè instituendam necessarium quoque videtur vt magistratus loci in quo Processio institui contingit tempestiuè præmoneatur ad cohibendam & coercendam impiorum insolentiam, vel ad impediendum ne in via, qua procedendum erit, osculenta aut poculenta vendantur, vel ad remouenda quæcumque alia, quæ ad excitandam veram deuotionem non faciunt, sed potius ad vanitatem animos trahunt, & à Sanctis cogitationibus auocant.

TITVLVS VI.

De Oratione publica & solemni, indicta pro re grauicoram SS. Sacramento, quæ dicitur Quadraginta Horarum.

1. VT hæc tam sancta tamque laudabilis actio vbique nunc recepta, & à sanctæ memoriæ

Clemente Octauo instituta, laudabiliter vel potiùs summa cum deuotione continuata ritè, & vt æquum est, celebretur, de qua vbertimos fructus & infinita commoda fidelium mentes Orationis pabulo refectæ mirabiliter colligunt; hæc accuratissimè obseruanda sunt.

2. Pridiè inchoandarum Precum Campanæ vt in Festis solemnioribus fieri solet, meridie & sub vesperam, (quod & triduo orationis seruatur) compulsabuntur, addita pulsatione matutina quotidie ad precum initium, vt populus ad orationem inuitetur.

3. Templum in quo preces 40. horarum habebuntur, ea præsertim parte, qua augustissimum Eucharistiæ Sacramentum exponetur adorandum, quàm poterit venustissimè ornetur, nullis tamen tabulis aut tapetibus profanum quid exhibentibus; & non nisi in vno cuiusuis Ecclesiæ Altari, eoque summo, vel alio (si quod fortè ad aspectum & deuotionem populi commodius fuerit) istud ter maximum Sacramentum in Monstrantia patenter exponatur. Altare verò hoc sic disponatur vt nihil adspectum ipsius Sanctissimi Sacramenti impediat, & in eodem Altari, quamdiu Sacratissimum hoc Sacramentum patens & apertum est expositum, vel duo quatuor, minimùm cerei continentur ardeant.

4. Alia etiam Altaria per Ecclesiam, vt in festis præcipuis parenter solemni & magnifico ornatu, adhibitis velis & candelabris pretiosis cum cereis ceræ albæ, vasculis, floribus, vel naturalibus vel arte factis inter dicta candelabra, ac circum circa benè depositis, sacræ imagines, si fieri potest, cum alijs Ecclesiasticis ornamentis apponantur, atque pretiosiora ornamenta pro celebratione Missarum, etiam priuatarum adhibeantur; Ecclesiæ etiam parietes pannis pretio-

sis,

sis, & tapetibus conuenientibus decentissimè ornentur. Vitetur tamen omninò apparatus omnis profanus, & qui deuotionem non sapiat.

5. Ipso die dum fit initium precum quadraginta horarum, Sacerdos manè hora quinta superpelliceo desuperque Stola, & si haberi possit etiam Pluuiali albi coloris, vel si ea vice statim missam priuatam celebraturus sit Sacerdotalibus paramentis coloris officio Missæ conuenientis indutus in Sacristia, præcedentibus Thuriferario & ceroferarijs egreditur, & accensis intortitijs seu facibus accedit ad locum vbi Sanctissimum Sacramentum asseruari solet, ibique genuflectens aliquantulùm oret, interim ab aliquo in Sacris constituto aperitur ostiolum Tabernaculi, quo aperto Celebrans surgens, accepto cochleari, ac Ministro nauiculam thuris porrigente, ter imponat thus thuribulo absque benedictione: mox in supremo gradu genuflexus, accepto thuribulo, triplici ductu augustissimum Sacramentum incenset facta ante & post eiusdem Sacramenti incensationem profunda capitis simul cum Ministris inclinatione: tum sumpto velo oblongo, quod ei apratur circa humeros per aliquem ex ministris, ascendit ad Sanctissimi Sacramenti locum, repetita ante illum genuflexione, accipit Monstrantiam cum ipso Sacramento, eamq; ante Altare ad id præparatum versus populum tenens, sub cantu Versiculi *Tantum ergo, &c.* semel benedicit populum in modum crucis nihil dicendo, & circulum perficiendo Mõstrantiã ipsam super Corporale in Altari prædicto substratum deponit: atq; per aliquẽ Acolythum ablato velo, impositoq; ante infimũ gradũ Altaris incẽso, vt suprà, in thuribulũ, in medio supremi Altaris gradꝰ genuflexꝰ, accepto thuribulo,

iterum

iterum Sacrosanctum Sacramentum ter thurificat, præmissa etiam semper & subsecuta profunda capitis inclinatione vt suprà.

6. Ne verò populus conuocatus pulsu matutino, & spe benedictionis excipiendæ, moræ impatiens confestim diffluat, succedat continuò sacrum matutinum.

7. Exposito SS. Sacramento, vbi moris est, Horæ canonicæ tractim, attentè ac deuotè canantur de officio occurrente nequaquam autem aliquo votiuo, veluti de SS. Trinitate; SS Sacramenti, B. Mariæ Virgine aut Patrono Ecclesiæ. In Laudibus ac Vesperis ad cantica *Benedictus* ac *Magnificat* thurificatur SS Sacramentum & altare in quo idem expositum est, obseruatis diligenter genuflexionibus debitis & reuerentialibus actibus omnibus ad dignitatem ac reuerentiam tanti Sacramenti spectantibus. Sicubi verò Horæ matutinæ cantari non consueuerunt, Litaniæ omnium Sanctorum cum precibus & collectis post expositionem ss. Sacramenti statim dicantur.

8. Missa conuentualis siue solemnis dicenda est de ss. Sacramento, etiam si sit dies Dominica, vel festum duplex per annum cùm albis paramentis. In Cathedralibus tamen Ecclesijs & Collegiatis, diebus priuilegiatis & alijs assignatis in Missali recognito titulo de Translatione festorum, dicuntur duæ Missæ, vna post Tertiam de die, nisi sit dies ieiunij priuilegiatus, alia de ss. Sacramento solemniter post Nonam, in qua dicitur *Gloria in excelsis*, & *Credo* Præfatio de Natiuitate, & vnica Oratio.

9. Si verò vnica tantùm Missa celebretur vt in festis & Dominicis primæ aut secundæ classis, ea quidem erit de festo, aut Dominica in paramentis officio conuenientibus, cum commemoratione

tione *Sanctissimi Sacramenti.* Priuatæ autem Missæ, siue quæ leguntur, correspondeant officio diei occurrentis, si verò votiuæ sint, celebrantur iuncta Regulas Rubricarum generalium, vt in ijs non dicatur *Gloria in excelsis*, nec *Credo*.

10. Circa horam quintam prioribus duobus diebus precum inchoatur Completorium, tertio verò die hora sexta, nisi fortè alicubi in ipsius vltimi diei, vel præcedentium dierum manè præueniendo aut vespere protrahendo quadragenarius horarum numerus prudenter expletus censeri possit.

11. Post Completorium cantantur, flexibus genibus Litaniæ Lauretanæ cum *Vers.* & *Resp.* quibus Sacerdos superpelliceo & albi coloris stola pluuialique, vel (si hoc haberi nequeat) saltem stola indutus, stans ante infimum gradum Altaris addit Collectam de Beatissima Virgine. Deinde cantata à Choro Antiphona. *O sacrum conuiuium, &c.* aut *O salutaris Hostia*, versu *Panem de cœlo, &c.* dicit *Dominus vobiscum* & Orationem de ss. Sacramento ex libro quem tenent duo Acolythi genuflexi ante eum, vel ipse eundem tenet, quibus dictis ibidem adhuc stans ter imponit incensum thuribulo absque benedictione, inde in medio supremi gradus genuflexus, accepto ipso thuribulo, ss Sacramentum ter thurificat facta ante & post thurificationem capitis inclinatione, mox sumpto velo oblongo, quod ei aptatur per aliquem ex ministris surgit, atque repetita iuxta Altare genuflexione accipit Monstrantiam cum sacrosancta Eucharistia, atque ambabus manibus versus populum tenendo sub Cantico *Genitori genitoque* vnicam nihil dicendo dat populo bendictionem, & gyrum perficiens reuerenter reponit in Tabernaculo, genuflectit, claudit illud, descendit in planum, vbi vnicum

genu-

genuflect.t, capit biretum, & tecto capite, descendit in Sacristiam.

12. Tertio siue vltimo die precum decantatis Litanijs Lauretanis cum *Versic & Collecta* de Beatissima Virgine in gratiarum actionem pro omnibus feliciter peractis subiungi potest *Te Deum laudamus* cum *Vers Resp.* & Collectis vt in Rituali Romano *Tit. Preces dicenda in Processione pro gratiarum actione:* deinde alijs numero præcedenti præscriptis absolutis: precibus quadraginta horarum imponetur finis.

13. Ne vnquam coram augustissimo hoc Sacramento in Altari patenter exposito sit solitudo, minimùm duo semper Ecclesiastici vel Religiosi, vel' certè vnus, si alter haberi nequeat, intra cancellos in scamno ante medium Altaris prædicti præparato, genuflexi, superpelliceis indutti & nudo capite deuotè orabunt per horam, sub cuius initium legent Litanias omnium Sanctorum cum precibus & Collectis, & alias pias Orationes; neque ante discedent, quàm alij duo successerint, præterquàm dum Matutinæ, Horæ minores, summum Sacrum Vesperæ & Completorium decantantur, catalogo orantium ad id descripto, & in Choro, seu alio patenti loco affixo.

14. Simili serie atque continuatione bini saltem & binæ ex vtroque sexu in diuersis scamnis adhoc extra cancellos dispositis, quorum illi in scamnis quæ ad dextram sunt, hæ ad sinistram flexis perpetuò genibus, communem Dominum adorare possunt per integram quoquè horam, & humili animo ac feruenti pro Christianorum Principum concordia, hæresum extirpatione, Sanctæ Matris Ecclesiæ exaltatione, alijsque Ecclesiæ necessitatibus precentur, atque exemplo suo alios aduentantes incitent.

rent. Quapropter Pastores seu vice Pastores omnium suorum parochianorum nomina vno catalogo comprehensa, in singulas diei horas toto hoc precum triduo distribuant, eumque publico & congruo Ecclesiæ loco suspendant, quo quisque ex populo intelligat, qua hora & quo ordine oraturus sit, quin & singulos suos Parochianos per schedulas inuitent suam cuique horam assignando. Ad quam piam curam omnes Christi fideles seriò adhortari possunt maximè verò Sodales Confraternitatis ss. Sacramenti, aut alij deuotæ Confraternitatis confratres qui habitu confraternitatis induti, si ea sit consuetudo, bini etiam per vices ibidem orationi vacare possunt.

15. Vt maior religio templis accedat, & populo seruiendi Deo opportunitas, Sacerdotes omnes in eadem Ecclesia singulis precum diebus celebrent, & quantùm fieri potest prouideatur, vt qui maturino tempore oraturi aduenient, nunquam altaria prorsùs à sacrificio Missæ vacua deprehendant. Quod vt fiat commodiùs, iuuabit alios quoque Sacerdotes tam sæculares quam Regulares vicinos opportunè ad hoc inuitare. Qua in re vt ordo seruetur, nec omnes vna hora simul ad Altare concurrant, reliquo autem tempore nullus in templo Sacerdos sacrificium offerens reperiatur, sed reuerenti cum decore, dignitateque alter alteri succedat, curent Ecclesiarum Superiores, aut eorum vices gerentes, vt per singulas saltem semihoras Missa inchoetur, catalogo Celebrantium aptè descripto, & in Ecclesiæ Choro vel Sacristia affixo: sic enim & Sacris mysterijs maior redibit reuerentia, & populo erit gratior ad templum quotidiè veniendi occasio.

16. Exoptandum est, vt ficubi occasio sese com-

commoda offert, triduo Precum durante subindè quadrantis vnius horæ spatio per Concionatorem indutum superpelliceo, stolaque desuper pendente è collo & detecto capite non è suggestu ob reuerentiam sacratissimi Sacramenti, sed ad cornu Euangelij Altaris supradicti stantem, frequentior populus pia & feruenti exhortatione ad benè orandum excitetur.

17. Scholæ, Catechismi, & similes paruulorum Congregationes, suas itidem habere possunt horas, quibus interdum pro sua commoditate, pulchro ordine ad Christum in Ecclesias sibi viciniores, durante 40. Horarum Precum triduo religiosè conueniant, eumque pia oratione, cantu, recitatione Rosarij etiam clara & similibus obsequijs venerentur, vt vel ea ratione potentibus apud Deum innocentium precibus Diuinæ Maiestatis furor extentus placeatur.

18. Pastores, Concionatores & Catechistæ omnes singulis diebus Dominicis præmonere debent subditos & auditores suos, quibus diebus & Ecclesijs per hebdomadam preces 40. Horarum continuabuntur.

ANNOTATIONES.

§. 1. In seruandis precibus quadraginta horarum diligenter obseruanda sunt quæ *tit.* 4. de Missa solemni coram SS. Sacramento celebranda, & in Annotationibus ipsis ibidem præscripta sunt.

§. 2. Ad Horas Canonicas conuenientes Ecclesiastici nudo stent semper capite, nisi propter longitudinem Officij sedere cogantur, vt ad Psalmos, & Lectiones, & etiam in Missa ad Epistolam & alia; sed eo casu semper nudum caput habeant.

§. 3. Ad Vesperas, si dicantur, Celebrans indutus esse debet superpelliceo, & stola seu pluuiali Coloris officio conuenientis Incensum ad *Magnificat*, benedicitur sine osculis, & Sanctissimum Sacramentum incensatur genibus flexis, & posteà altare, & genuflectitur toties quoties transitur altare.

§ 4 Toto

§. 4 Toto tempore Orationis nullus sæcularis multò minùs mulier quãuis monialis expositò SS. Sacramento intra Presbyterium ingredi debet ; quacumque ex causa, siue ad emungendos vel accendendos cereos, hoc enim ad solos Clericos pertinet, præterea nullus Clericorum ingrediatur, nisi habitu chorali, aut saltem superpelliceo indutus.

§. 5. Tam in precibus 40. horarum, quàm alio quocumque tempore SS. Sacramentum, pro adoratione populi, non nisi in vno cuiusuis Ecclesiæ Altari exponendum est, ideoque si Ciborium seu Pyxis cum sacris paruis hostijs in alio Altari necessariò exponendum esset, (quod tamen non conuenit tabernaculo enim includendum esset, & tempore communionis tantùm extrahendum) tunc nihilominus non tota die expositum manere debet, sed statim cessante distributione Sacræ Communionis ad locum suum in quo asseruari solet reuerenter reportandum erit.

§. 6. Preces 40. aut 10. horarum fieri non possunt ad voluntatem cuiuslibet Superioris, sed tantùm Ordinarij Episcopi Diœcesani auctoritate vel consensu multò minùs ex particulari sæcularium aut totius etiam Magistratus deuotione sine Episcoporum requisitione & approbatione *Clementis Papæ* VIII. *constitutio 4. Bullarij tom. 3. in appendice.*

§. 7. Præterea sciendum quod in precibus 40. vel 10. horarum, aut quocumque alio tempore nunquam liceat publicè alias decantare Litanias, quàm omnium Sanctorum, aut de B. Maria Virgine in sacra Æde Lauretana dici solitas, vel à Congregatione sacrorum Rituum approbatas, vti constat ex hac constitutione Clementis Octaui Pontificis Maximi.

Sanctissimus Dominus noster Clemens Papa VIII.

QVoniam multi hoc tempore priuati etiam homines prætextu alendæ deuotionis, nouas quotidiè Litanias euulgant, vt iam prope innumerabiles formæ Litaniarum circumferantur, & in nonnullis inepta sententia in alijs (quod grauius est) periculosa & errorem sapientes inueniantur, pro sollicitudine sua pastorali prouidere volens, vt animarum deuotio, Deique ac Sanctorum inuocatio, sine vllius detrimenti spiritualis periculo foueatur.

Præcipit & mandat, vt retentis antiquissimis & communibus

Litanijs,

Litanijs, quæ in Breuiarijs, Missalibus, Pontificalibus, & Ritualibus continentur, nec non Litanijs de Beata Virgine quæ in Sacræ Æde Lauretana decantari solent, quicunque alias Litanias edere vel tam editis in Ecclesijs siue Oratorijs, siue Processionibus, vti voluerint, eas ad Congregationem Sacrorum Rituum recognoscendas, & si opus fuerit corrigendas mittere teneantur, neque sine licentia & approbatione prædictæ Congregationis eas in publicum edere, aut publicè recitare præsumant sub pœnis (vltra peccatum) arbitrio Ordinarij, & Inquisitoris seuerè infligendis.

Præsens Decretum factum fuit in generali Congregatione Sanctæ Romanæ & vniuersalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico in Monte Quirinali, coram prædicto Sanctissimo Domino Nostro, ac Illustrissimis & Reuerendissimis Dominis S. R. E. Cardinalibus aduersus hæreticam prauitatem generalibus Inquisitoribus, VIII. Idus Septembris, Anno à Natiuitate Domini Nostri Iesu Christi 1601.

Quintilianus Adrianus
Not.

TITVLVS VII.

De Missa solemni pro defunctis.

Carem. Epis. lib. 2. c. 11.

1. CVm solemniter Celebrandum erit Missæ Sacrificium pro defunctis, Altare & omnia alia, paramentis nigri coloris, absque tamen imaginibus mortuorum, mortis, lachrymarum, ossium in modum Crucis, aut aliarum huiusmodi, cooperire debent. In ipso autem Altari præter Crucem, & Candelabra, nullus omninò ornatus apponatur, non flosculi, non Sanctorum Reliquiæ, imagines, vasa, aut alia id genus adornatum pertinentia.

Carem. Epis. lib. 2. c. 11. Gauantus Part 2. Tit. 13. n. 2.

2. Cerei omnes erunt ex cera communi, non alba.

3. Credentia erit simplex cum linteo breui, super quam ponentur necessaria cum duobus candelabris & candelis accensis ex cera communi.

4. Præ-

4. Præter paramenta Missali in promptu erunt pluuiale nigri coloris pro celebrante in absolutione vtendum, Crux processionalis. Thuribulum cum Nauicula, vas aquæ benedictæ cum aspersorio, & candelæ distribuendæ regulariter ex cera communi.

5. Si facienda sit absolutio in medio ecclesiæ præparetur lectica mortuorum seu tumulus, vel si solemniores fuerint exequiæ etiam machina construatur, quam castrum doloris dicunt, maioris vel minoris altitudinis pro mortuorum qualitate, & hæredum arbitrio, super lecticam ipsam sternatur pannus niger signo crucis insignitus, vel etiam culcitra ex ho olerico. *Cærem Epis. lib. 2. c. 11.*

6. Totum presbyterium sit nudum, excepto quod vnum tapete nigri coloris super primo gradu Altaris poni possit. *Cærem. Epis. lib. 2. c. 11.*

7 Missa pro defunctis regulariter iuxta Rubricas Missalis cantari debet post primam, quod si officium fuerit solemne, vt in die Commemorationis omnium Defunctorum, vel in die obitus quando officium sepulturæ præsente corpore celebratur; vel etiam in alijs officijs & Anniuersarijs, quæ solemniter celebrantur, post Nonam cantari debet, in quo casu Nona in Choro cũ alijs Horis immediatè post Sextam cantabitur. *Rubr. gener. Miss. tit. 15. num. 3.*

8 Hora competenti Celebrans facta breui Oratione (non enim dicit Orationes præparatorias solitas id est Psalmos *Quam dilecta, &c.*) dicit tamen ad lotionem, & indumenta consuetas orationes vt in alijs Missis, Amictum, Manipulũ, & stolam more solito osculatur, qua de re quidam dubitauere, eò quòd prohibentur oscula rerum in Missa solemni pro Defunctis. *Cærem. Epis. lib. 2 c. 11.*

9. Sacerdos paratus omnibus paramentis Sacerdotalibus, præcedentibus Acolythis, cũ Subdiacono & Diacono, procedit ad Altare incipit

Missam

Missam, producens manu dextra à fronte ad pectus signum crucis dicit *In nomine Patru, &c.*

10. Ante Confessionem non dicit Psalmum *Iudica me Deus. &c.* Sed pronuntiata Antiphona, *Introibo ad Altare Dei,* & responso à ministro, *Ad Deum qui lætificat &c.* dicit deinde *Adiutorium nostrum &c.* fit confessio cum reliquis vt in alijs Missis.

Rubr. gener. Miss. tit. 13. num. 1.

11. Finita Confessione & osculato Altari omissa incensatione Altaris, statim incipit Introitum non se signans, sed manu dextra extensa facit signum crucis super librum quasi aliquem benedicens sinistra super Altare posita.

12. Non dicit *Gloria patri* sed post Psalmum repetit *Requiem æternam,* nec dicit *Gloria in excelsis.*

Rubr. gener. Miss tit. 13. num. 2.

13. Cantata Epistola Subdiaconus non osculatur manum Celebrantis, nec Celebrans legit *Alleluia* nec *Iube Domine benedicere.* dicit tamen modo & more solito *Munda cor meum, &c.*

14. Diaconus non petit benedictionem, nec osculatur Celebrantis manum, sed duo tantùm Acolythi sine candelabris stant, vnus à dextris & alter à sinistris Subdiaconi tenentis librum Euangeliorum. Celebrans tamen more solito conuertit se ad Diaconum cantantem Euangelium.

15. Finito Euangelio Celebrans non osculatur librum, nec incensatur, sed statim dicit *Dominus vobiscum* & *Oremus* pro offertorio.

16. Deinde procedit vt in alijs Missis, non benedicit tamen aquam in calicem fundendam, dicit tamen orationem *Deus qui humanæ substantiæ, &c.* & imponit thus in thuribulum more solito cum benedictione *Per intercessionem &c.* & thurificabit oblata & Altare & demùm ipse solus thurificabitur à Diacono cum consuetis orationibus.

Cærem. Episc. lib. 2. cap. 11.

17. Si

17. Si facienda sit oblatio à populo, fiat statim post lectum à Celebrante Offertorium, & ad eam non deferantur candelæ, quia accendi tantùm debent ad Euangelium, eleuationem ss. Sacramenti, & absolutionem; nisi fortè aliæ ad id distribuantur; Et certè conueniret vt offerentes nihil prorsùs oscularentur, quia prohibentur oscula in hac Missa. *Rubr. gener. Miss part. 2. tit. 13. n. 3.*

18. Cùm lauat manus, in fine Psalmi, *Lauabo inter innocentes, &c.* non dicit *Gloria Patri.* Subdiaconus non tenet Patenam post Celebrantem.

19. Dum dicitur *Sanctus, Sanctus, &c.* quatuor aut duo Acolythi cum funalibus ex eadem cera communi accensis pro eleuatione accedunt, more solito, & similiter omnes genuflectunt, sic permanentes vsque ad *Per omnia sæcula*, ante *Pax Domini &c.* Acolythi verò cùm funalibus vsque ad factam Communionem. Subdiaconus ad eleuationem impositio per aliquem Acolythum thure in thuribulum thurificabit Sanctissimum Sacramentum genuflexus in cornu Epistolæ. *Cærem. Episc. lib. 2. c. 10.*

20. *Ad Agnus Dei* non dicitur *Miserere nobis* cuius loco dicitur, *dona eis requiem*, nec tertiò *Dona nobis pacem*, cuius loco dicitur *Dona eis requiem sempiternam*, neque percutitur pectus. Non dicitur prima oratio ante Communionem, scilicet *Domine Iesu Christe qui dixisti Apostolis tuis, &c.* nec vlli datur pax. *Rubr. gener. Miss. tit. 13. num. 1.*

21. In fine Missæ non datur per Celebrantem benedictio, sed Diaconus cantat *Requiescant in pace* & Celebrans dicit in Altari *Placeat. &c.* quo dicto, osculato Altari dicit *In principio erat verbum, &c.* vt in alijs Missis; atque si facienda sit absolutio Celebrans finita Missa retrahit se ad cornu Epistolæ vbi exuitur casula & deposito Manipulo accipit Pluuiale. *Cærem. Episc. lib. 2. c. 12. Rubr gener. Miss. tit. 13. n. 1. & n. 4.*

Rubr. gener. Miss. tit. 13. n. 3.

22. Si distribuendæ sunt candelæ, distribuantur post Epistolam, & accendantur ad Euangelium, ad eleuationem SS. Sacramenti & post Missam dum fit ablolutio.

Carem. Epis. lib. 2. c. 11.

23. Si habendus est sermo in laudem Defuncti pro quo Missa Celebrata est, tunc Missa finita, ante absolutionem accedet Sermocinator, atque facta oratione ante medium Altaris à nullo petita benedictione ascendet pulpitum panno nigro coopertum, vbi signans se signo crucis, facit sermonem.

Carem. Epis. lib. 2. c. 11.

TITVLVS VIII.

De absolutione facienda post Missam Defunctorum in die Depositionis & Anniuersario.

1. FInito Euangelio Sancti Ioannis, Celebrans cum Ministris sacris accedit ad cornu Epistolæ, facta debita reuerentia in medio, descendit in planum, vbi deponit planetam & manipulum, sicut & ministri deponunt suos in loco congruo, & interim aliquis ex Acolythis adfert Pluuiale nigrum ad Celebrantem, quo statim induitur adiutus à Diacono, & Thuriferarius accipit thuribulum, & alter Acolythus vas aquæ benedictæ cum aspersorio & Rituali. Subdiaconus verò accipit Crucem Processionalem & medius inter duos Ceroferarios candelabra cum cereis accensis deferentes eam defert ad medium altaris sine vlla reuerentia: Deinde ordinatur Processio ad lecticam hoc modo.

Rubr. gener. Miss. tit. 13.

2. Præcedit thuriferarius habens à sinistris alium Acolythum vas aquæ benedictæ portantem cum

cum aspersorio: mox sequitur Subdiaconus cum Cruce (cuius imago thuriferarium respicere debet) medius inter duos Ceroferarios. Postea Cæremoniarius, si adsit, tum Clerus ordine suo, & denique Celebrans cum Diacono à sinistris.

3. Cùm peruenerint ad lecticam, Thurifera-rius, & socius eius firmant se prope illam, versus partem Epistolæ, exspectantes Celebrantem. Subdiaconus autem cum Ceroferarijs vlteriùs procedit per partem suam dextram, id est, per partem Euangelij ad pedes Lecticæ, in medio eius se collocat. Clerus circumstat lecticam, ita vt iuniores stent prope Crucem, seniores prope Celebrantem. Celebrans sistit se nudo capite ad caput lecticæ, ita vt ipse Celebrans sit inter altare, & prædictam Lecticam tantillùm à parte Epistolæ, (ne directè tergum vertat cruci quæ est in medio altaris) respiciens Crucem Subdiaconi & non cornu Lectica. Diaconus verò stat à sinistris Celebrantis aliquantulùm post eum & post eos thuriferarius & minister de vase aquæ benedictæ à sinistris: ita vt thuriferarius sit quasi post Celebrantem, alter post Diaconum.

4. Tum ibi, & non priùs à Clero circumstante cantatur Responsorium *Libera me Domine de morte aterna, &c.* Cantore seu Cantoribus incipientibus. Circa finem responsorij accedunt Diaconus & Thuriferarius ad dextram Celebrantis, & Celebrans ponit incensum in thuribulum dicēs, *Ab illo benedicaris, &c.* illudque benedicit more solito ministrante Diacono Nauiculam cum Cochleari siue osculis. Quo facto redeunt ad loca sua cum debitis reuerentijs. *Cærem. Epis. lib. 2. c. 21.*

5. Finito Responsorio, Cantor cum primo Choro dicit *Kyrie eleyson*, & secundus Chorus respondet *Christe eleyson.* Deinde omnes simul dicunt *Kyrie eleyson.* Mox celebrans dicit intelligibili

voce *Pater noster* & Secretò prosequendo reliqua, accipit aspersorium de manu Diaconi, & factâ altari reuerentiâ, comite Diacono à dextris & fimbriam anteriorem pluuialis eleuante, procedens per latus suum dexterum, & circumiens lecticam, aspergit illam ter à parte dextra, & ter à sinistra, non verò caput & pedes, sed laterales partes tantùm Cùm transit ante Crucem Processionalem profundè se inclinat, Diaconus verò genuflectit, Postquàm Celebrans ad locum suum redierit reddito ibi aspersorio Diacono, accipit ab eodem thuribulum, & similiter circumiens eodem modo quo asperserat incensat, ter nimirum ab vtraque laterali parte lecticam. Tantùm duo prædicti Acolythi Diacono tunc ministrant quæ sunt necessaria non discedentes à locis suis. Cæremoniarius potest in vtroque circuitu Celebrantem præcedere Cruci genuflectente, vti decet.

6. Post incensationem, Celebrans reddito thuribulo Diacono, debitam facit altari reuerentiam, & stans, vt priùs, versâ facie ad Crucem subdiaconi, & eodem Diacono tenente librum ante eum apertum, dicit iunctis manibus.

Vers. Et ne nos inducas in tentationem.
Resp. Sed libera nos à malo.
Vers. A porta inferi.
Resp. Erue Domine animam eius.
Vers. Requiescat in pace.
Resp. Amen.
Vers. Domine exaudi orationem meam.
Resp. Et clamor meus ad te veniat.
Vers. Dominus vobiscum.
Resp. Et cum spiritu tuo.

Oremus.

Oremus.

Absolue, quæsumus Domine, animam famuli tui N. ab omni vinculo delictorum: vt in resurrectionis gloria, inter Sanctos & electos tuos resuscitatus respiret. Per Christum Dominum nostrum.

Resp. *Amen.*

Deinde Celebrans faciens Crucem manu dextrâ super tumulum dicit.

Vers. Requiem æternam dona ei Domine.

Resp. Et Lux perpetua luceat ei.

Et dicto per Cantores *Requiescant in pace* & Resp. *Amen* præcedēte cruce redit cum alijs prout venerat ad Sacristiam: si officium fiat pro pluribus defunctis *oratio* & *versus* dicuntur in numero plurali, atque si defunctus fuerit Sacerdos vel Episcopus, in oratione exprimitur nomen dignitatis.

7. Præsenti corpore defuncti, Subdiaconus cum cruce medius inter Ceroferarios collocabit se apud feretrum ad caput Defuncti (qui si fuerit Sacerdos ponendus est capite versus Altare, alij verò non Sacerdotes ponuntur pedibus versus Altare) Celebrans autem, cum Diacono & alijs, ministris sistet se ad pedes Defuncti. & ante *Resp.* dicit Orationem, sequentem in tono lectionis. *Rit. Rom. ti. de exequijs.* *Pontif. Rom tit. de absolutione.*

Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia nullus apud te iustificabitur homo, nisi per te omnium peccatorum ei tribuatur remissio. Non ergo eum, quæsumus, tua iudicialis sententia premat, quem tibi vera supplicatio fidei Christianæ commendat: sed gratia tua illi succurrente, mereatur euadere iudicium vltionu, qui dum viueret insignitus est signaculo Sanctæ Trinitatis, qui viuis & regnas in sæcula sæculorum, Resp. *Amen.*

Deinde Cantore incipiente Clerus circumstans cantat sequens Responsorium.

Libera me Domine, &c. & versus vt suprà, Oratorem verò sequentem.

Deus, cui proprium est misereri semper, & parcere, te supplices exoramus pro anima famuli tui N. quam hodie de hoc sæculo migrare iussisti, vt non tradas eam in manus inimici, neque obliviscaris in finem, sed iubeas eam à Sancto Angelo suscipi, & ad patriam Paradisi perduci, vt quia in te speravit & credidit, non pœnas inferni sustineat, sed gaudia sempiterna possideat per Christum Dominum nostrum. Resp. *Amen.*

Et alia dicuntur & observantur pro vt in Rituali Romano vbi etiam præscribuntur Preces seu suffragia dicenda quando corpus Defuncti defertur ad Ecclesiam & post ingressum in eam.

3. Si verò non adsit feretrum aut tumulus seu lectica mortuorum ad quam eundem sit, Sacerdos dicto *Placeat tibi, &c.* accedens ad cornu Epistolæ Altaris, deposita ibi planeta & manipulo, accipiet pluuiale vt suprà, & stans ibidem versus Altare exspectabit finem *Responsorij*, Acolythis seu alijs interim extendentibus ante infimum gradum Altaris pannum nigrum & circa finem *Responsorij* ipse imponet thus in thuribulum, vt suprà, quod aliquis Acolythus tenebit ibi iuxta cornu Altaris & alius vas aquæ benedictæ cum aspersorio: Celebrans dicto per Chorum vltimo *Kyrie eleyson*, stans adhuc in dicto cornu versus Altare dicet vt suprà *Pater noster* quod secretò prosequendo accedet ad medium Altaris, & versus ad dictum pannum ministrante Diacono Aspersoriũ & thuribulũ ter aspergit & thurificat super eundem pannum; deinde reuersus ad cornu

Cerem. Epis. lib. 2. c. 11.

Epistolæ

Epistolæ ex libro super illud posito dicet *Et ne nos*, &c. & reliqua vt suprà, & dicto per Cantores *Requiescant in pace*, accedens ad cornu Euangelij, & signans Altare ac seipsum dicet Euangelium S. Ioannis, quo finito: cum debitis reuerentijs medius inter Diaconum & Subdiaconum præcedentibus Acolythis redibit ad Sacristiam.

ANNOTATIONES IN MISSAM Solemnem pro Defunctis & absolutionem post eandem.

§. 1. In Missis Defunctorum omittuntur omnia oscula tam manus Celebrantis, quàm rei quæ traditur. *Carem. Epis. lib. 2. c. 31.*

§. 2. Cùm in Missis Defunctorum dicuntur Orationes, tam ante Epistolam quàm post Communionem omnes genuflectunt, præter Celebrantem Diaconum & Subdiaconum, ac etiam Presbyterum assistentem, si adsit. *Carem. Epis. lib. 2. c. 28.*

§. 3. Epistola & Euangelium non cantantur in Ambone, sed in Presbyterio, in loco conuenienti.

§. 4. Celebrans finitâ Missâ si sermo habendus, ante eundem accipit pluuiale, & sedens in eodem auscultat sermonem, pluuiali autem deficiente manet in Alba & stola in modum crucis ante pectus; Diaconus & Subdiaconus quoque deponant Manipulum, sicut & Celebrans vt in simili casu Cær. Episc. tradit lib. 2. cap. 17. *Gauantus part. 2. tit. 13. n. 4 Litt. g. & seq.*

§. 5. Dum Subdiaconus defert Crucem deferat sicut in processionibus, id est ita vt imago Crucifixi terga vertat eidem Subdiacono, & Clero sequenti.

§. 6. Thuriferarius & alter Acolythus, qui defert aquam benedictam, præcedunt Crucem, & alios Acolythos deferentes candelabra.

§. 7. Thus, & aqua benedicta in exequijs sunt correlatiua, sed thuris benedictio fit hoc loco more solito dicendo *Ab illo benedicaris, &c.*

§. 8. Dum descendit Celebrans de Altari habeat biretum in capite, deinde capite detecto se sistat inter Altare & tumulum, seu Lecticam mortuorum, absente Corpore, subdiaconus contra Altare, id est facie versâ ad Altare; ad pedes Lecticæ seu tumuli, præsente *Gauantus part. 2. tit. 13. n. 4. litt. m.*

verò corpore seruetur Rituale Romanum de exequiis pro vario defunctorum situ. Non enim ad caput Lecticæ imaginarium defuncti se sistit Celebrans, sed ad verum caput. Ergo in Sacerdotum funere, præsente corpore variatur situs Celebrantis, & subdiaconi.

§. 9. Dum fit absolutio, si eleuetur Sacramentum in aliquo Altari neque Celebrans neque Ministri genuflectant, ne Sacra interrumpatur actio & rectius fieret, si in eá eleuatione pulsatio campanulæ omitteretur à ministro.

§. 10 Caueat etiam Sacerdos in absolutione, ne directè terga vertat Sacramento, idcirco sedeat à medio aliquantulum versus cornu Epistolæ.

Gauantus Part. 2. Tit. 4. n. 4. lit. o.

§. 11. Dicit Celebrans Orationes in absolutione manibus iunctis extra Missam enim semper omnes orationes manibus iunctis dicendæ: quia ille ritus extendendi manus est Missarum tantùm proprius.

§. 12. Celebrans sumpto Pluuiali in cornu Epistolæ, accedit ad medium Capellæ seu Presbyterij in plano, ibique factâ cum omnibus alijs præter Subdiaconum tamen & Ceroferarios Altari debita reuerentia, procedunt omnes ad Lecticam.

§ 13. In exequijs Celebrans semper stat ad pedes corporis Defuncti quicumque ille sit, & Subdiaconus ad caput.

§. 14. Ad Absolutionem pro Defunctis in fine Missæ vbi non adsunt Ministri sacri, saltem quatuor ministri adsint, duo scilicet Ceroferarij cum candelabris, tertius cum Cruce, quartus cum thuribulo, & nauicula, & Clericus ille qui ministrauit ad Missam, vas aquæ benedictæ deferet, cum Rituali; & ministrare debet Nauiculam Celebranti, ac si gereret vices Diaconi. Si tamen tot non possunt adesse ministri, omittantur Ceroferarij: & Acolythus de vase aquæ benedictæ assistet Celebranti, dum aspergit tumulum, & Thuriferarius dum thurificat Lecticam. Ille verò librum tenet ante Celebrantem dum legit Orationes.

* * *

TITVLVS

TITVLVS IX.

De Missa solemni, coram Cardinale, Legato Sedis Apostolicæ, aut Patriarcha, Archiepiscopo vel Episcopo, in eorum residentijs, vel loco suæ iurisdictionis celebranda.

SAcerdos solemniter Celebraturus, coram Cardinali, Legato Sedis Apostolicæ intra fines suæ Legationis, Patriarcha in locis suæ iurisdictionis, Archiepiscopo in tota eiusdem Prouincia, & Episcopo in sua Diœcesi etiam in Ecclesijs Regularium, & exemptis; Sequentia accuratissimè obseruabit. *Gauantus comment. in Rubr. Miss. part. 2. tit. 30. num. 2.*

1. In Prælatis nominatis vt sequentia ipsis deferantur, requiritur imprimis Ordo Episcopalis vel dignitas Cardinalitia. Deinde quod sit in loco suæ iurisdictionis, neque præsens sit suus Metropolitanus, vel Patriarcha, vel Cardinalis, vel Legatus Sedis Apostolicæ. Tertiò requiritur habitus certus, puta vel Pluuiale & Mitra in solemnioribus festis, vel saltem Cappa Pontificalis in festis minùs solemnibus. *Carem Episc. lib. 2. cap. 9.*

2. His obseruatis, Celebrans veniens ex Sacristia pro Missa solemni Celebranda, ad Altare in quo sacrificaturus, facta eidem debita reuerentiâ profundè Episcopo seu alij ex Prælatis prædictis inclinabit: quod & ipsi Ministri obseruabunt qui transeundo Episcopum semper genuflectere debent. *Compend. Caerim. c. 16. num. 2.*

3. Si ante Missam facienda sit aspersio aquæ benedictæ, statim vt Celebrans Altare aspersit, comitatus à Cæremoniario & Acolytho portante vas aquæ benedictæ, accedit ad Episcopum eique aspersorium osculatum cum debita reuerentia *Car. Episc. lib. 1. c. 18.* *Car. Episc. lib. 2. cap. 31.*

tia & osculo manus porrigit, & ab eodem, postquàm ipse se aspersérit, aspersionem reuerenter excipit, mox recepta Aspersorio cum osculo manus & aspersorij redit ad Altare, & aspergit Diaconum & Subdiaconum deinde alios.

Rubr gener. Miss tit. 3. num. 3. 4. Cùm Celebrans facturus est Confessionem, stat ante infimum gradum Altaris à sinistris Prælati, facit cum eo confessionem, respondens illi simul cum Diacono & Subdiacono.

Rubr. gener. tit 3.n. 8. 5. In Confessione Celebrans vbi dicendum *vobis fratres* dicet *tibi pater* similiter in fine, vbi dicendum *vos fratres*, dicet, *te Pater*, quod dicens Prælatis profundè inclinat.

Rubr gener. Miss.t 3.n.11 6. Factâ Confessione facit Prælato profundam reuerentiam, & accedens ad medium Altaris ante infimum gradum, ibi incipit secretò *Aufer à nobis*; vt in ordine Missæ.

Carem. Epis. lib 3.cap.23. 7. Finitis duabus orationibus *Aufer à nobis, &c.* & *Oremus te Domine, &c.* Celebrans in medio Altaris exspectat; donec per Episcopum impositum & benedictum in sede sua fuerit incensum in thuribulum.

Carem. Epis lib 1.cap 23. & lib.2.c.18 8. Quo facto, & ad Celebrantem per Diaconum delato thuribulo cum imposito, & ab Episcopo benedicto incenso, Celebrans de more thurificat Altare, in cuius fine Celebrans vt in alijs solemnibus Missis, duplici, & posteà Episcopus triplici thurificatur ductu

9. Subdiaconus cantata Epistola non ad Celebrantem, sed ad Episcopum cum debitis reuerentijs deferens librum clausum accedit, quem genuflexus, vel si sit canonicus, profundè inclinatus porrigit illi super eius genibus, & manum eiusdem superpositam osculatur, acceptaque benedictione ab eo; vadit ad cornu Epistolæ & transfert librum Celebrantis.

10. Dum tempus est ante Euangelium impo-

nendi

nendi thus in thuribulum, & Diaconum benedicendi, id non fit per Celebrantem, sed Episcopus in sua sede ministrante Presbytero assistente nauiculam, imponit & benedicit thus. Diaconus autem collocato libro in Altari, ducente Cæremoniario accedit cum debitis reuerentijs Episcopum & osculatur eius manum profundè inclinatus, vel si non sit Canonicus, genuflexus: tum reuertitur ad Altare, & dicto *Munda cor meum, &c.* resumit librum de Altari, & si nondum sit tempus eundi ad cantandum Euangelium, exspectat ante Altare in cornu Epistolæ, & cum tempus est facta Altari debita reuerentia cum suis comministris præcedentibus omnibus, redit ad Episcopũ, ante quem inclinatus vel genuflexus, vt suprà, petit benedictionem, qua habita facit Episcopo debitam reuerentiam, & præcedentibus alijs, vt prius, procedit ad cantandum Euangelium, quo finito, Subdiacono præcedente cum libro, ipse & alij cum debitis reuerentijs eodem ordine reuertũtur ad Episcopum, & osculato per eum libro Euangeliorum Presbyter assistens thurificat illum. Celebrans autem non osculatur librum Euangeliorum, neque etiam dicit verba illa *Per Euangelica dicta, &c.* thurificatur tamen nisi Episcopus indutus sit pluuiali, tunc enim non thurificatur Celebrans sed Episcopus tantùm, & nulli alij.

Comp. Can. cap. 18. n. 3.

Carem. Episc. lib. 1. cap. 22.

Carem Episc. lib. 1. cap. 23. & lib. 2. c. 9.

11. Celebrans non benedicit aquam in Calice miscendam, sed Subdiaconus ostendit Episcopo ab Altari ampullam aquæ parumper versus eum eleuans ac dicens *Benedicite Pater Reuerendissime* & facta per eum signo crucis infundit paucas guttas aquæ in Calicem & Celebrans eam offert, vt aliàs.

Carem. Episc. lib. 2. cap. 9.

12. Dicto à Celebrante *Veni Sanctificator*, &c. Celebrans subsistit, donec Episcopus, ministrãte

Carem. Episc. lib. 2. cap. 9.

Presbytero assistente nauiculam, imposuerit & benedixerit incensum in thuribulum.

Carem. episc. lib. 1. cap. 23. 13. Quo facto Celebrans accipit de manu Diaconi thuribulum, & thurificat Altare more solito, & in fine ipse duplici, Episcopus verò triplici thurificatur ductu.

Carem episc. lib. 1. cap 24. 14. Si datio pacis Missæ conueniat, Celebrans osculato Altari, Presbytero assistenti Episcopi dat pacem, quam ipse defert Episcopo, qui dat illam Diaconis assistentibus, mox Presbyter assistens stans in loco suo inter canonicos illam dabit Subdiacono qui ad alios deferet, nisi adesset maior Episcopo quia tali casu semper dabitur pax ab eodem Presbytero assistente, qui pacem dat Episcopo. Si autem is qui Celebrat sit Prælatus ita vt habeat Capellanum assistentem cum pluuiali in Missa, tunc ipse Capellanus assistens postquam Episcopus pacem dederit duobus Diaconis assistentibus; accedit ad locum dicti Presbyteri assistentis, qui dedit pacem Episcopo, & ab eo accipit pacem, quam ad alios in Choro deferet.

15. Dicto à Celebrante *Placeat tibi Sancta Trinitas, &c.* Episcopus solemnem dat benedictionem, ad quam Celebrans profundè inclinat versus Episcopum, cæteri verò genuflectunt, & statim post benedictionem Episcopi, Celebrans petita ab eo licentia capitis inclinatione, publicat Indulgentias ab eodem concessas, versus populum sub hac forma: *Reuerendissimus in Christo Pater & Dominus, Dominus N. Dei & Apostolicæ Sedis gratia, Episcopus N. dat, & concedit omnibus hic præsentibus quadraginta dies de vera Indulgentia de forma Ecclesiæ consueta. Rogate Deum pro fœlici statu Sanctissimi D. N. Papæ N. Dominationis suæ Reuerendissimæ & Sanctæ matris Ecclesiæ.* Nisi subsequeretur Processio, quia tunc post illam publicaret,

Carem episc. lib 2. cap. 23. & 33.

vel

vel Episcopo illam Celebrante Presbyter assistens: aut si habitus esset sermo infra Missam, quia tunc statim finita per Diaconum *Confessione* publicarentur per Sermocinantem ante benedictionem Episcopi: & non amplius in fine Missæ. *Carem. Epist. lib. 1. cap. 25.*

16. Data benedictione ab Episcopo, vel publicatis Indulgentijs à Celebrante: Celebrans & Ministri accedunt cum debitis reuerentijs ad cornu Euangelij, & ibi Celebrans de more legit Euangelium.

17. Finito Euangelio Celebrans vertit se ad Episcopum, ad quam se profundè inclinat, & omnes alij, ibique expectant quousque Episcopus recesserit, qui facta oratione recedet comitatus à Clericis de Ecclesia. Interim Celebrans & Ministri accedunt ad medium Altaris, descendunt, & facta iterum reuerentia, sumptisque biretis ad Sacristiam redibunt.

ANNOTATIONES.

§. 1. Imprimis errat Celebrans qui Prælato in loco suæ iurisdictionis non constituto, aut Pluuiali & mitrâ, vel saltem cappa Pontificali non induto Missæ vel alio officio solemni assistenti, defert honores, reuerentias, & prærogatiuas suprà enumeratas.

§. 2. Episcopus in Missa solemni præsens in habitu præscripto tribus vicibus thus benedicit; videlicet in principio antequàm dicatur Introitus, & tunc thurificatur Altare, Celebrans, & Episcopus & non alij: Secundò ante Euangelium, & tunc thurificatur tantum modò liber Euangeliorum, & Episcopus post cantatum Euangelium & nulli alij. Præterquam si adesset Cardinalis legatus vel alius Cardinalis, quia tunc post Euangelium non thurificatur Episcopus, sed Legatus, vel Cardinalis. Nam Episcopus præsente Legato, vel alio Cardinali non debet assistere Missæ paratus cum pluuiali & mitra. Tertiò post oblata, & thurificantur oblata, Altare, Celebrans, & Episcopus, mox dignitates, & Canonici, & alij omnes ordine vt infrà de officio Diaconi dicetur. *Carem. epis. lib. 1 cap. 3.*

§. 3. Imponitur & benedicitur thus ab Episcopo si

cum Pluuiali & mitra, vel saltem cum Cappa assisti Missæ, per alium inferiorem Episcopo, celebrandam semper apud sedem suam. Illud obseruandum est, q Episcopus, siue Archiepiscopus, siue etiam Legatus aut alius S.R.E. Cardinalis siue paratus sacris indumentis siue non, numquam sedens, sed stans thurificatur; aliquando tamen cooperto capite, aliquando eo detecto. Nam in principio Missæ Altari thurificato Episcopus, si est paratus, stans cum mitrâ thurificatur; post Euangelium verò sine mitrâ, post oblata cum mitrâ, si verò non est paratus thurificatur tantùm post oblata, stans detecto capite sed versus thurificantem nullatenus caput ne modicum quidem inclinat, sed manu dextrâ super eum signum Crucis facit.

Carem. Epis. loco c. tato.

§. 4. Episcopus alijque supradicti Prælati si non Celebrant, sed Missæ per alium Celebratæ interfunt, semper à primo Presbytero assistente thurificandi sunt, Canonici verò & alij à Diacono qui Euangelium cantat.

Carem. Epis. l. b 1 c. 18.

§ 5 Cùm surgit Episcopus omnes ordines tam Canonicorum & reliquorum Clericorum, quàm Laicorum, & Celebrantis consurgere debent.

Carem. Epis. loco citato.

§. 6 Quandocumque aliquis ministrorum accedit, redit, vel transit directe ante Episcopum reuerentiam illi exhibere debet; Canonicus quidem caput humerosque profundè inclinando: beneficiatus autem aliue de Clero semper genuflectendo.

§. 7 Cùm pluribus reuerentia exhibenda erit transeundo ab vno ad alterum, semper primò fiet ei, à quo discceditur, deinde ei ante quem transitur, vt vltimò ei ad quem acceditur, nullo habito respectu quis eorum sit maior, sed solùm commoditatis gradientis.

Carem Epis. lib. 1. c. 18.

§. 8. Regula etiam est, vt si plures in eodem loco veniant Prælati; vni tantùm ex ipsis, qui erit maior, & Celebranti reuerentia exhibeatur.

Car. ibidem.

§. 9. Quoties aliquid datur Episcopo, vel ab eo accipitur (præterquàm in Missis Defunctorum) totes illud ac manus Episcopi osculanda est; sed cùm datur primò id quod datur, deinde manus: cùm verò accipitur, primò manus, deinde id quod accipitur.

§ 10. An-

§. 10. Antequàm accedat Episcopus ad Ecclesiam, vt simili solemni Missæ interſit, paretur ei ante Altare faldistorium, ad quod cùm acceſſerit, genuflexus orat, & interim Celebrans qui eum exſpectat in cornu Epistolæ, facta ei profunda reuerentiâ, deſcendet in planum per partem lateralem epistolæ, & cum miniſtris eum ſequentibus accedit ad ſiniſtrum Epiſcopi nudo capite, ſed paulò poſt eum.

§. 11. Quando Epiſcopus accedit ad Eccleſiam, dignior iſtius loci ad portam Eccleſiæ; ipſi deferre debet aſperſorium cum oſculo manus & aſperſorij.

§. 12. Si Epiſcopus remittat ad Celebrantem, vt det ipſe benedictionem in fine Miſſæ, tunc Celebrans dicto *Omnipotens Deus* ad Prælatum ſe conuertit & inclinat & proſequitur *Pater & Filius*, &c. benedicens tantùm aſtantes qui non ſunt ad partem Epiſcopi, ſed decentiùs eſt vt ſemper Epiſcopus benedicat.

§. 13. Si facienda ſit Proceſſio Epiſcopus procedit poſt omnes Clericos cum Cappa, aut ſi dicenda ſit Hora aliqua ante Miſſam, finitâ Proceſſione, vel hora prædicta, Epiſcopus accedit ad Altare vbi incipit Miſſam, & facit Confeſſionem & reliqua vt ſuprà. Si poſt Miſſam dicenda ſit aliqua Hora non omnes Clerici comitantur Epiſcopum redeuntem, nam aliqui remanere debent qui cantant prædictam Horam, vel ſi omnes eum comitantur, omnes poſteà redeunt dicturi Horam debitam.

TITVLVS X.

De Missa minùs ſolemni cum miniſtris ſacris.

1. ESt præterea alia Miſſa ſolemnis ab eis de qua egimus, quæ diebus profeſtis, & etiam feſtiuis, dicitur in quibuſdam Eccleſijs collegiatis vt inter feſta & profeſta, vel inter ſolemniora, & minùs ſolemnia quædam appareat differentia.

Gavantus Part. 2 tit. 2. num. 5.

2. Aliquando enim cantantur cum ministris, sed absque Altaris incensatione, & Chori, sine Credentia, & Pace, & in his Subdiaconus paratus portat calicem, Diaconus item paratus librum, vel vice versa, dum procedunt ad altare. Diaconus, deposito libro descendit ad Celebrantem, cum quo facit Confessionem & Subdiacono, qui etiam explicato Corporali collocat Calicem in medio Altaris, vel id peragit Diaconus. Eodem etiam ritu & modo redeunt in Sacristiam finita Missa. Alia etiam obseruantur, secundum morem locorum & Congregationem; Sed hæc omnia & similia tolerantur potiùs quàm conceduntur quia rubricæ nihil de simili Missa præscribuntur; cum videantur contrà Rubricas Missalis, quæ nullam Missam præscribunt præter solemnem aut priuatam, de quibus suprà.

3. Sunt etiam aliæ Missæ, quæ quidem cantantur in quibusdam minoribus Ecclesijs sine Diacono & Subdiaciacono cum aliqua tamen solemnitate de quibus sequentibus titulis agetur. Rarò tamen sic cantari & Celebrari debent, & tantùm in Ecclesijs in quibus vix est sufficiens ministrorũ numerus, vt in quibusdam Ecclesijs collegiatis minoribus, & Parochialibus, & Regularibus secundum earum consuetudinem.

TITVLVS XI.

De Missa cum duobus Acolythis solũ.

EX Rubricis Missalis colligitur quod aliquando possit dici Missa cum duobus Acolythis superpelliceis indutis, ob exiguum Clericorum numerum, hora ergo competenti paratur à Sacrista vel Acolytho, ea quæ sunt necessaria super altare, videlicet Calix, Missale, & cussinus: & super Creden-

Credentiam, alter liber pro Epistola cantanda, & alia.

2. Celebrans verò hora congrua accipit de more in Sacristia, facta priùs oratione, & lotis manibus, Sacra paramenta eum adiuuante Acolytho Ministro, & sic paratus procedit ad Altare sequens duos Ministros pares incedentes, ibiq; facta debita reuerentia; dato priùs bireto primo Acolytho, stante à dextris suis, incipit Missam de more, respondentibus prædictis duobus Acolythis; hinc inde in plano genuflexis.

3. Stante Missam fiat aspersio aquæ benedictæ Missale ipsius Celebrantis ponitur tantùm super Credentiam initio; & primus Acolythus habens à sinistris alium, procedit ad Altare ante Celebrantem alba & Stola, vel etiam Pluuiali, si fieri possit, indutum, ferens vas aquæ benedictæ. Ante altare Celebrans deposito bireto in manu alterius Acolythi genuflectit, & sic genuflectit, accepto aspersorio à ministro, qui priùs illud & post manum Celebrantis osculatur, aspergit de more altare, se ipsum genuflexum, & posteà alios vt suprà.

4. Facta aspersione primus Acolythus deponit vas in loco congruo, capit librum de Credentia, & illum tenet à sinistris Celebrantis, qui ex eo cantat versus & Orationem. Interim alter Acolythus adfert de Sacristia manipulum, & Planetam Celebrantis, & Oratione finita, primus collocat Missale super altare & adiuuat socium suum exuentem Celebrantem Pluuiali, eumque induit manipulo, & planeta: alter verò Pluuiale reportat in Sacristiam, indeque redit ad altare, vbi genuflexus in plano à sinistris Celebrantis respondet cum socio eidem Celebranti facienti Confessionem.

5. Peracta Confessione, manent genuflexi hinc inde

hinc inde in vtroque latere Altaris, & dum dicit *Kyrie eleyson* respondent Celebranti, & sic permaneat, nisi fortè ex accidenti surgere debeant ad Epistolam, & alia vt infrà.

6. Circa finem primæ vel vltimæ Orationis, primus Acolythus capit librum de credentia & cantat Epistolam, qua finita, redit in locum suum vt suprà capite præcedenti dictum est. Alter verò respondet Celebranti *Deogratias*, in fine Epistolæ.

7. Circa finem Gradualis primus defert Missale cum Cussino ad latus Euangelij, eoque posito, redit ad locum suum in plano. Celebrans verò cantat Euangelium de more, ad quod ambo hinc inde in plano stant, & de more signantes & genuflectentes, quando opus est, eoque dicto, genuflectunt.

8. Lecto offertorio à Celebrante, primus ampullas ei ministrat; ad lotionem manuum ipsius, idem ministrat ampullam aquæ, & bacile, alter mappulam & ille defert campanulam ad altare pulsandam de more ad *Sanctus*, & eleuationem, & ambo respondent Celebranti, *Orate fratres*, dicenti.

Ad *Sanctus* primus campanulam pulsat, accendit cereum vnicum vel duos cereos, si tot sint. Tum reuersus ad supremum gradum altaris genuflexus, dextera pulsat campanulam & sinistra eleuat Planetam ad eleuationem.

9. Accensis cereis, genuflectunt, & ambo se signant & pectus percutiunt, vt suprà, cum Celebrante. Si facienda sit communio seruentur quæ suprà dicta sunt.

10. Paulò ante sumptionem Sanguinis, primus Acolythus surgit, defert campanulam ad Credentiam, capit ampullas cum bacili, & ministrat eas Celebranti cum osculis earum tantùm,

& incli-

& inclinationibus solitis. Tum redit ad altare, vbi extinguit cereum qui est à parte Epistolæ, ibique posteà genuflectit vt priùs. Secundus verò surgit dum Celebrans se purificat, defert librum ad cornu Epistolæ & posteà, si opus sit, extinguit alium cereum qui est in cornu Euangelij, ibique genuflectit vt priùs.

11. Ad benedictionem ambo genuflexi, se signant, sicut ad Euangelium stantes: & si aliud Euangelium sit legendum, primus Acolythus, mutat librum, & ad cornu Epistolæ redit, vbi capit biretum Celebrantis.

13. Finita Missa Celebrans descendit in planum, vbi facta debita reuerentia, & sumpto bireto redit ad Sacristiam vt venerat, ibi Acolythi facta Cruci reuerentia adiuuant Celebrantem dum se exuit, & ministrant aquam, & manutergium, vt in initio Missæ.

TITVLVS XII.

De Missa quæ cantatur cum vno solo Clerico.

1. CAntatur etiam aliquando Missa cum vno solo ministro in ordinibus minoribus constituto vt in Rubricis Missalis notatur. In simili autem Missa Altare nunquam thurificatur, nec datur Pax, nisi fortè cum instrumento.

2. Ad Epistolam Celebrans sibi respondet *Deo gratias*. Ad versum *Et incarnatus est*, Celebrans genuflectit super altiorem gradum Altaris.

3. Clericus superpellicco indutus genuflexus, manet in cornu Euangelij, ibique respondet Celebranti cùm opus est.

4. Circa

4. Circa finem primæ aut vltimæ orationis accipit de Credentia librum Epistolarum, & facta genuflexione super infimum gradum, cantat in loco consueto Epistolam vt suprà, & ea cantata, facta iterum genuflexione, librum reponit super Credentiam sine osculo manus Celebrantis, & sine benedictione. Tum defert Missale cum cussino ad cornu Euangelij, & alia peragit vt in Missa priuata Si sint duo cerei, accendit eos ante eleuationem, & extinguit post Communionem vt in Missa priuata. Regulariter genuflexus manet vt in Missis priuatis nisi ex accedente surgere cogatur, vt ad Epistolam, & ad alia.

ANNOTATIONES

§. 1. Missam conuentualem in Cathedralibus, & Collegiatis Ecclesijs, ac virorum Monasterijs, modis supradictis sine Diacono & Subdiacono cantare non conuenit. Idem seruandum in Parochialibus, alijsque Ecclesijs, quandocumque vel per solemnitatem diei festi, vel ex obligatione statuti, consuetudinis, aut scripti alicuius id faciendum est.

§. 2. Tam benè in Missis quæ cum Diacono & Subdiacono, quàm in illis quæ sine sacris ministris cantantur: Epistola, Præfatio, Symbolum fidei, & Oratio Dominica quæ sunt præcipuæ eorum, quæ in Missa cantanda, partes; cantorum aut organorum concentu nunquam sub quouis prætextu aut consuetudine mutilanda ac intercipienda sunt; sed ex integro distinctè, ac intelligibiliter cantanda, sicut in Missali præscripta sunt.

§. 3. Cùm Catholica Ecclesia Spiritu Sancto edocta, non sine graui ac iusta ratione singulis diebus Dominicis, singularia ac peculiaria fecerit officia: improbandus ille mos est, quem primùm ex imperitia cantus, ac librorum defectu, in hisce partibus originem sumpsisse, author non obscurus indicare videtur; nempe vt diebus Dominicis, inter festum Paschæ & Pentecostes omisso proprio diei Dominicæ officio, ad Missam repetatur officium diei Resurrectionis Dominicæ: & a festo Pentecostes vsque ad aduentum Domini, neglecto similiter proprio diei Dominicæ offi-

ci

cio, cantetur Missa, vel de Sancto Spiritu, vel de sanctissima Trinitate: indeque fiat, vt ex frequenti ac nimia repetitione diuina illa officia vilescant, tædium causent, officium & Euangelium Dominicæ, quod populus congregatus libentiùs audiet, intermittatur.

TITVLVS XIV.

De modo, quo, die Dominica aquæ benedictæ, aspersio fieri debeat.

1. CVm iuxta Rubricas Missalis singulis diebus Dominicis aquæ benedictæ aspersio fieri debeat. Sacerdos qui celebraturus est Missam solemnem debet, quantùm fieri potest, esse Alba & stola coloris Missæ conuenientis in modum crucis posita paratus, & hora conuenienti sal in vase proprio, & aquam etiam in alio vase ad id parato, in sacristia, nudo capite, & iunctis manibus benedicere, vt in Missali, vel Rituali præscribitur.

2. Facta benedictione, Celebrans post Tertiam; si dicatur, paratus Amictu, Alba, cingulo, stola, & Pluuiali coloris conuenientis sine manipulo, medius inter Diaconum & Subdiaconum paratos, si cum ijsdem celebranda sit Missa, sine manipulis, anteriores fimbrias Pluuialis eius eleuantes, accedit ad Altare, præcedentibus Acolytho cum vase aquæ benedictæ & Ceroferarijs cum cereis accensis. *Carem. Epis. lib. 2. c. 31.*

3. Cùm peruenerint ante Altare depositis biretis omnes genuflectunt, Celebrans quidem supra infimum gradum, medius inter Diaconum & Subdiaconum, alij suis in locis. *Carem. Epis. loco cit.*

4. Deinde Diaconus tradit Celebranti aspersorium aqua repletum cum osculo illius, in extrema sui parte & manus Celebrantis in parte exteriori. Celebrans verò accepto aspersorio in- *Carem. Epis. loco cit.*

tonat

tonat Antiphonam, *Asperges me*, vel *vidi aquam* pro temporis diuersitate, & statim frontem Altaris aspergit ter in medio scilicet, tum à parte Euangelij, & denique in parte Epistolæ, Diacono & Subdiacono anteriores fimbrias Pluuialis, eius eleuantibus, deinde aspergit seipsum adhuc genuflexus, tum erectus, ministros adhuc ibidem genuflexos, priùs scilicet Diaconum, & postea Subdiaconum.

5 Mox reddit Aspersorium Celebrans Diacono, & hic ministro, & facta ab omnibus ministris genuflexione, & à Celebrante debita reuerentia Altaris medius inter Diaconum & Subdiaconum, Cæremoniario & ministro de vase præcedentibus, vadit ad Chorum.

6. Tum Diaconus tradit Celebranti Aspersorium cum debitis osculis, stansque à dextris eius, partem pluuialis eius eleuat, sicut Subdiaconus à sinistris aliam partem, & interim Celebrans accedit ad superiorem Chori, quem cum pari inclinatione salutat antè & post, & cum separatim aspergit; reliquos verò sine mora, & plures simul quasi in circulum, & non vnum post alium, ac sine inclinatione, nisi sint Canonici qui singillatim aspergi poterunt, ad maiorem eorundem venerationem; quibus & Celebrans aliquam honoris significationem adhibebit ante & post totam eorum aspersionem.

Gauantus part 4. tit. 29. n. 11. lit. i.

7. Interim dum Celebrans facit aspersionem dicit submissa voce totam Antiphonam *Asperges me, &c.* vel *Vidi aquam, &c.* & totum Psalmum *Miserere mei Deus, &c.* alternatim cum Ministris, & dum Celebrans transit ante medium Altaris debitam illi facit cum Ministris reuerentiam.

8. Celebrans reuersus ad Altare cum debitis reuerentijs aspergit Acolythos, Ceroferarios ad

Cre-

Credentiam stantes, & Ministrum de vase, & finita aspersione, stans in plano ante gradus ipsius, iunctis manibus cantat versum *Ostende nobis, &c.* Et alios cum Oratione *Exaudi, &c.* ex libro quem Ministri sacri stantes hinc inde tenent ante eum.

9. Completâ Oratione Diaconus tradit librum Acolytho, à quo accipit Planetam, Subdiaconus verò exuit Celebrantem Pluuiali, quod tradit Acolytho, à quo recipiens Manipulum Celebranti osculandum porrigit, eiusque brachio sinist. o adaptat; Diaconus verò statim ac pluuiale deposuit, illum induit Planeta. Quibus omnibus peractis, si in Altari asseruetur Sanctissimum Sacramentum, facta genuflexione, sin minùs profunda inclinatione, incipiunt Missam.

ANNOTATIONES.

§. 1. Quando alius à Celebrante Missam, benedicere debet aquam, adhibeat super superpelliceum tantùm stolam violacei coloris hinc inde pendentem. *Gauantus part. 4 tit 18. n. 6. litt b.*

§. 2. Sacerdos ter immittit sal in aquam post exorcismum, faciendo tres Cruces vt in Missali, dicendo tantùm semel *Commixtio salis, &c*

§. 3. Si Episcopus celebrare voluerit solemniter, non est facienda huiusmodi aquæ benedictæ aspersio; absente verò Episcopo, & in Collegiatis semper Dominicis diebus fit, vt suprà dictum est. *Cærem. Epis. lib. 2. c. 31.*

§. 4. Quod si in Altari sit expositum SS. Sacramentum non aspergitur Altare, multò minùs ipsum SS. Sacramentum eâ ratione quam sume ex Gauant. & alijs Auctoribus, quâ non signatur initium Euangelij in fine Missæ. Ideo etiam tunc Diaconus abstinet ab osculis Aspersorij, & manus Celebrantis, quando illud eidem offert, vel ab eo recipit ad Altare tantùm, & non extra illud, quia tunc oscula adhibentur. *Gauantus part. 4. tit. 19. n. 13.*

§. 5. Si adsit Episcopus aut alij Prælati in Rubricis Missalis specificati in locis suæ Iurisdictionis, aut Cardinalis vbique gentium, aspersio Altari solus Celebrans cum Ministro & Cæremoniario, remanentibus *Cærem. Epis. lib. 2. c. 13.*

ministris

ministris sacris ad Altare genuflexis, accedit ad Prælatum dictum, & cum profunda inclinatione porrigit illi Aspersorium cum debitis osculis. Tum ipse Episcopus, aut alius Prælatus primò seipsum, tum Celebrantem aspergit, eique statim reddit Aspersorium quod Celebrans recipit cum debitis osculis & inclinatione profunda, deinde redit ad Altare, cum debitis reuerentijs aspergit Ministros adhuc genuflexos, tum Clerum & populum, vt suprà.

§. 6. Quod si prædicti Prælati innuant, vt ipse Celebrans eos aspergat, factâ tunc antè & post profundâ inclinatione, eos aspergit, quòd præcipue fit, quando sunt plures Prælati eiusdem dignitatis.

§. 7. Si adsit aliquis Princeps non habens superiorem, aut Principissa in loco suæ iurisdictionis temporalis, ante omnes alios asperguntur eo ordine quo incensantur.

Gauantus loco citato litt. c. Carem. Epis. lib. 2. c. 31.

§. 8. Faciens aspersionem aspergit Altare genuflexus etiam tempore paschali, ob maiorem reuerentiam, item seipsum, ad indicandam humiliratem. Debet tamen incipere Antiphonam *Asperges me, &c.* ante aspersionem Altaris quamuis Rubrica Missalis Antiphonam postponere videatur. Conuenit enim vt dicatur *Asperges* futuri temporis, ante aspersionem actualem. Neque nouum videri debet, quod inchoatur Antiphona genibus flexis nam idem præscribitur Episcopo in principio Synodi in Pontificali Romano, & in qualibet sessione.

§. 9. Si Chorus sit fortè in loco editiori, aut ab Altari remotiori, decet, si aliter fieri non potest, vt alius Sacerdos à Celebrante cum superpelliceo & stola coloris conuenientis eum aspergat, dum Celebrans aspergit populum ad Cancellos.

§. 10. Si item maximus sit populi concursus vt in multis Ecclesijs, & sit consuetudo aspergendi populum, possent tunc plures Sacerdotes parati superpelliceis & stolis aspergere populum hinc inde.

§. 11. In Dominicis de Passione & Palmarum ad Antiphonam *Asperges me*, non dicitur *Gloria Patri*, sed post Psalmum *Miserere mei Deus* repetitur immediate Antiphona, *Asperges me*.

Missale in fine de bened.

§. 12. In die Sancto Paschæ & Pentecostes tantùm (non autem Dominicis diebus intra Pascha & Pentecosten) vbi est fons baptismalis sit aspersio cum aqua pridie

pridie benedicta baptismali acceptâ ante infusionem olei & sacri Chrismatis; vt in Missali.

§. 13. Minimè probandus est vsus quarundam Ecclesiarum in quibus post versum *Gloria Patri & Filio, &c.* statim Cantores repetunt tantum hæc verba *Lauabis me, & super niuem dealbabor*, quia est contra Rubricam Missalis.

§. 14. Ex Rituali Romano, & ex praxi vrbis, & multarum Prouinciarum in Vigilia Paschæ solet fieri aspersio per domos, & alia loca à Parocho, aut alijs de eius licentia, quæ consuetudo valde laudabilis extat, ideoque retinenda, & introducenda vbi non est.

§. 15. Canonici & alij quicumque de Choro, durante aspersione à principio vsque ad finem stare debent, detecto capite: & dum ante ipsos Celebrans cum aspersorio accedit debent illi caput inclinare, & aspersionem aquæ benedictæ, reuerenter excipere: *Carem Epis. lib. 2. cap. 31.*

TITVLVS XIV.

De officio Diaconi ministrantis Sacerdoti in Missa solemni.

1. Diaconus Euangelium cantaturus in Sacristia lotis ac tersis manibus, tempestiuè sua accipiet paramenta, à latere dextro paramentorum Celebrantis collocata, aliquo ex Clericis adiuuante, & primò accipiet Amictum, quem in medio osculabitur, qui crucis figura carere non debet, eumque sibi aptabit circa collum, ita vt Collaria tegat, mox Albam, & Cingulum accipit, succinctus Alba sibi circum circa eam aptari faciat, vt æqualiter fluat; tum Manipulum osculatur vbi est Crux & imponit suo Sinistro brachio, mox stolam priùs in medio, vbi crux est, deosculatam, super humerum sinistrum imponet, & sub suo brachio dextro firmiter alligari faciat; demùm accipiet Dalmaticam nisi essent tempora, quibus ipse & Subdiaconus planetis plicatis vti debent. *Carem. Epis. lib. 2. cap. 31.*

2. Sic paratus stans ad dexteram Celebrantis adiuuat, si opus est, induendo Celebrantem suis paramentis. Deinde ibidem adhuc stans antequàm egrediantur è Sacristia nudo capite ministrat nauiculam vt thus imponat thuribulo eo modo vt infrà notatur & factâ reuerentiâ Celebranti & Cruci in Sacristia procedit ad Altare.

3. Cùm eundum est ad Altare, incedit cooperto capite, iunctis manibus, immediatè ante Sacerdotem, atque perueniens ante infimum gradum Altaris caput detegit, & factis cum Sacerdote debitis reuerentijs Altari; illi Missam inchoanti à dextris illius iunctis manibus stans respondet simul cum Subdiacono, & Celebrante se signante, aut inclinante ipse se pariter signat & inclinat, præter quam quando Celebrans dicit *Confiteor* & ipse cum Subdiacono *Misereatur* nam cunc illo Altari profundè se inclinante ipse cum Subdiacono stat erectus (nisi quod erga Celebrantem capite inclinato proferant verba *Misereatur tui*) quando verò ipse cum Subdiacono incipit *Confiteor* Celebrante se erigente, Altari profundè inclinat, donec per illum dictum fuerit *Misereatur*, & ipse cum Subdiacono responderit *Amen*, & cùm dicit in Confessione *Tibi Pater*, & *Te Pater* aliquantùm conuertit se ad Celebrantem, & cùm dicit *Mea culpa* ter pectus manu dextrâ percutit, sinistrà infra pectus positâ.

4. Vbi ventum fuerit ad Altare, atque Celebrans illud osculatus fuerit. Celebranti paululùm vertenti se, vt ponat incensum in thuribulum, Diaconus Nauiculam, & Cochlear subministrabit hoc modo.

Carem Epis. lib. 2. c. 23.

5. Diaconus acceptâ à Thuriferario Nauiculâ thuris; Cochlear in ea existens sine thure dabit Celebranti cum osculo Cochlearis & manus Celebrantis; deinde offeret eidem nauiculam

dicens

dicens versus Celebrantem parùm inclinatus: *Benedicite Pater Reuerende* thuriferario interim offerente thuribulum.

6. Impositò per Celebrantem thure recipit Cochlear, illud ac manum Celebrantis rursùs osculans, nauiculam cum Cochleari in manu Thuriferarij dimittit.

7. Mox Diaconus accipiens de manu Thuriferarij Thuribulum, summitatem catenularum dextrâ manu tenens, à se deosculatam, ponit in sinistram Celebrantis, & easdem catenulas prope thuribulum sinistrâ tenetur ponit in dextram Celebrantis, eam similiter osculando.

8. Deinde Celebranti Altare thurificanti à dextris assistit, & comitatur eleuando sinistrâ Planetæ eam partem quæ est circa brachia Celebrantis, vt non impediatur & genuflectens semper dum transit ante Crucem, licet Celebrans tantùm se inclinet. *Gauantus part. 2. t. 4. & 7 litt. 1. & h.*

9. Post thurificationem Altaris Diaconus in cornu Epistolæ de manu Celebrantis cum osculo manus eiusdem & Catenularum accipit thuribulum, ipsum Celebrantem triplici thurificat ductu, facta ante & post incensationem Celebranti profunda capitis inclinatione & statim Thuriferario reddit thuribulum, ambabus manibus prout tenet. *Gauantus loco citato*

10. Posteà cum Subdiacono sibi à dextris astante iunctis manibus ante pectus, stat à dextris Celebrantis; cùm Celebrans dicit Introitum; *Ad gloria Patri, &c.* cum illo caput inclinat versus Crucem Altaris; atque Celebranti ibidem loci dicenti *Kyrie eleyson* alternatim respondet. *Rubr. gener. Miss. tit. 4. num. 7. Gauantus part. 2. tit. 4. n. 7. litt. n.*

11. Quo dicto, ibidem adhuc eodem modo stans expectat donec moueat se loco Celebrans intonaturus hymnum *Gloria in excelsis*, quẽ subsequitur eodem passu per secundum Altaris gradũ,

& stabit post Celebrantem dum intonat Hymnum *Gloria in excelsis Deo.*

Compend. Carem. cap. 17. num. 5.

12. Si Celebrans lecto ab ipso *Kyrie eleyson* voluerit sedere donec idem *Kyrie eleyson* per Chorum absoluatur, facta Cruci genuflexione sequitur Celebrantem per breuiorem viam à latere Epistolæ ad scamnum seu sedes positas in cornu Epistolæ, vbi sedet cooperto capite à dextris Celebrantis.

Gauantus loco citato.

13. Si sederint, finito per Chorum vltimo *Kyrie eleyson*, Surgit; & dimisso bireto in scabello aut scamno, præcedit Celebrantem per planum Capellæ, & facta in medio Altari genuflexione manet stans in loco suo post Celebrantem, donec ipse Hymnum *Gloria in excelsis* intonauerit.

14. Intonato à Celebrante dicto Hymno *Gloria in excelsis* facta continuò in loco suo genuflexione, ascendit ad dextram Celebrantis & cum eo submissa voce, dictum Hymnum prosequitur iunctis manibus caput inclinans ad verba *Adoramus te, Gratias agimus tibi, Iesu Christe, suscipe deprecationem nostram*, & in fine cum Celebrante dicendo *Cum Sancto Spiritu* manu dextra signat se à fronte ad pectus, & ab humero sinistro ad dextrum, sinistra infra pectus posita, interim absoluens *in gloria Dei Patris Amen.*

Compend. Carem. cap. 17. num. 5.

Gauantus p. 2. tit. 4. n. 7. lit. n.

15. Finito hymno, ac facta genuflexione, si Celebrans voluerit sedere, iterum, vt suprà, cooperto capite à dextris Celebrantis sedet, quod tamen ad verba suprà notata Hymni, dum in Choro cantantur cum inclinatione aperit, in fine tamen dicti hymni non se rursus signo crucis signat.

Gauantus ibidem.

16. Si autem Celebrans non sederit, manet stans ad dextram Celebrantis à principio vsque ad finem dicti hymni cantati à Choro; se inclinans cum in Choro supradicta verba ad quæ inclinandum cantatur. Finitoque à Choro Hymno,

facta

facta genuflexione descendit ad secundum altaris gradum, & vnus stat post alium.

17. Dum Celebrans dixerit in medio Altaris *Dominus vobiscum* pergit cum eo ad cornu Epistolæ, ibique stans post tergum Celebrantis donec is cantando absoluerit Orationem, vel Orationes, si plures dicendæ, & deficiente Cæremoniario vel Presbytero assistente vertit folia Missalis, si opus est, non genuflectens in accessu & recessu. Statimque recedit post Celebrantem.

18. In quatuor temporibus & alias quando dicendum est, *Flectamus genua* post Celebrantem primus omnium vtroque genu flectendo illud intonat, hoc tono. *Rubr. gener. Miss Tit. 5. num. 1.*
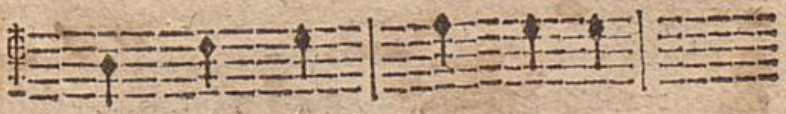
fle ctá mus ge nu á

19. Finita oratione seu orationibus Subdiaconus cantante Epistolam vadit ad dextram Celebrantis, assistens illi dum legit *Epistolam*, *Prophetiam*, *Graduale*, *Alleluia*, *Tractum*, aut alia vsque ad *Munda cor meum* exclusiuè.

20. Dum in Choro cantatur vltimus versus *Gradualis*, *Tractus*, *Alleluia*, aut *sequentia* tempestiuè accipit librum Euangeliorum de Credentia vel de gradu Altaris sub cornu Epistolæ si ibi sit, aut de manu Cæremoniarij seu Acolythi, qui illum inde sumptum subministrat; deferens ante pectus ad Altare factaque in primo eius gradu genuflexione, ascendens collocat librum Euangeliorum in medio Altaris versus cornu Euangelij, deinde facta Altari reuerentia, nauiculam cum Cochleari à Thuriferario acceptam ministrat Celebranti vt in principio Missæ præscriptum, & reddita Thuriferario Nauicula, genu- *Cærem Epis. lib. 1. cap. 8.*

flexus in medio superioris altaris gradus, iunctis manibus ac inclinatus dicit Secretò,

Munda cor meum & labia mea omnipotens Deus qui labia Isaiæ Prophetæ calculo mundasti ignito: ita me tua grata miseratione dignare mundare, vt Sanctum Euangelium tuum digne valeam nuntiare. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Gauantus part III. 6. n. 5. litt. c. & seq.

21. Tum surgens resumit librum de Altari, & genuflexus in superiori eius gradu versus Celebrantem stantem in cornu Euangelij, non omninò conuersus ad eum, petit benedictionem dicens intelligibili voce. *Iube Domne benedicere*, qua habita osculatur dextram manum Celebrantis, portansque, vt suprà, ante pectus librum Euangeliorum clausum, descendit ad infimum gradum Altaris, ibique cum alijs Crucis facta reuerentia genuflexionis, & alijs omnibus præcedentibus, vltimus omnium procedit ad cantandum Euangelium.

Carem. Epis. lib 1. c. 9.

22. Cùm erit in loco vbi Euangelium solet cantari, ponet librum apertum in manibus Subdiaconi, vel in Legili, & iunctis manibus ante pectus dicit cantando *Dominus vobiscum* cum dicit *Initium* vel *Sequentia Sancti Euangelij, &c.* manu sinistra super librum vel pulpitum posita, pollice dextro signat signo crucis primò librum in principio Euangelij cantandi, & mox sinistra infra pectus retracta se ipsum in fronte, ore, & pectore; deinde accipit thuribulum thurificat librum triplici ductu, primò in medio, secundò à parte dextra, & tertiò à sinistra ipsius libri redditoque thuribulo Cæremoniario aut thuriferario, manibus iunctis, incipit & prosequitur Euangelium, & cùm profert verba ad

quæ

quæ est inclinandum aut genuflectendum, versus librum inclinat & genuflectit.

Tonus Euangelij.

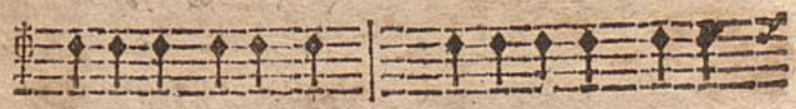

Dominus vobiscum *Sequentia Sancti*

Euangelij Secundum Matthæum in illo

tempore dixit Simon Petrus ad Iesum,
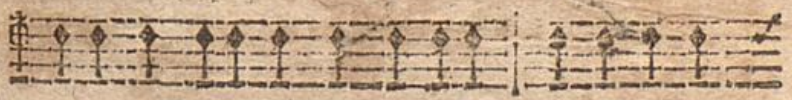
Ecce nos reliquimus omnia & secuti

sumus te quid ergo erit nobis & vitam

æternam possidebit.

Tonus cantandi Euangelium secundum modum Colonienſem.

Dominus vobiſcum, Et cum ſpiritu tuo.

Deinde cantatur ſic:

Sequentia Sancti Euange lij ſecundum

Matthæum vel ſecundum Lucam.

Deinde reſpondet Miniſtro, vel à Choro: *Gloria tibi Domine*, in quo ſimili initialia verba hæc, *In illo tempore*, in textu numquam terminari, ſed ſemper cum verbis, *Dixit Ieſus diſcipulis ſuis*, vel, *Cum appropinquaſſet Ieſus Ieroſolymis*, &c. coniungi debent ſic:

In illo tempore, Dixit Ieſus

diſcipulis ſuis. In illo tempore

cum appropinquaſſet

Interro-

Interrogationes in Euangelio occurrentes, si verè interrogationes sint, & non historicè tantùm ponantur (sicut illud Ioannis, *Qui & recubuit in cœna super pectus eius, & dixit: Domine, quis est qui tradet te?* & paulò infrà illud: *Et non dixit ei Iesus: Non moritur; sed, sic eum volo manere donec veniam, quid ad te*) hoc modo cantari debent.

Tu es qui venturus es, an alium

exspectamus.

Terminatur autem Euangelium sic.

Benedictus qui venit in nomine

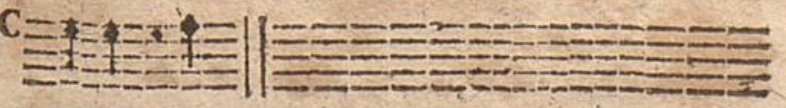

Domini.

23. Finito Euangelio, si principium textus quod à Celebrante osculari debet, in præcedente folio est, vertit folium, & in plano medio ante infimum gradum Altaris cum debitis inclinationibus, statim ac Celebrans librum osculatus fuerit, triplici illum thurificat ductu, redditoque thuriferario thuribulo post Celebrantem stabit donec intonauerit si dicendum sit, *Credo*, & tunc accedens à dextris Celebrantis submissa voce cum Celebrante & Subdiacono prosequitur *Symbolum* vsque ad finem; & ad verba *Iesum Christum*,

Castaldus Praxi Car. lib. 2. sect. 17. num. 8.

Christum, & *simul adoratur* caput cum alijs inclinans, ad illa autem *Et incarnatus est* vsque ad *Et homo factus est* inclusiuè genuflectens, & in fine ad illa *Et vitam venturi sæculi, Amen.* Signat se cum alijs à fronte ad pectus. Tum sedet cum Celebrante; vel manet stare à dextris Celebrantis, iuxta suprà dicta circa *Kyrie eleyson*, & *Gloria in excelsis.*

Gauantus part 1. tit 7. n 3. Litt. o. & p.

24. Quando cantantur à choro supradicta verba *Et incarnatus est, &c.* ad *Crucifixus* exclusiuè, si sedeant, cum alijs inclinet se aperto capite; si non sedeant, flectat cum illis in secundo gradu Altaris.

Perem. Epis. lib. 1. c. 2.

26. Cum in choro cantatum fuerit *Et homo factus est* accedens solus sine comite ad Credentiam, si in illa calix sit cum bursa, accipit Bursam cum Corporali, quàm ad oculos vsque eleuatam ambabus manibus portat ad Altare, incedens solus graui & decoro incessu & facta reuerentia genuflexionis in medio ante infimum eius gradum Cruci, extrahit ex Bursa Corporale, quod explicat, & extendit in medio Altaris collocans à parte Euangelij bursam, ita vt Altare non impediat, & factis debitis reuerẽtis redit ad locum, vbi priùs erat. Quando non dicitur *Symbolum* Subdiaconus defert Bursam simul cum Calice, vt in officio eius dicitur.

Rubr. gener. Miss.

26. Absoluto à Choro Symbolo, vel si non sit dicendum; Dum Celebrans dicit *Dominus vobiscum* & *Oremus* stat retrò post cum, & mox ad dextram eius accedens, amouet Calicem è medio Altaris, ad cornu Epistolæ, si ibi sit, deregit, & dat patenam cum hostia Celebranti, osculando eius manum: Si verò calix erat in credentia, vt magis decet, & corporale simul cum eo per Subdiaconum afferatur, extenso priùs Corporali in medio Altaris, dat patenam Celebranti, vt suprà.

27. Quod

27. Quod si aliæ Hostiæ pro communione populi facienda in alio calice seu vasculo sunt consecrandæ, detegit calicem illum seu vasculum, & aliquantulùm eleuat cùm Celebrans dicit: *Suscipe Sancte Pater, &c.* & statim reponit post calicem, ita vt non præbeat impedimentum, & tegit: & posteà dum Celebrans prolaturus est verba consecrationis, iterùm detegit, & post consecrationem tegit. *Carem. Epis. lib. 2. c. 29.* *Gauantus p. 3. tit. 7. n. 9. lit. n.*

28. Mox tersum à Subdiacono Calicem accipit sinistra tenens nodum eius, dextra infundit vinum ex ampulla de manu Subdiaconi accepta, quantum sufficiat, Celebrante inspiciente, & imposito per Subdiaconum modico aquæ, ac finita per Celebrantem oratione *Deus qui humanæ, &c.* dat Calicem Celebranti cum quo pedem illius tangens, seu brachium dextrum Celebrantis sustentans, eleuatis oculis simul dicit: *Offerimus tibi Domine, &c.* deinde calicem in Altari positum palla cooperit: mox Subdiacono in cornu Epistolæ stanti, in dextram manum nudam tradet patenam, quam cooperit extremitate veli ab ea parte dependente. *Rubr. gener. Miss. tit. 7. num. 9.*

29. Dicto per Celebrantem *Veni Sanctificator, &c.* Diaconus adhuc stans in cornu Epistolæ ministrat illi Cochlear, nauiculam thuris, & tradit thuribulum, vt suprà, in principio Missæ, dum verò thurificantur oblata, stans ad dextram Celebrantis, sinistra fimbriam casulæ, dextra verò pedem Calicis tenet; ne fortè dum Celebrans oblata thurificat thuribulo tactus è loco remoueatur, vt aliquid ex illo effluat, & cum thurificanda est Crux altaris amouet illum ad partem Epistolæ, non tamen extra Corporale, si capax est, eaq; thurificata in locum suum in medio Corporalis reponit: deinde assistit Celebranti à dextris eiusdem vsque ad finem thurificationis Altaris. *Carem. Epis. lib. 1. c. 9.* *Gauantus part. 2 tit. 7. n. 10. lit. b.*

30. Re-

30. Recepto denique thuribulo de manu Celebrantis cum de osculationibus eiusdem manus & thuribuli, incensat eundem triplici ductu, facta ante & post profunda capitis inclinatione Celebranti, mox incensat Chorum, & postremò Subdiaconum tenentem Patenam, & posteà reddito thuribulo Thuriferario vel Cæremoniario, ab eodem stans iunctis manibus in loco suo post Celebrantem incensatur duplici ductu; ibique stans permanet vsque ad finem *Præfationis* nisi fortè Presbytero assistente deficiente, Celebranti assistere ad vertenda folia Missalis cogatur, quando opus est.

Carem. Epis. lib. 1. cap. 9.

Gavantus part. 2. tit. 7. n. 11. litt. f.

31. Circa finem Præfationis, facta in loco suo post Celebrantem genuflexione ascendit ad Altare, vbi à dextris Celebrantis, stans inclinatus, dicit cum eo, *Sanctus, Sanctus, &c.* cùm dicit *Benedictus qui venit, &c.* cum Celebrante se erigens facit cum eodem signum Crucis à fronte ad pectus. Et dicto vltimo *O Sanna in excelsis*, repetita genuflexione, discedit.

Carem. Epis. lib. . cap 9.

32. Deinde accedit ad sinistram Celebrantis, eique apud librum assistit, cùm dicit *Canonem.* (nisi alius Sacerdos ibi assistat, quia tunc ipse staret ad dextram aliquantùm post Celebrantem.) Cum autem Celebrans dicit *Quam oblationem, &c.* Diaconus facta priùs genuflexione, vbi est, accedit ad eius dextram, vbi in supremo Altaris gradu genuflexus, dum Celebrans eleuat hostiam consecratam, ipse sinistra eleuat aliquantulum posteriorem partem planetæ, ne illum impediat in eleuatione brachiorum, reposita hostia super Corporale, surgit, & antequam discooperiat calicem consecrandum cum Celebrante priùs adorat cum genuflexione Hostiam ab eo super Corporale positam, & detecto manu dextra Calice, iterùm in loco pristino genuflexit

Gavantus part 1. tit. 8. n. 8. litt. g.

ctit. & dum Celebrans eleuat Calicem rursus subleuat Casulam, & Calicem super Altare repositum palla cooperit, & facta cum Celebrante Sacramento genuflexione redit ad librum, nisi alius ibi assistat, quo casu redit ad locum suum post Celebrantem. *Rubr. gener. tit 8. n. 8.*

33. Cum Celebrans dicit ea verba Canonis *Per quem hæc omnia, &c.* facta priùs in loco suo genuflexione, accedit ad dextram illius, & postquàm tertiò signauerit communiter super hostiam & Calicem, eum detegit cum Celebrante genuflectens & surgens: & dum Celebrans signat cum hosta dicens: *Per ipsum & cum ipso, &c.* duobus digitis dextræ manus tenet pedem Calicis, ac reposita hostia super Corporale, iterum tegit, & cum Celebrante genuflectit: tum redit ad librum, vel si alius assistat redit ad locum suum. *Carem. Epis. lib. 1. cap. 9.* *Gauantus part. 2. ti. 10. n. 4. litt. m.*

34. Cùm Celebrans incipit *Pater noster*, facta Sacramento genuflexione, vadit retrò post eum, & stat ibi vsque ad illa verba, *& dimitte nobis debita nostra* quæ cum dicuntur, facta ibidem genuflexione vadit ad dextram Celebrantis, vbi in cornu Epistolæ accipit Patenam de manu Subdiaconi, quam discooperiens & purificatorio extergens ponit in dextram Celebrantis cum de osculatione illius. *Rubr. gener. Miss. n. 3.*

35. Celebrante submittente Patenam hostiæ, detegit Calicem, ac immissa per Celebrantem particula hostiæ in Calicem, iterum eum tegit, semper cum Celebrante genuflectens ac surgens: posteà ibidem capite inclinato versus SS. Sacramentum cum Celebrante dicit *Agnus Dei, &c.* ter dextra percutiens pectus suum, sinistram intra pectus habens. *Carem. Epis. lib. 1. cap. 9.* *Gauantus part. 1 tit. 10. num. 8.*

36. Dicto cum Celebrante *Agnus Dei, &c.* ibidem à dextris ipsius genuflexus exspectat pacem, & cùm Celebrans osculaturus est Altare, se

erigens simul osculatur illud extra Corporale, ti
Rubr gener. Miss tit. 1. num. 8. sinistram genam sinistræ Celebrantis appropin-
quans ab eodem dicente, *Pax tecum*, complexus accipit pacem, respondens, *Et cum Spiritu tuo*: deinde facta ibi iterum Sacramento genuflexione, vertit se ad Subdiaconum post Celebrantem stantem, similiter dat ei pacem prout Celebrans ipsi dedit, postea iterum ante Sacramentum genuflectens redit ad librum, nisi alius ibi assistat.

37 Dum Celebrans dicit *Domine non sum dignus, &c.* stat profundè inclinatus, manibus iun-
Gavantus part 2. tit. 10. n 8. lit e. ctis ante pectus, & casu quo alius assistat ad librum, vel Subdiaconus nondum redierit ab osculo pacis, post sumptam à Celebrante hostiam, accedens ad eius dextram, discooperit calicem, Quod si Subdiaconus redierit ab osculo pacis ad ipsum hoc spectat faciendum, Diacono seruiente ad librum.

38. Si facienda sit communio, & hostiæ consecratæ non sint super Altare Diaconus cooperto Calice cum palla, eóque posito paulò vltra medium Corporalis, versus cornu Euangelij collocat in medio Corporalis Pyxidem cum Sa-
Carem. Epis. lib 2. c. 29. 30. & 31. cris hostijs. Quod si verò ea extrahenda sit de Tabernaculo aperit ostiolum Tabernaculi genuflectit, & reuerenter acceptam Pyxidem Sanctissimi Sacramenti, reponit super Corporale, remotoque à Pyxide opereulo rursum genuflectit, & ad latus Epistolæ accedens profundè inclinatus dicit *Confiteor, &c.* deinde dicto à Celebrante *Misereatur, &c.* & *Indulgentiam, &c.* à dextris Subdiaconi in medium genuflectens ante
Concil. Trid. sess. 23. & 13. alios omnes communionem sumit (maximè enim Diaconum decet, saltem diebus Dominicis & Solemnibus nisi sit Sacerdos communionem de manu Sacerdotis cui ministrat percipere)

& post acceptam communionem Diaconus dextra purificationem, sinistra mappulam ad os abstergendum ministrat, ijs, scilicet qui de Clero sunt, non laicis, quibus purificationem dabit alter è Clero, Diaconus autem eo casu ad dextram Celebrantis accedit ibique ministrat & assistit, donec perficiatur Communio, qua finita accedens cum genuflexionibus cooperit pyxidem, rursumque genuflectens eandem reponit in locum suum & claudit ostiolum. *Gauantus part. 2. tit. 1. n. 9. litt. c.*

39 Postquàm Celebrans se purificauerit, digitosque abluerit, nisi alius assistat ad librum, transfert illum cum puluinari ad cornu Epistolæ cum genuflexione ante medium Altaris, & soluit ad librum Celebranti vertendo folia dum opus est vel stat post eum prout res postulauerit vsque ad finem Missæ. *Rubr gener. tit. 11. n 3.* *Gauantus ibidem.*

40. Diaconus, à feria quarta Cinerum vsque ad feriam quartam maioris hebdomadæ in Missis de feria dicto per Celebrantem *Oremus* pro oratione super populum, facta priùs genuflexione versus Altare, vertens se per latus suum dextrum ad populum, iunctis manibus demissisque ad terram oculis, dicit cantando. *Rubr. gener. Miss. loco cit.*

Humi li a te ca pi ta vestra De o.

quo dicto vertit se iterùm per eandem viam ad Altare.

41. Finitis *orationibus* dicto per Celebrantem *Dominus vobiscum*, & responso per Chorum, *Et cum spiritu tuo*, præmissa genuflexione conuersus ad populum dicit cantando iunctis manibus in tono competenti *Ite Missa est*, si dicendum sit, *Gauantus part. 4. tit. 11. n 3. litt. r.*

sit, alioquin non conuersus ad populum cantat *Benedicamus Domino*, vel *Requiescant in pace*, pro qualitate Missæ, tono, vt in Missali præscribitur.

42. Dum Celebrans benedicit populo, Diaconus super secundum Altaris gradum conuersus ad Altare genuflectit, manuque sibi formam crucem à fronte ad pectus vt solent Laici.

Cauantus loco citato.

43. Quando Celebrans legit *Euangelium S. Ioannis* stat aliquantò post Celebrantem, ad sinistram eiusdem, & dum Celebrans signat se, aut inclinat ipse pariter se signat, aut inclinat, & cum dicitur *Et verbum caro factum est* genuflectit ibidem cum Celebrante versus librum, & in fine respondet *Deo gratias*.

44. Denique descendens cum Celebrante ante infimum gradum Altaris, ibique à dextris ipsius genuflexione reuerentiam exhibet Altari, simul cum Celebrante; deinde biretum porrigens Celebranti cooperto capite discedit ad Sacristiam ante Celebrantem, Subdiacono & alijs præcedentibus, ibique facta imagini reuerentia, & depositis Sacris vestibus recedit in pace.

ANNOTATIONES.

Tàm officium Diaconi quàm Subdiaconi concernentes.

Quoniam plurima sunt in quibus Diaconus & Subdiaconus conueniunt, & quæ simul eodem modo in Missa agere debent, visum fuit præcipua illorum priùs sigillatim annotare, quàm annotationes quæ solum Diaconum concernunt, notentur.

I. Diaconus & Subdiaconus sumptis paramentis suis, exceptis manipulis ambo Celebrantem adiuuant, dum paramentis suis induit se.

II. Manus ita iunctas ante pectus tenere debent, vt non sint sub Dalmatica, aut Tunicella reconditæ.

III. Quoties genuflectit Celebrans in medio eorum, aut surgat, ambo eum adiuuent brachia eius sustentando, & si fiat cum pausa planetam eius posteriorem

giorem aptant super pedes eius, vt ad versum *Et incarnatus est*, & alia.

IV. Quoties aliquid offerunt priùs illud, deinde manum Celebrantis, cùm verò recipiunt, priùs manus deinde rem ipsam osculantur, præterquàm in Officio Defunctorum, & quando expositum est patenter SS. Sacramentum.

V. Ad Confessionem ante Altare ambo simul genuflectunt, se signant cum Celebrante ambo simul respondent, se inclinant, & non profundiùs vnus quàm alter & ambo simul dicentes *Tibi Pater, & te Pater*, & *Misereatur tui*, se conuertunt ad Celebrantem, & cùm ibidem Celebrans ascendit ad Altare eleuant hinc inde vestes anteriores Celebrantis.

VI. Ambo simul adiuuant Celebrantem dum incensat Altare, eleuantes hinc inde partem posteriorem planetæ eam accipientes paulò infrà humeros.

VII. Ambo simul respondent *Kyrie eleyson*. Ambo simul Hymnum Angelicum, Symbolum, *Sanctus*, & *Agnus Dei*, & quando ea recitant vnus non reciret altiùs altero, sed ambo vniformitatem in omnibus seruant, quantùm fieri potest.

VIII. Nullus ex ijs librum teneat præ manibus in tota Missa, immò nec Missale ipsum, sed ante Missam omnia ita præuideant, vt in eo indecenter quærere & inuestigare non sit opus ea, quæ cantare debent.

IX. Dum procedunt à tergo Celebrantis, ad illius latera priùs genuflectant simul, & Diaconus aliquantulùm secedat in suo gradu à parte Epistolæ expectans socium vt ambo simul accedant ad ipsius latera: & antequam recedant ab eo ibidem genuflectant: non verò in locis suis

X. Quando genuflectunt ad Altare, manus non ponant super illud, sed eas teneant ad pectus, similiter quando ibidem percutiunt pectus, manum sinistram pectori admoueant.

XI. Ambo etiam æqualiter distent à Celebrante siue initio Missæ, siue sint ad Altare.

XII. Quando Celebrans pluuiali est indutus ambo simul procedunt, hinc inde ad latera eius eleuantes à parte sua anteriores partes pluuialis. Ideò vnusquisque attendat diligenter ad socium suum, vt vniformitatem, quantùm fieri potest, in omnibus seruent, siue in inclinationibus, sessionibus, genuflexionibus & alijs huiusmodi.

XIII. Quan-

XIII. Quando Celebrans vult sedere priùs sedet & si duo posteà sedeant, fiat illi reuerentia adhuc mo do capite, & priùs surgant & deponant biretu si quàm Celebrans.

XIV. Caueant diligenter quando retrocedet debent verbi gratiâ, quando debent descendere ab vno gradu ad alium licet proximum, vt non di recte retrocedant, sed aliquantulùm recedant ad la tus, vt aspiciant locum ad quem descendunt, vel acce dunt, cùm indecens sit, sic retrocedere.

ANNOTATIONES

in Officium Diaconi.

§. 1. Diaconus diligenter considerare debet se esse ex præcipuis Ecclesiæ ministris, & nobiliorem gra dum obtinere inter eos, qui Sacerdoti simplici cele branti ministrant. Quapropter maximâ puritate, tam corporis, quàm animæ ad Diaconatus ministerium necessariâ, inseruire debet.

§. 2. Cùm secundùm plurimos Doctores, ministri mortaliter peccent cantando Epistolam seu Euange lium in peccato mortali constituti, ideoque Diaco nus & Subdiaconus Euangelium seu Epistolam in Missa solemni cantaturi omni cura & solicitudine caueant, ne vnquam alicuius peccati mortalis sibi consci sine Sacramentali Confessione aut saltem contritione Missæ solemni, ordinem Diaconatus aut Subdiaconarus exercendo, assistant.

Carem Epis. lib. 1. cap. 9. & 10. Gauantus part. 2. tit. 1. n. 2. litt y.

§. 3. Tam Diaconus quàm Subdiaconus habitu decenti Clerici induti, corona in capite paulò mino ri, Sacerdotali insigniti esse, & iuxta Rubricas, & Cæ remoniale Episcoporum collaria Amictu circumte gere, Chirotecas, manicas, aliaque manuum im pedimenta, tempore ministerij, deponere de bent.

Octauius Frangipanus de diuinis officijs n. 87.

§. 4. Numquam tam Diaconus quàm Subdiaco nus à Sacerdote cui inseruiunt, recedere debent, ne quidem vt Chorum cantando iuuent, sed perpetuo, quo ad completum fuerit Sacrificium ei ad Altare assistere: aut si Celebrans sedeat hinc inde vtrumque eius latus consedendo claudere.

§. 5. Cæremonias hic alijsque in libris præscriptas accuratissimè obseruent, cum omni vultus matu ritate, morumque modestiâ & grauitate; vt ne se inui cem

cem quidem, nisi ministerij duntaxat sui causa, multò minùs alios aut Clericos, aut Laicos inuerecundis oculis vel aspiciant vel alloquantur.

§. 6. Diaconus accedens in Sacristiam ad ministrandum primo accipit Missale Celebrantis, perquirit Missam, & signacula eius disponit, & deinde illud curat deferri ad cornu Epistolæ Altaris & quidem apertum in folio vbi est Missa, tum in libro Euangeliorum perquirit Euangelium decantandum, illudque legit, ne fortè posteà erret cantando illud

§. 7. Si ob aspersionem aquæ benedictæ, Candelarum benedictionem, & alia huiusmodi, ipse Celebrans pluuiali, vel etiam tantùm Alba cum stola indutus sit, à dextris illius incedit fimbrias pluuialis eius attollens, quod facit etiam Subdiaconus à sinistris. *Carem. Epis. lib. 1. c. 15.*

§. 8. Dum procedendo ad Altare, transire contingat ante Tabernaculum SS. Sacramenti, à dextris Celebrantis, nudo capite flectit vnicum genu, sed si sit expositum, vtrumque. Idem de Subdiacono dicendum.

§. 9. Quando Sacristia vnde discessit, sit in parte Epistolæ, ipse Diaconus cum primo Ceroferario, & Thuriferario, prope cornu Epistolæ paululùm, retrocedant, vt Celebranti transeunti ante eos locum dent.

§. 10. Dum Diaconus cum Celebrante ascendit ad Altare, ne quidē illud contingit, sed suo loco genuflectit, & statim surgit, quod semper obseruat etiamsi celebretur in Altaribus vbi non est Sacramentum, sed sola Crux cum imagine Crucifixi. *Epitome Sac. Rit. Tit. 4. n. 6.*

§. 11. Dum Diaconus Celebranti reuerentiam faciet, solâ capitis, vel ad summum humerorum inclinatione fiat.

§. 12. Quando Diaconus iuxta Rubricas generales Missalis ministrare debet cum Planeta ante pectus plicata, dum cantatur *Graduale* vel *Tractus* accepturus librum Euangeliorum, eam deponit, quæ tunc conuoluitur, vel alia iam conuoluta & plicata ponitur super sinistrum eius humerum & stolam, & sub brachio dextro Chordulis ad id aptatis strictè colligatur ne decidat, & sic permanet quousque Celebrans sumpserit communionem quâ sumptâ reassumit Planetam vt priùs. *Carem. Epis. lib. 2. cap. 13. & 18.*

§. 13. Cùm Celebrans incensat Crucem & Altare incedit cum eo, & semper genuflectit cum eodem dum transit ante Crucem, licet Celebrans tantùm se inclinet.

§. 14 Dia-

Gauantus part. 2. tit 4. n. 7. litt. h.

§. 14. Diaconus in accipiendo thuribulo à Celebrante osculatur primo manum eius, tum catenularum Summitatem, eumque incensat, cum inclinatione semper profundâ ante & post, cui Celebrans nec modicum quidem caput inclinat.

Gauantus ibid. litt. l.

§. 15. Quando Diaconus & Subdiaconus stant vnus post alium, Diaconus se locat super secundum gradum, & Subdiaconus in plano Capellæ formantes lineam rectam.

Epist. Thes. Sacr. Rit. Tit. 4. n. 10.

§. 16. Quando Diaconus, & Subdiaconus ascendunt ad Altare, faciunt priùs genuflexionem in medio vnde discedunt, sed non debent aliam iterum facere ad Altare: & vice versâ quando discedunt ab Altari genuflectunt, sed nullam aliam faciunt genuflexionem reuersi ad loca sua.

Cerem. Epis. lib. 1. c. 9.

§. 17. Quando Diaconus & Subdiaconus cum Celebrante legunt Hymnum Angelicum, Symbolum, *Sanctus*, aut *Agnus Dei*, submissa voce illa prosequuntur cum Celebrante, simul & non alternatim, non tamen præueniendo, sed potiùs subsequendo vocem ipsius Celebrantis.

Gauantus ibid. litt. g.

§. 18. Diaconus non tenetur in fine orationis submissâ voce dicere *Amen*; nec ad alia ad quæ respondet Chorus quod quidam putauere; satis enim est, quod à Choro respondeatur Sacerdoti.

§. 19. Dum Celebrans sub Missa sessurus est, porrigit ei biretum cum quasi osculo illius, & eleuat partem posteriorem planetæ ne super eam sedeat, tum accepto suo bireto, eleuatâque etiam parte posteriori dalmaticæ suæ, & facta profundâ inclinatione Celebranti iam sedenti, & parua Subdiacono adhuc stanti, sedet à dextris ipsius Celebrantis tecto capite, & manibus hinc inde super genua extensis, & digitis simul iunctis; Ibi autem caput nudat & inclinat ad nutum Cæremoniarij.

Rubr. Miss. p. 2. tit. 4 n 7

§. 20. Aliqui præscribunt, si Celebrans non sedeat, post dictum Hymnum Angelicum, aut Symbolum, Diaconum & Subdiaconum debere stare post Celebrantem; sed videtur hoc contrarium Rubricis Missalis, habetur enim in Rubricis Missalis quoties ministri stare debeant vnus post alium, in Missa scilicet, dum Celebrans solùm inchoat *Gloria in excelsis* & *Credo*, dum dicit *Dominus vobiscum*, Orationem; Præfationem; & *Pater noster* & post Communionem, ergo non in alijs casibus quàm eo loco præscriptis.

§ 21. Dum

§. 21. Dum Celebrans dicit *Dominus vobiscum* stat Diaconus post eum, non tamen se inclinans, aut planetam eiusdem exosculans.

§. 22. Diaconus defert librum Euangeliorum ad Altare circa tempus Euangelij cantandi nullo comite, comes enim datur Ministris ad aliquid cantandum, aut quando exeundum est à presbyterio. *Gauantus part. 2. tit. 5. litt. h.*

§. 23. Cum Diaconus petit benedictionem genuflectit, reliqui ministri stant (nisi coram Episcopo celebretur) quia eo casu omnes ministri genuflectunt.

§ 24 Tum petit benedictionem à Celebrante dicit *Iube Domne benedicere* non autem *Domine* quia.

Cœlestem Dominum terrestrem dicito Domnum.

§. 25. Cantari debet Euangelium versus Aquilonem inter Altare, & populum quod idem est contra Altare versus populum, & reuerà verba Rubricæ quæ alioquin pugnare viderentur inuicem, non pugnant, sed locum & situm quasi medium indicant, ita vt Diaconus neque totus sit contra Altare, neque totus versus populum, sed inter vtrumque, faciem sistat suam. *Gauantus ibid. litt. m.*

§. 26. Diaconus solus cum debitis reuerentijs, portat Bursam Corporalium sine comite, & vadit per viam breuiorem ad credentiam, per longiorem ad Altare. *Gauantus part. 2. tit. 6. n 7. litt. r.*

§. 27. Diaconus dat patenam cum hostiâ celebranti, osculando eius manum, sed osculatâ priùs patenâ, nam est regula generalis. Vt quotiescumque aliquid tradatur Celebranti priùs res, quæ tradatur, deinde manus Celebrantis, sed è conuerso quando aliquid accipitur ab eo, priùs osculanda est eius manus, deinde res quæ accipitur. Quod semper seruatur præterquam in Missis Defunctorum, & quando expositum est Sanctissimum Sacramentum, in his enim casibus omittuntur prædicta oscula, vt etiam suprà dictum est. *Gauantus part. 2. tit. 7. n. 9. litt. n. Carem. Epis. lib. 1. c 9.*

§ 28. Diaconus aduertat, vt dum Celebrans signat super hostiam & Calicem, vt partem Casulæ circa brachium eius semper aliquantulùm sustineat.

In Missa solemni dum Celebrans dicit *Quam oblationem* Diaconus accedit ad eius dextram factâ priùs genuflexione vbi est Altare. Si adest pyxis cum particulis consecrandis eam detegit, & collocat propè hostiam ante consecrationem, depositâ verò hostiâ post consecrationem factâ cum Celebrante genuflexione pyxidem cooperit, & collocat in loco pristino. *Gauantus part. 2. tit. 8. n. 8. litt. q.*

§. 29. Dia-

Carem. Epis. lib. 1. c. 9. §. 29. Diaconus quoties Calicem detegit totiens genuflectit adorans Sacramentum priùs & post.

Car. Epis. lib. 2. c. 15. §. 30. Cùm Celebrans signat cum hostia dicens *ipsum & cum ipso* Diaconus tenet duobus digitis dextræ manus pedem Calicis.

Gauantus part 2. tit. 10. n. 9. §. 31. Si assistens paratus Celebranti assistet, hic accipiet pacem à Celebrante & dabit Clero, Diaconus autem tunc recipiet pacem ante Clerum ab eodem assistente & dabit Subdiacono.

§. 32. Quia Diaconus post thurificationem oblatorum omnes in choro incensare debet, diligenter ipsi obseruandum est, primo quis ordo seruandus in thurificatione personarum; deinde vt numerus thurificationum obseruetur pro qualitate personarum quæ thurificantur. Quod spectat ad personas quæ incensandæ sunt primo thurificato Altari thurificatur *Carem. Epis. lib. 1. cap. 23.* Celebrans, tum Legatus Cardinalis, si aderit, vel etiam Cardinalis non Legatus, mox Archiepiscopus illius prouinciæ si aderit, & post eum Episcopus non Celebrans, sed præsens in Sacrificio, post quem immediatè Presbyter assistens, & duo Diaconi assistentes, nisi adsint maiores Episcopo, & in casu quo non sit Episcopo assistentia.

§. 33. Si forte aderit Nuntius Apostolicus cum facultate Legati de Latere intra fines suæ Legationis aut Visitator Apostolicus, Episcopus, thurificantur ante Archiepiscopum & Episcopum. Sed si Nuntius Apostolicus non habet talem facultatem, vel Visitator non sit Episcopus, post Episcopum & Archiepiscopum, & hoc intelligatur quando Nuntius, & Visitator sunt in loco eorum iurisdictionis. Si aderunt Archiepiscopus & Episcopus hospites, thurificandi sunt post Episcopum proprium.

Si fortè aliquis S. R. E. Cardinalis esset Episcopus Suffraganeus præsente suo Metropolitano, non Cardinale, thurificandus est priùs ipse Cardinalis, ob reuerentiam officij & dignitatis Cardinalis: Post prædictos thurificantur, si aderunt, Protonotarij de numero participantium, deinde Nuntij Apostolici Prælati non existentes in loco eorum iurisdictionis, sed transeuntes, tum Dignitates, & Canonici secundum eorum ordinem, videlicet primò dignitates, deinde Canonici Presbyteri, tum Diaconi, mox Subdiaconi, si Præbendæ sint distinctæ; tum, si aderunt Abbates benedicti, & post eos, si erũt aliqui Protonotarij supernumerarij,

merarij, nisi essent consanguinei alicuius Maximi Principis, qui pro eius iudicio; & prudentia thurificari poterunt loco conuenienti ante Dignitates, & Canonicos. Generales Ordinum post Abbates, & Protonotarios Supernumerarios. Vicarius Episcopi pro consuetudine Ecclesiarum. Et hæc quo ad personas Ecclesiasticas. Quod vero ad Laicos, Dominus loci Princeps, Magnus, non recognoscens superiorem thurificatur immediate post Episcopum. Imperator tamen, & Rex indistinctè, ante Episcopum sunt thurificandi. Proteges verò & Gubernatores regnorum, & Prouinciarum immediatè post Episcopum; Magistratus ciuitatum post Dignitates & Canonicos thurificantur, nisi sint de maioribus & perpetuis, qui thurificantur ante Canonicos, nisi rursus Canonici sint parati, quia tunc & ipsi thurificantur post Canonicos paratos Barones, & Domicelli sine titulo, post Magistratus omnes. *Cærem. Epis. loco citato.*

§. 35. Si aliqua esset mulier insignis, vt Regina, vel Magna Principissa, vtique & ipsi thus dari conuenit in loco, vbi daretur eius viro si adesset. Regulariter tamen fœminæ non debent incensari non obstante consuetudine. Sacr. Cong. Rit. in Lucerina 3 Iunij 1617. Sed aliquando remittitur arbitrio Episcopi. Eadem Cong. in Placentina 28. Ian. 1612. *Cærem. Epis. ibidem.*

§. 36. Quod ad numerum thurificationum attinet, aduertere debet Diaconus, vt numerum thurificationum obseruet pro qualitate rerum & personarum quæ thurificantur. Nam SS. Sacramentum, Crux Altaris, Archiepiscopus, vel Episcopus & Abbates in eorum Ecclesijs, thurificantur triplici ductu; Dignitates & Canonici, duplici ductu, inferiores vnico ductu: si adesset Legatus, vel alij Cardinales, ipsi ter, Episcopus, & Celebrans bis, Dignitates & Canonici semel, cæteri sine mora.

§. 37. Si vero adsit Dominus loci Laicus, vel alius Princeps Maximus, ter vt Episcopus, Celebrans, Dignitates & Canonici, bis, cæteri, semel, nisi rursus adessent Legatus, vel alij Cardinales quo casu duplici ductu thurificatur, sicut Episcopus, Dignitates vero, & Canonici tunc vnico tantùm ductu thurificantur, vt proximè dictum est. Hæc omnia ex Cær. Episc. lib. 1. c. 23. quæ idcò libentèr huc adducta sunt vt ijs satis fiat qui fortè huiusmodi Cæremoniali carent, & vt sciat vnusquisque quid agendum sit ei, quando simul congregantur huiusmodi personæ, licet rarissimè hæc eueniant.

§. 38. Cele-

§. 38. Celebrans semper triplici ductu incensandus est, si nullus sit eo maior, cui triplex ductus debetur, vt supra dictum est, ob dignitatem eius Ecclesiasticam, maiore verò præsente semper duplici ductu, quamuis eius collegiales vnico tantùm ductu thurificentur. At verò Celebrans simplex sit incensandus triplici ductu præsente tantùm Episcopo extraneo, & non proprio, qui debet incensari triplici ductu, sicut etiam an præsente aliquo Principe tantùm, & non Episcopo proprio qui etiam thurificandus est triplici ductu, ipse etiam Celebrans sit incensandus triplici ductu, dubitatur & iudicandum Superioribus relinquitur.

§. 39. Vicarius Generalis Episcopi, duplici etiam ductu thurificatur, nisi sit Prælatus. Sacr. Congr. Rituum in Nepesina 14. Ianuarij. Aduerte autem, quòd in Germania Archiepiscopi & Episcopi soleant passim habere tres generales Vicarios, iuxta triplicem eamque distinctam, vnicuique ex proprio tum officio competentem, tum diuerso circa quod versantur, foro tributam Iurisdictionis potestatem: quorum primus vsitatè *Suffraganeus* alter absolutè *Vicarius*, tertius proprie *Officialis* nuncupatur. Ita à Sereniſſimo ac Reuerendiſſimo Domino D. Maximiliano Henrico Archiepiscopo ac Principe Electore Colonienſi, vtriusque Bauariæ Duce in sua Archidiœcesi Colonienſi diserte constitutum est, vti videre licet ex ipsius desuper edito diplomate, quod plenioris cognitionis causâ, circa finem huius libelli lubet adijcere.

TITVLVS XV.

De officio Diaconi in Missis solemnibus pro Defunctis, & in absolutione Defunctorum post eandem.

Castaldus praxi tarem. lib. 2. sect. 7. n. 6 p. 1.

1. Diaconus in Missis Defunctorum ministrans numquam Celebrantis manum, nec aliquid ei porrigens osculatur: non ministrat incensum in principio Missæ: non petit benedictionem ad Euangelium: neque incensat librum ante Euangelium nec postea Celebrantem; neque

que alios post incensationem oblatorum incensat, sed tantùm Celebrantem; ad *Agnus Dei* non percutit pectus, neque accipit pacem.

2. Dum dicitur *Sequentia* circa finem cùm dicitur *oro supplex & acclinis, &c.* aut quando non dicitur *Sequentia* circa vltimum versum *Tractus* accipiens Missale super Altare reponit, ac genuflectens super supremum Altaris gradum dicit *Munda cor meum, &c.* quo dicto & resumpto libro, absque petitione benedictionis & osculo manus, cùm tempus est factâ Altari reuerentiâ, cum aliis ministris procedit ad cantandum Euangelium hoc ordine videlicet, primò Diaconus, tum Subdiaconus, & vltimo loco duo Acolythi sine candelabris & luminaribus. *Carem Epis. lib. 1. cap. 11.*

3. Dicto offertorio, cùm Subdiaconus defert adlatus Epistolæ Calicem, accipit Bursam, extrahensque Corporale illud explicat, Hostiam supra patenam, positam, Celebranti porrigit deinde Calicem præparat.

4. Non dat Patenam Subdiacono, sed statim facta oblatione hostiæ, eandem patenam ponit aliquantulùm subtus Corporale, & reliquam partem ipsius Purificatorio, post extersionem Calicis, cooperit: Ministrat incensum ad oblata sine osculis & finita incensatione incensat tantùm Celebrantem.

5. Post incensationem altaris Diaconus manutergium cum Subdiacono ad tergendas manus Celebrantis à parte sua tenet sub peluicula, quam Acolythus ministrat, & lotis manibus, illud extendit super illas vt Celebrans tergat easdem cum debitis reuerentijs sine osculis. Cùm Celebrans dicit *Orate fratres*, ipse respondet, *Suscipiat Dominus, &c.* quo dicto, accedit ad librum cum solitis reuerentijs, vbi folia Missalis vertit, si opus sit, ad Præfationem stat à tergo Celebrantis. *Gauantus comment. in Rubr. Miss. part. 3. tit. 13.*

6. Circa finem Orationis Dominicæ Patenam accipit de Altari, & eam extersam dat Celebranti sine osculis, Ad *Agnus Dei* non percutit pectus, sed eo dicto, & facta genuflexione, accedit ad librum, vbi iterum genuflectit, & ministrat vt in alijs Missis. In fine dicens *Requiescant in pace* iunctis manibus, non vertit se ad populum.

7. Ad Absolutionem, si facienda est, deposito tantùm suo Manipulo in cornu Epistolæ adiuuat Celebrantem ibidem exuentem se Planeta & manipulo, eique imponit Pluuiale. Deinde ad medium Altaris redit à sinistris suis & ibi genuflectit, surgit, & procedit ad Lecticam à sinistris Celebrantis nudo capite, vbi stat aliquantulum retrò post eum etiam à sinistris; At cùm Cantores in Responsorio *Libera me Domine* cantant versum *Requiem æternam* ministrat incensum de more accedens ad dextram Celebrantis, cum genuflexione & sine osculis porrigit, cochlear dicens tamen *Benedicite Pater Reuerende.*

8. Inchoato à Celebrante *Pater noster* accipit de manu ministri aspersorium, & illud eidem Celebranti porrigit, & eleuans sinistra fimbriam Pluuialis dexterã, facta altari genuflexione, procedit aliquantulùm post eum à dextris eius dum facit aspersionem, genuflectens Cruquam tenet Subdiaconus. Completo circulo, receptum aspersorium reddit Ministro, acceptumque thuribulum, tradit etiam Celebranti, & eodem modo illum comitatur, vt suprà, in aspersione factum, acceptumque à Celebrante thuribulum reddit Thuriferario. Deinde accipit librum ab Acolytho, quem tenet apertum ante Celebrantem, dum Celebrans dicit versus & Orationem; post cuius conclusionem librum reddit

Acolytho

Acolytho clausum, & cùm Celebrans dicendo Vers. *Requiem aternam, &c.* format signum crucis super tumulum, ipse à dextris eleuat fimbriam Pluuialis.

9. Dicto à Cantoribus *Requiescant in pace*, alijs ministris præcedentibus, à sinistris Celebrantis, ordine quo venerat, procedit ad Sacristiam.

TITVLVS XVI.

De officio Diaconi in Processionibus Sanctissimi Sacramenti.

1. DVm Diaconus interercrit Processioni in qua SS. Sacramentum deportatur indutus erit Amictu Alba Cingulo Stola & Dalmatica albi coloris sine Manipulo, atque assistet Celebranti primò dum illud ponit in Monstrantiam, aut si ante hac in Monstrantia præparatum fuerit, & in Tabernaculo asseruetur dum Sacerdos deportaturus SS. Sacramentum ad dictum locum vbi *SS.* Sacramentum asseruari solet peruenerit, præmissa genuflexione aperit dictum locum Sacerdote, interim genuflectente ante Tabernaculum.

2. His præmissis vel si Sanctissimum Sacramentum iam in Altari patenter expositum sit omissis; Diaconus stans à dextris Celebrantis in plano ante infimum gradum Altaris, sine osculis, neque Celebrantis benedictionem petens ministrat Celebranti cochlear cum nauicula thuris, at impositio tertiò à Celebrante thus in thuribulum, idem sine osculis Celebranti porrigit.

2. Dum verò SS. Sacramentum à Celebrante thurificatur à dextris Celebrantis genuflexus anteriorem fimbriam pluuialis vtraq; manu eleuat, *Carem. Epis. lib. 2. c 3 n. 1. Rit. Rom. tit.*

de Proceſſ. SS. Sacram.

& ſe cum eo inclinat, ſtatimque thuribulum ab eodem ſine oſculis recipit.

4. Mox oblongum accipiens velum circumponit ſcapulis Sacerdotis quod etiam firmare poterit Spinulis ne per viam Proceſſionis decidat, vel ſi adſit Magiſter Cæremoniarum, idem præſtabit.

5. Poſt hæc Diaconus accedit ad Altare & cum debitis reuerentijs accipiet Tabernaculum cum SS. Sacramento de Altari, & illud in manibus Sacerdotis genuflexi collocabit, cuius nec manum oſculatur nec vllam tunc faciet reuerentiam, ſed ſtatim atque in eius manibus Sanctiſſimum Sacramentum reliquerit, genuflectet.

6. Deinde à dextris ipſius procedendo & anteriorem fimbriam pluuialis eleuat, vel extremitatem veli tenet, & ſi contingat aliquos gradus aſcendere aut deſcendere extremitates Albæ & veſtes interiores, ipſius Sacerdotis à parte anteriori eleuabit.

7. Dum per viam Proceſſionis Sacerdos aliquos Pſalmos aut Hymnos ſubmiſſa voce recitat ipſe cum Subdiacono reſpondet.

8. Si per viam Proceſſionis aliqua Altaria conſtructa reperiantur ſuper quæ Sanctiſſimum Sacramentum reponendum, ipſe à dextris Celebrantis quamprimùm auguſtiſſimum Sacramentum dicto Altari impoſitum fuerit, ipſi incenſum (vt ſuprà n. 2. & 3. præſcriptum) porrigit, atque ſi aliquid ibidem cantandum genuflexus cum Subdiacono librum tenebit, ex quo Sacerdos collectam cantet.

9. In fine Proceſſionis poſtquàm Sacerdos ad ſupremum Altaris gradum peruenerit, Diaconus à dextris cum debita reuerentia, & genuflexione ac ſine oſculo accipiet de manu ipſius Sacerdotis ſtantis Sanctiſſimum Sacramentum & illud ſuper Altare collocabit.

10. Præ-

10. Præmissa deinde genuflexione, Sacerdoti rursus nauiculam thuris porriget, atque omnia circa impositionem thuris, traditionem, & receptionem cochlearis, atque thuribuli, nec non sustentationem libri dum cantatur collecta de SS. Sacramento præstabit vt suprà n. 2. 3. & 8. præscriptum est.

11. Quando danda est benedictio, Celebrans solus accedit ad Altare, data autem benedictione Diaconus SS. Sacramentum intra tabernaculum ponit; vel in locum altiorem Altaris vt eo die colatur à populo, pro locorum consuetudine. *Gauantus part. 4. tit. 2. num. 8.*

TITVLVS XVII.

De officio Subdiaconi in Missa solenni Sacerdote Celebrante.

1. HOra competenti Subdiaconus veniens ad Sacristiam perquirit Epistolam in libro suo, eam perlegit, & signaculo suo notat. Tum lauat & tergit manus, Calicem aptat, purificatorium superexpandens, super quod ponit Patenam cum hostia integra, ac benè tersa, deinde pallam, posteà velum paruum, ac bursam desuper, eumque cum libro Epistolarum ad Credentiam curat referri. *Carem Epis. lib. 1. c. 10.*

2. Deinde postquam induerit Amictum, Albam, & Manipulum induit Tunicellam (quæ eiusdem formæ est cuius est Dalmatica qua vtitur Diaconus, nisi quod strictiores longioresque aliquantulùm manicas habeat) nisi vti debeat Planeta, vel & sine hac & sine illa ministrandum sit, prout dictum est supra *part. 1. Tit. 18 n. 6. & 7.*

3. Quibus paramentis secundum tempo rationem indutus, cùm accedendum est Altar factâ cum Diacono & Celebrante reuerent Cruci seu imagini qui in Sacristia est, cooper capite, ac iunctis manibus procedit ante eos in mediatè post Acolythos, cumque omnes peru nerint ante infimum gradum Altaris consistens sinistris Celebrantis detecto capite facit cum i lo debitam reuerentiam, tradens biretum suu Cæremoniario siue Acolytho.

4. Facta simul cum Celebrante & Diacon Altari reuerentia, stans erectus, iunctis manibu facit cum Celebrante Confessionem, & dum Ce lebrans se signat aut inclinat ipse pariter se signa aut inclinat, præterquàm quando Celebrans di cit *Confiteor, &c* & ipse *Misereatur, &c.* nam tunc Celebrante, Altari profundè se inclinante; ipse stat cum Diacono erectus (nisi quod erga illum capite inclinato profert verba *Misereatur tui, &* quando verò ipse incipit *Confiteor* Altari profun dè inclinat, donec dicto per Celebrantem *Miser reatur, &c.* responderit *Amen*, & cùm dicit *Tu pater & Tepater* aliquantulùm se conuertit ad Ce lebrantem; & cùm dicit *mea culpa* ter pectus dex tra manu percutit, sinistra infra pectus posita.

Gauantus in Rubr. Miss. part. 2. tit. 4. n. 4. litt. q. & seq.

5. Facta Confessione ascendit cum Celebrant à sinistris ipsius ad Altare, dextra Albam & ve stem anteriorem Celebrantis sinistra vero sim vestes paululùm eleuans, & dum Diaconus mi nistrat incensum, stat a sinistris Celebrantis Cùm verò per Celebrantem Altare incensatur assistit à sinistris ipsius eleuans eam posteriorem partem planetæ, quæ est circa brachium sini strum Celebrantis, sinistra infra pectus admot semper Cruci genuflectens cum Diacono dum comitatur Celebrantem, ac tandem facta incen satione altaris; accedit ad latus Epistolæ, ubi dum

Gauantus b. n. 7. litt. h.

dum Celebrans incensatur, stat à sinistris Diaconi manibus iunctis ter cum Diacono caput inclinans Celebranti. *Rubr. gener. Miss. Tit. 4. num. 7.*

5. Cùm Celebrans legit Introitum, stat à dextris Diaconi in cornu Epistolæ iunctis manibus, & ad *Kyrie eleyson* alternatim Celebranti respondet, deinde si Celebrans voluerit sedere donec idem per Chorum absoluatur, facta priùs genuflexione Altari, sequitur Celebrantem ad scamnum seu sedes positas à cornu Epistolæ iuxta Altare, vbi sedet cooperto capite à sinistris Celebrantis, si verò sedendum non sit manet stans apud Celebrantem vsque ad vltimum *Kyrie eleyson* quod in Choro cantatur, tunc enim accedit per planum vltimus omnium ad medium Altaris. *Gauantus part. 1. tit. 4. n. 7 litt. n.*

6. Dum Celebrans accedit ad medium, vt dicat *Gloria in excelsis Deo*, & ipse pariter accedens stat ibidem post Diaconum, ac præintonato hymno à Celebrante; statim facta priùs in loco suo genuflexione ascendit ad Altare, ibique à sinistris celebrantis submissa voce vna cum eo & Diacono, stans iunctis manibus recitat totum hymnum vsque ad finem, non præueniendo, sed potius subsequendo vocem Celebrantis, caput inclinans ad verba, *Adoramus te, Gratias agimus tibi, Iesu Christe, suscipe deprecationem nostram*, & in fine cùm dicit *cum Sancto Spiritu, &c.* manu dextra signat se à fronte ad pectus: & ab humero sinistro ad dextrum, sinistra infrà pectus posita, interim absoluens *In gloria Dei Patris, Amen.* *Rubr. gener. Miss. tit. 4. n. 7. Castald. praxi cer. tb. 1. sect. 7 c. 10. n. 7. & seq.*

7. Lecto *Hymno* manet stans à sinistris Celebrantis iunctis manibus donec dictus Hymnus cantatus fuerit à Choro, caputque inclinat quando in Choro cantantur verba ad quæ suprà inclinatum est. Si verò Celebrans voluerit sedere, sequens Diaconum ad scamnum seu sedes in *Rubr. gener. Miss. tit. 4. num. 7.*

Gauantus part. 2. tit. 4. n. 7. litt. n.

cornu Epistolæ sedet à sinistris Celebrantis coöperto capite, quod tamen denudat cum inclinatione ad verba supra notata *Hymni*, dum in Choro cantantur; in fine verò non se signat rursus signo Crucis.

8. Absoluto à Choro Hymno reuersurus ad Altare præcedit per planum Capellæ, & facta in medio reuerentia Altari, ascendit ad locum post Diaconum & dicto à Celebrante *Dominus vobiscum*, illoque procedente ad cornu Epistolæ, eundem ad idem cornu recta via subsequitur, ibique stat post Diaconum atque quando dicitur *Flectamus genua* cum alijs, statim genuflectens, & primus omnium surgens eadem voce, eodemque tono, subdit *leuate*. At si non sedet Celebrans, cùm dicitur in Choro *cum Sancto Spiritu* facta genuflexione à sinistris Celebrantis descendit in planum, ibique stat dum Celebrans dicit *Dominus vobiscum* & statim eum eò vadit ad cornu Epistolæ, vbi ad orationes stat post eum.

Rubr. gener. tit. 5. n. 5.

9. Circa finem vltimæ orationis, accipit librum Epistolarum de Credentia vel de gradu altaris, sub cornu Epistolæ, si ibi sit, aut de manu Cæremoniarij seu Acolythi qui illum inde sumptum subministrat, deferens illum supra pectus ambabus manibus, factaque in gradu infimo in medio Altaris genuflexione Cæremoniario comitante ad eius sinistram, si adsit, vadit ad partem Epistolæ contra Altare, ibique prout consuetum est, libro super pulpitum posito, ac manibus hinc inde super illum seu pulpitum, ita vt palmæ librum tangant, vel potiùs ipsi sibi librum tenens alta & sonora voce cantat Epistolam, Cæremoniario sibi astante à sinistris, sub hoc tono.

Cærem. Epis. lib. 2. cap. 10.

Tonus Epistolæ.

Epistola dicitur in voce æquali, cum pausa

&

& respiratione, excepto puncto respirationis.

Si in Epistola, in loco puncti, occurrerit interrogatio seruatur tonus solitus interrogationis vt in sequentibus videre est.

Tonus Prophetiæ.
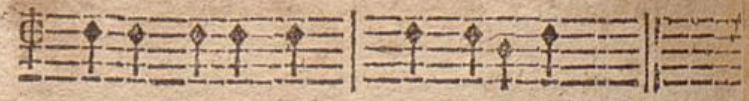
Dixit Dominus ad Moyſen

loquere filijs Iſrael & dices ad eos
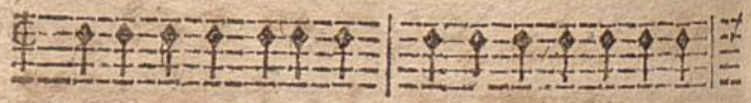
Ambulabo inter vos & ero veſter Deus

voſquè eritis populus meus

Dicit Dominus omnipotens.

Tonus cantandi Prophetias ſecundùm modum Colonienſem.

Lectio Iſaiæ Prophetæ Hæc dicit

Terminantur autem ſic:
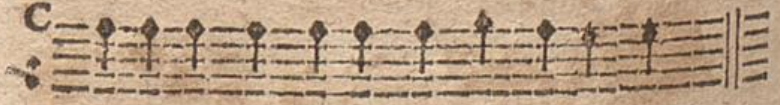
Amodo & vſque in ſempiternum

Tonus

Tonus cantandi Epistolas secundum morem Colonienſem.

Lectio Epistolæ beati Pauli ‖

Apostoli ad Romanos.

voces Initiales Epistolarum hæ, *In diebus illis*, *fratres charissime* vel *charissimi*, non debent cum titulo coniungi, neque etiam terminari; sed cum sequentibus verbis Epistolæ sic.

Fratres scientes quia hora

Interrogationes, quæ in Epistolis occurrunt, sic cantantur.

Quomodo invocabunt in quem non

credi derunt.

Epistola & lectiones terminantur & concluduntur in fine sic.

sed induimini Dominum Iesum Christum.

10. Finita Epistola claudit librum, & eo modo quo suprà eum portans, redit ad medium altaris, vbi genuflectit; postea procedit ad cornu Epistolæ, ibique genuflexus in gradu infimo vel alio commodiori, quasi prope posteriorem angulum altaris, deflectens partem superiorem ipsius libri, & statim superpositam Celebrantis manum dextram in exteriori parte osculatur ab eo benedicitur, moxque surgens reponit librum Epistolarum. Si vtatur Planetâ ante pectus plicata accepturus librum Epistolarum illam deponit, & cantata Epistola, osculataque manu Celebrantis, eam reassumit.

Rubr. gener. Miss. tit. 19. num 6.

Carem. Epis. lib. 2. cap. 13.

11. Posteà idem Subdiaconus, nisi Celebrans habeat Capellanum assistentem, capit *Missale* Celebrantis & illud per planum defert clausum ante pectus, ad cornu Euangelij genuflectens in medio, & sic locat vt posterior pars libri respiciat ipsum cornu Altaris, ibique ministrat Celebranti ad Euangelium; respondens ad singula, & folia, si opus est, vertens; Euangelio peracto, ac responso *Laus tibi Christe*, Librum cum puluinari circiter medium altaris defert. Tum facta genuflexione ibidem, ad planum Altaris descendit vbi stat retrò post Celebrantem, donec Diaconus à Celebrante petat benedictionem.

Rubr. gener. Miss. Tit. 6. num. 1.

12. Postquàm Diaconus à Celebrante accepit benedictionem, facta reuerentia genuflexionis Altari præcedentibus Acolythis, iunctis manibus, à sinistris Diaconi procedit ad locum vbi cantari solet Euangelium.

Carem. Epis. lib 1. c 10. & lib. 2. cap. 8.

13. Cùm peruenerint ad locum, vbi Euangelium cantari solet, Subdiaconus medius inter Ceroferarios tenet librum Euangeliorum apertum ante pectus vertens renes non quidem Altari; sed versus ipsam partem dextram, quæ pro

Aquilone

Aquilone figuratur, vel si Evangelium cantetur in legili, seu pulpito; stat post pulpitum amplectens ipsum, ita vt manibus hinc inde librum tangat; & tunc cùm Diaconus se signat, aut caput inclinat, aut genuflectit, ipse nullatenus mouetur, cum repræsentet pulpitum immobile. Quod si autem Euangelium cantabitur in ambone lapideo, ad quod per gradus ascenditur, tunc Subdiaconus assistet, & ministrabit Diacono opportunè stans à latere eius dextro, videlicet porrigendo thuribulum, & vertendo folia libri Euangeliorum, cùm opus erit.

14. Finito Euangelio, Subdiaconus sine vlla reuerentia tam Altari in quo est SS. Sacramentum expositum, quàm Sacerdoti, ob reuerentiam Sacri Euangelij portat librum apertum, vbi est principium Euangelij cantati, & illum offert Celebranti osculandum; quo osculato & clauso, versus Celebrantem profundè inclinat, tum sine mora descendit in planum, & ibi genuflectit super infimum gradum Altaris, atque reddit librum Acolytho aut Cæremoniario, vbi ipsemet reponit, deinde stat erectus post Diaconum donec à Celebrante intonatum fuerit *Credo*.

Carem. Epis. lib. 2. cap 38. Gauantus 2. tit. 6. num. 5. litt. p.

15. Intonato à Celebrante *Credo*, si dicendum sit, præmissa genuflexione ascendit ad Altare, à sinistris Celebrantis, cum illo prosequitur *Symbolum* vsque ad finem, ad verba *Iesum Christum & simul adoratur* caput inclinans, ad illa autem *& incarnatus est*, vsque ad, *& homo factus est* inclusiuè genuflectens. & in fine ad illa *& vitam venturi seculi, Amen*. Signans se à fronte ad pectus.

16. Dicto Symbolo, vel remanet stans ad Altare à sinistris Celebrantis, vel sedet, vt ad hymnum Angelicum. At si stat genuflectit in secundo gradu cum Celebrante & Diacono cùm in Choro cantatur *Et incarnatus est, &c.* inclinans

caput etiam ad verba, *Et homo factus est, &c.* Si verò Celebrans voluerit sedere vna cum Diacono recedens ad sedes, sedet à sinistris Celebrantis, & cum in Choro cantatur *& incarnatus est, &c.* detecto capite profundè inclinat: In die vero Natiuitatis Domini, & Annuntiationis B. Mariæ Virginis cum alijs ad similia verba genuflectit.

Rubr. gener. Miss. tit. 7. num 3. Carem Epis. lib 2. cap. 8.

17. Finito per Chorum *Symbolo*, vel si nondicatur *Symbolum*, post Euangelium dum celebrans cantat *Dominus vobiscum & Oremus* stat à tergo Diaconi & illis dictis præuia in loco suo genuflexione, ascendit cum eo ad Altare in cornu Epistolæ, si calix collocatus sit in Altari: alioquin si sit in Credentia, accedit ad illam, & extenso sibi adiuuantibus Acolythis circa humeros velo sericeo coloris conuenientis, ita vt à latere dextro longiùs pendeat, accipit manu sinistra nuda Calicem cum patena & hostia palla tectis, & si non sit dictum *Symbolum*, bursa corporalis desuper posita, omnia illa, longiori parte veli cooperit, & dextra super ea apposita ne aliquid decidat, accedit per breuiorem viam ad Altare in cornu Epistolæ associatus ab Acolytho ampullas vini & aquæ portante, vbi ea omnia tradit Diacono: mox porrigit eidem Diacono ampullam vini ab Acolytho acceptam, tum ostendit celebranti ampullam aquæ, parumper versus eum eleuans ac dicens: *Benedicite Pater Reuerende* & facto per Celebrantem signo crucis super ampullam aquæ, infundit paucas guttas aquæ in Calicem: & postea ampullam ipsam reddit Acolytho, sicut etiam aliam ampullam vini, quam à Diacono recepit.

Rubr. gener. Miss. tit. 7. num 9. Gauantus part. 2. tit. 7. n. 9 litt g. i. & l.

Compen Car. cap. 18. n. 5.

Carem. Epis. lib. 1. cap. 10.

18. Post oblationem calicis, Subdiaconus adhuc stans in cornu Epistolæ, velo ab humeris pendente, dextra recipit à Diacono patenam, qua extremitate veli prædicti cooperta, vadit ad

Rubr. gener. tit. 7. n. 9.

locum

locum suum post Celebrantem vbi facta Altari genuflexione stat post Celebrantem ante mediũ Altaris, ipsam eleuatam sustinens ad finem Orationis Dominicæ, & cùm Celebrans dicit *Orate fratres, &c.* respondet, *Suscipiat Dominus, &c.* & cùm à Diacono incensatur, conuersus ad illum, caput antè & pòst inclinat. *Gauantus part. 2. tit. 7. n. 10. litt. c.*

16. Sub Præfationis finem paulò antequàm dicatur *Sanctus*, facta in loco suo post Celebrantem genuflexione cum Diacono ad Altare ascendit, vbi à sinistris Celebrantis cum eo inclinatus dicit *Sanctus, &c.* cum dicit *Benedictus qui venit, &c.* se erigit quo absoluto, facta Altari genuflexione redit ad locum suum post celebrantẽ; cùm eleuatur sanctissimum Sacramentum genuflectit supra infimum Altaris gradum in medio post Celebrantem, donec Calix fuerit eleuatus, repositus, & adoratus: tunc enim surgit, & redit ad locum suum post Celebrantem. *Rubr. gener. Tit. 7. n. 11. Compend. Carem. cap. 8. num. 5. Gauantus part. 2. tit. 8. n. 8. litt. 8.*

20. *Si* contingat quòd Subdiaconus in Missa solẽni non teneat patenam tunc Subdiaconus circa eleuationem genuflexus in cornu Epistolæ hostiam & Calicem dum eleuantur ter incensat nimirum cùm Celebrans Corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi adorat, eleuat & deponit.

21. Cùm in oratione Dominica Celebrans dicit *Et dimitte nobis debita nostra, &c.* facta in loco suo genuflexione, accedit cum patena cooperta ad Altare in cornu Epistolæ, vbi illam offert Diacono, & deposito velo, quod ab humeris suis pendebat ad manus Cæremoniarij, vel alicuius Acolythi, genuflectit, & redit ad locum suum post Celebrantem. *Rubr. gener. Tit. 10. n. 8. Carem. Epis. lib. 1. cap. 10.*

22. Dicto à Celebrante, *Pax Domini sit semper &c.* præmissa genuflexione accedit ad sinistram eiusdem, vbi capite inclinato versus Sacramentũ *Rubr. gener. tit. 10. n. 8.*

cum

Gauantus part. 2. tit. 10. n. 8. lit. g

cum alijs ter submissa voce dicit *Agnus Dei, &c.* dextra pectus percutiens, sinistra posita non super Altare sed infra pectus eidem pectori admota. Deinde facta ibidem Sacramento genuflexione redit post Celebrantem ; vbi à Diacono dicente, *Pax tecum*, complexus accipit pacem, sinistris genis sibi inuicem appropinquantibus, respondens ei, *Et cum spiritu tuo.*

Rub general. tit. 10 n. 10. Carem. Epis. lib. 1. cap. 24.

23. Accepta à Diacono pace & facta ibidem Sacramento genuflexione comitante Cæremoniario vel Acolytho vadit ad Chorum, & dat pacem primo cuiusque ordinis, incipiendo à dignioribus, & nulli facit reuerentiam antequàm pacem det, sed postquam dederit: posteà reuersus ad Altare, facta ei genuflexione, dat pacem Cæremoniario seu Acolytho, qui ipsum comitatus fuit.

Rubr. gener. tit. 10. n. 8.

24. Dum Celebrans se communicat, stat profundè inclinatus versus Altare, etsi Diaconus seruiat ad Librum (alioqui enim ille ista facit) accedens ad dextram Celebrantis, dicente eo post sumptionem hostiæ *Quid retribuam Domino, &c.* discooperit Calicem, cum eo genuflectens, ac surgens: deinde accepta ab Acolytho ampullâ vini, infundit vinum in Calicem à Celebrante porrectum: mox accepta alia ampulla aquæ, infundit vinum & aquam super pollices & indices.

Carem. Epis. lib. 1. cap. 10.

Gauantus part. tit. 10. n. 9. lit. c.

25. Si facienda sit communio, quæ diebus Dominicis & festis fieri decet, genuflectit in medio, atque à sinistris Diaconi communionem sumit, & purificatione accepta, assistit à sinistris Celebrantis, donec communio perficiatur.

Rubr. gener. tit. 15. n. 3. Gauantus ibidem lit. q.

26. Post ablutionem digitorum Celebrantis vadit ad Cornu Euangelij, vbi extergit Calicem purificatorio, extendit illud super Calicem & desuper ponit patenam, ac super patena pallam, atque plicato corporali, quod reponit in Bursam, cooperit

cooperit Calicem velo, & bursam desuper ponit, illumque collocat in medio Altaris, vel si à principio fuerat super Credentia, refert ad illam per gradus anteriores altaris, facta ei ante infimum gradum genuflexione.

27. Quibus peractis redit ad locum suum retrò post Diaconum, stans post eum vsque ad finem Missæ, & si aliquod peculiare Euangelium sit legendum, dicto *Ite Missa est*, vel *Benedicamus Domino* ipse librum transfert, faeitque genuflexionem in medio Altaris post Diaconum dum transit Altare. *Rubr. gener. tit. 12. n. 7. Castaldus Praxi Cer. lib. 1. sect. 6. cap. 3.*

28. Ad benedictionem Celebrantis genuflectit supra secundum Altaris gradum à sinistris Diaconi æqualiter ab ea distans. *Gauantus part. 2. tit. 12. n. 7.*

29. Dum Celebrans legit Euangelium vltimum assistit ei vt ad primum Euangelium se signans, inclinans, aut genuflectens cum eo, nisi teneat librum, quia tunc à genuflexione & signo Crucis abstinet, & respondet ei, cùm opus est, dicens in fine *Deo gratias*.

30. Finito Euangelio factâ cum Celebrante & alijs, vbi ante infimum gradum descenderit, Altari genuflexione, cooperto capite & iunctis manibus redit ad Sacristiam, incedens immediatè ante Diaconum, ibique facta reuerentia imagini & Celebranti exuit se paramentis & recedit in pace. *Gauantus ibid. litt. m.*

ANNOTATIONES.

§. 1. Præter illa, quæ in annotationibus super officium Diaconi, atque simul Subdiaconum concernentia dicta sunt, sequentes annotationes à Subdiacono, speciatim obseruandæ erunt.

§. 2. Subdiaconus solemniter inseruiturus Missæ sacrificio, insignitus erit coronâ paulò maiori paruulâ hostiâ quæ laicis communicantibus exhiberi solet, & iuxta Cæremonialis Episcoporum & Missalis præscriptum *Gauantus part 2. tit. 2. n. 2. litt. y.*

scriptum collaria vestium, Amictu teget, Chyrotecas manicas & similia è manibus toto sacrificij tempore reponet.

Epitome Thesauri sacrarum Rituum tit. 4. num. 6.

§. 3. Signa crucis Subdiaconus sibi adhibet vna cum Celebrante in tota Missa, excepto eo tempore quo patenam tenet.

§. 4 Quando Subdiaconus sub Sacrificio Missæ stabit post Diaconum, semper stabit in plano Capellæ formans cum Celebrante & Diacono lineam rectam.

Gauantus part 2. tit. 4. n. 4. litt. x. & n. 7.

§. 5. Quando ascendit ad Altare; facit priùs genuflexionem in medio vnde discedit, sed non debet aliam iterum facere ad Altare; & vice versa quando discedit ab Altari, genuflectit, non tamen manibus illud tangens, & nullam aliam facit genuflexionem rursus ad locum suum, neq; Celebranti in accedendo aut recedendo ab Altari vllam facit reuerentiam.

Rubr. gener. tit. 19. n 6. Carem. Epis. lib. 2. c. 13.

§. 6. Quando vtendum Planetâ ante pectus plicatâ; cantaturus Epistolam, illam deponit; & Epistolam in Alba cantat, quâ finitâ osculataque manu Celebrantis, planetam, vt priùs, resumit.

Rubr. gener. tit. 6. n. 5. Gauantus part. 2 tit. 6. n. 4 Litt. x.

§. 7. In quatuor temporibus & aliàs Diacono cantante *flectamus genua* Subdiaconus genuflectit & primùm surgens cantat *Leuate*.

§. 8. Cantare debet Epistolam, iuxta cornu Altaris, vbi Celebrans legit Epistolam in plano Presbyterij, id est in dextra parte Ecclesiæ pro intrantibus in eam.

Gauantus ibid. Litt. y.

§. 9 Cantare Epistolam adeo nunc soli conuenit Subdiacono, vt potius Sacerdos ipse Epistolam cantare debeat quam pati vt inferior Subdiacono id exequatur. Quod si vero inferior Subdiacono cantare velit Epistolam, non sacras induat vestes, sed iuxta Rubricas superpelliceum tantùm.

Castaldus praxi Car. lib 1. sect. 7. cap. 10.

§. 10. Quando Celebrans habet Presbyterum assistentem, qui Celebranti quidem dum Euangelium legit assistit, nihilominùs Subdiaconus sub lectione Euangelij apud Celebrantem post Presbyterum assistentem stabit.

Gauantus p. 2. Tit. 7. n 9. litt. h. & i.

§. 11. Dum Subdiaconus portabit Calicem ex Credentia, illum manu nuda tenebit, non autem cum velo pendente ab humeris, & per breuiorem viam eundem ad Altare deferet.

Gauantus p. 2. tit. 7 n. 9. litt. & f.

§ 12. Subdiacono tantùm datur patena tenenda, non verò alijs inferioris ordinis ministris quamuis cantent Epistolam; atque obseruandum à Subdiacono,

cono, vt respiciat pars interior patenæ Subdiaconum.

§. 13. Dum Celebrans thurificat oblata & Altare, Subdiaconus in tota illa incensatione non se mouet. *Gauantus part. 1. tit. 7. n. 10 litt. b. Cærem. Episc. lib. 1. c. 24.*

§. 14. Subdiaconus dans pacem obseruabit, vt nulli quantumuis supremo Principi, etiamsi esset imperator, vel Rex, vllam reuerentiam faciat, antequam ei pacem det, sed postquàm dederit, qui accipit inclinat caput danti ante & postquàm acceperit. Item Subdiaconus dans pacem, dicit, *Pax tecum*, qui recipit respondet, *Et cum Spiritu tuo*, amplectunturque se inuicem, & appropinquant genas sinistras. In vnoquoque deinde ordine primus dat pacem alteri subsequenti, & illi alteri, & sic deinceps vsque ad vltimum eiusdem ordinis, non præmissis inuitationibus, quæ in incensatione tantùm fiunt. Clericis non nisi stantibus pax datur: Laicis verò datur per instrumentum osculatum ab eo qui pacem à Celebrante immediatè accepit, nunquam tamen datur cum patena vice tabellæ seu instrumenti quod prohibuit Pius quintus, in Epistola ad Archiepiscopum Tarraconensem. *Gauantus part. 2. f. 19. n. 8. litt. y. Gauantus ibidem.*

§. 15. Ordo verò dandi pacem est idem, qui in incensatione obseruatur: Sed per instrumentum datur Laicis quos Diaconus incensauit, ab Acolytho Laicis alijs, numquam verò à Diacono alicui datur, neque Domino loci, ex Decreto Sacræ Rituum Congregationis, 5. *Iulij* 1614.

§. 16. Subdiaconus non omittit oscula, & reuerentias debitas, in ministrandis ampullis Celebranti. *Gauantus p. 2. tit. 10. n. 8. litt. y.*

§. 17. Aduertat Subdiaconus vt cedat Diacono transeunti superiorem gradum Altaris cum libro Missalis, nec ipse hunc transferat; quia huius cura magis spectat ad Diaconum, quàm Subdiaconum qui eiusdem tantùm curam habet in ordine ad Euangelium, initio, seu in fine Missæ legendum, siue à Celebrante siue à Diacono, subminister enim est Euangelij ad sustinendum librum. *Gauantus part. 2 tit. 11. n. 3. n. 7. li. 9.*

§. 18. Ad Benedictionem Celebrantis, Subdiaconus manu sibi pingit Crucem à fronte ad pectus, vt solent Laici nam quamuis post Epistolam, ad Sacerdotis benedictionem id non faciat, impeditus à libro, quem tunc manibus tenet, hoc tamen loco signare se debet. *Gauantus p. 2. tit. 12. n. 7.*

§. 19. Si

Gauantus part. tit. 6. n. 2. litt I.

§. 19 Si Missa Celebretur coram summo Pontifice Cardinali, & legato sedis Apostolicæ, vel Patriarcha Archiepiscopo, & Episcopo in eorum residentijs Subdiaconus librum Euangeliorum non defert osculandum, Celebranti, sed dictis Prælatis præsentibus, & aduertet ne librum Euangeliorum deferat alijs, quàm in hac Rubrica nominatis sine facultate sedis Apostolicæ; Principibus autem magnis ex tolerantia, non autem inferioribus Laicis: & illis alius liber deferendus est, non idem ipse Celebrantis, qui proprium eo casu semper osculari debet librum.

Carem. Epis. lib. I. c. 29.

Carem. Epis. lib. I. 30.

Gauantus par 2 tit. 6. n. 2. litt. I.

§. 20. Si plures Prælati æquales interessent Missa nulli dabitur osculandus, nec etiam Celebranti si plures inæquales, tunc digniori tantùm semper tamen Subdiaconus siue Euangelium siue pacem deferens obseruet, ne vllam priùs reuerentiam faciat, versus Episcopum aut alios quoscumque quàm librum, aut instrumentum pacis osculandum præbuerit.

TITVLVS XVIII.

De officio Subdiaconi in Missa solemni pro Defunctis.

SVbdiaconus in Missa solemni pro Defunctis omnia accuratissimè obseruabit, quæ capite præcedente dicta sunt mutatis & omissis ijs quæ sequuntur.

Rubr gener. Miss tit. 12. num. 2. Ganantus p. 2. tit. 12 n. 2.

1. Cantata Epistola Celebrantis manum non osculatur sed statim facta genuflexione in medio Altaris reponit librum, & librum transfert Celebrantis ad cornu Euangelij, vt aliàs.

Carem. Epis. lib. 2. cap. 11. Castaldus praxi carem. lib. 1. sect. 7. cap. 2.

2. Post decantatum Euangelium à Diacono, librum Celebranti osculandum non præbet, sed statim clausum Acolytho tradit.

Rubr. gener. Miss tit. 13. num. 2.

3. Ad offertorium Calicem cum Bursa, Corporali, & alijs eius ornamentis ex Credentia accipit & ad Altare defert, non tamen eius humeris velum imponitur, nec benedictionem aquæ in calicem fundendæ petit, sed absque benedictione

ctione infundit; nec etiam patenam post Celebrantem tenet, & dum Celebrans thurificat oblata à sinistris ipsius ministrat eleuando Planetæ eam partem, quæ est circa brachia Celebrantis, & in ablutione manuum, cum Diacono ministrat mappam, ad tergendas Celebrantis manus. *Gauantus p. 2. tit. 13. n. 8.*

4. Post thurificationem oblatorum & Altaris stabit post Celebrantem iunctis manibus sine velo, & sine patena, nec, Celebrante dicente *Orate fratres*, ipse, sed Diaconus respondebit. *Suscipiat Dominus, &c.* *Castaldus Praxi Car. lib. 1. sect. 7. cap. 2. Carem. Epis. lib. 12. c. 11.*

5. Circa eleuationem genuflexus in cornu Epistolæ à Thuriferario accipit Thuribulum; hostiam & Calicem dum eleuantur ter incensat nimirum cùm Celebrans adorat, eleuat, & deponit, & reddito thuribulo Thuriferario surgens stat iterum in loco suo post Diaconum. *Gauantus p. 2. T 8. n. 8. litt. f. & Tit. 12. num. 2. Litt. a.*

6. Quando cum Celebrante dicit *Agnus Dei, &c.* non percutit pectus, nec à Diacono accipit pacem, sed dum Celebrans dicit, *Domine non sum dignus* profundè inclinatus pectus sibi percutit, cæteraque vt in alijs Missis facit. *Castaldus loco citato.*

7. Si facienda sit absolutio in fine Missæ, adiuuat Celebrantem stantem in cornu Epistolæ dum exuit Casulam, quam reponit cum manipulo supra Altare à latere Euangelij, vel tradit Acolytho, & Celebrantem pluuiale induente cum Diacono iuuat atque Manipulum suum deponit. *Castaldus ibidem.*

8. Deinde capit Crucem prope Altare, si fieri potest, ad cornu Epistolæ præparatam, quæ posita est ibi antè initium Missæ, & cum Cerorerarijs accedit ad medium altaris sine vlla reuerentia, ibique expectat Celebrantem. Mox sine vlla reuerentia ad Lecticam procedit post Thurifarium cum Cruce cuius imago ipsum Thuriferarium respiciat, cùm ad caput Lecticæ peruenerit, per latus Euangelij progreditur ad pedes *Gauantus part. 2. tit. 8. n. 4. litt. i.*

eius,

eius, & medius inter duos Ceroferarios, sistitse ad pedes lecticæ contra altare, id est, vertens faciem ad Altare & ad Celebrantem, ita vt tumulus sit semper inter altare, & seipsum & ibi stat immobilis, distans tamen ab ipsa lectica tribus aut quatuor passibus vt Celebrans, & Diaconus posteà facilem inter Crucem & Lecticam habeant transitum nec vllam Diacono, sed neque Sacerdoti facit reuerentiam transeunt ante se. Dicto à Cantoribus in fine Vers. *Requiescant in pace* reuertitur ordine quo venerat; transiens autem ante Altare non cum alijs eidem reuerentiam facit, ingressus verò Sacristiam Crucem reponit, atque se Sacris vestibus exuens recedit in pace.

TITVLVS XIX.

De officio Subdiaconi in Processionibus.

Gauantus part. 1. tit. 19. litt. c.

1. IN Processionibus ordinarijs procedit cum Cruce (seu per imagine Crucifixi versâ ad Thuriferarium, si adsit, præcedentem Subdiaconum, ita vt imago Crucifixi terga vertat Clero sequenti) medius inter duos Ceroferarios, inductus paramentis coloris eiusdem cum Celebrante, sine manipulo, & vbi loci angustia simul cum Ceroferarijs incedere non permittit, præcedunt Ceroferarij.

2. In Processionibus *SS.* Sacramenti, aut quando defertur aliqua reliquia insignis, aut quando fiunt solemniter, alius debet esse Subdiaconus paratus Tunicella tantùm cum superpelliceo aut Alba qui Crucem deferat. Subdiaconus verò Missæ procedere debet à sinistris Celebrantis eleuans fimbriam Pluuialis eius à parte sua.

In

In alijs verò ordinarijs, nunquam est alius Subdiaconus ab eo qui ministrat ad Missam, sed ipse tantùm Crucem paratus defert sine manipulo.

3. In Processione SS. Sacramenti dùm Celebrans immittit thus in thuribulum semper eleuare debet anteriorem partem Pluuialis Celebrantis, cùm verò thurificat à sinistris eiusdem fimbriam pluuialis eleuat & cum eo inclinat.

4. Deinde adiuuat Cæremoniarium dum imponit velum oblongum humeris Celebrantis, vel ipsemet imponit, adiuuante Cæremoniario, illudque articulis, aut spinulis firmat.

5. In ipsa Processione à sinistris Celebrantis incedens eleuat vtraque manu anteriorem partem pluuialis, vel altera manu anteriorem partem pluuialis, alterâ verò extremitatem veli, vel brachium Celebrantis sustinet.

6. Dum per viam Processionis Celebrans aliquos Psalmos aut Hymnos submissa recitat, voce, ipse cum Diacono submissè respondet.

7. Quod si per viam Processionis SS. Sacramentum aliquibus Altaribus imponi contingat in thurificatione vt suprà n. 3. præscriptum Celebranti assistit, atque cum Diacono librum ex quo Celebrans Collectam cantabit genuflexus tenebit, quod etiam præstabit in fine Processionis in Ecclesia genuflectens in supremo Altaris gradu.

8. Dum à Celebrante datur benedictio cum Monstrantia sacratissimi Corporis Christi in supremo Altaris gradu genuflexus anteriorem Pluuialis partem eleuat, vertens faciem ad Augustissimum Sacramentum.

9. Datâ benedictione à Celebrante, velum oblongum illius amouet, & dat Cæremoniario deferendum super Credentiam.

10. Denique omnibus completis recedit nudo

nudo vel tecto capite, respectiuè cùm Celebrante & alijs in Sacristiam.

TITVLVS XX.

De officio Presbyteri seu Capellani assistentis Sacerdoti Celebranti Missam solemnem.

Carem. Epis. lib. 1. cap. 7. & lib. 2. c. 8.

1. SI Celebrans in Missa solemni vtitur Capellano assistente, is erit Sacerdos superpelliceo indutus, cum stola à Collo pendente, officium eius erit totam Missam præuidisse, & signacula in libro Missali congruis locis disposuisse, omnesque Cæremonias & actus quos Celebrans facturus est obseruasse, vt præsto illi esse possit, suggerendo submissa voce, vel modestè, nutu indicando si fortè in aliquo deficeret aut titubaret.

2. Dum Celebrans ex Sacristiâ procedit ad Altare sequitur eundem, & cum ipso Altari debitam facit reuerentiam, mox Celebrante faciente confessionem retro eum genuflectit.

Carem. Epis. lib. 1. cap. 7. Gauantus Comment. in Rubr. Miss. part. 2. ti. 4. n. 7. litt. h.

3. Peracta confessione, & Celebrante ascendente ad Altare ipse se retrahit ad cornu Epistolæ, ibique ad incensationem Altaris sumpto libro cum puluino retrahit se extra cornu Epistolæ, ne thurificationem impediat; & post incensationem librum cum puluinari in suum locum reponit; stansque post Celebrantem à sinistris Diaconi, præostendit Celebranti principium Missæ signans se, aut inclinans eo modo quo Celebrans, nec inde recedit.

4. Dum Celebrans cum Ministris accedit ad medium Altaris ad dicendum *Gloria in excelsis*, ipse cum non comitatur, sed manet stans in cornu E.

nu Epistolæ ad librum. Cùm verò Celebrans ad sedendum accedit, sedebit & ipse supra Scabellum nudum, capite cooperto, facieque ad Altare conuersâ.

5. Cùm Celebrans redit ad Altare ipse quoque post eum cum debitis reuerentijs per breuiorem viam ad cornu Epistolæ redit, ibique Celebranti Orationem, vel orationes dicendas nec non Epistolam cum Graduali, Tractu, vel Sequentia ostendet.

6. Cantatâ per Subdiaconum Epistola transfert Missale cum cussino ad alteram partem altaris in cornu Euangelij, cum debita reuerentia ante medium Altaris, & sic locat vt posterior pars libri respiciat ipsum cornu Altaris, ibique Celebranti assistit, textum Euangelij demonstrans, & folia, cùm opus fuerit, vertit.

7. Lecto Euangelio positoque priùs libro Missalis prope corporale descendit ad posteriorem partem eiusdem lateris Euangelij, ibique stat iunctis manibus, & dum Diaconus cantat Euangelium facie conuertit se ad eum.

8. Post decantatum à Diacono Euangelium cum debitis reuerentijs accedit ad Altare, ibique à sinistris Celebrantis præmonet, si dicendum sit, *Credo* vel *Dominus vobiscum*, & ministris accedentibus vt dicant submissa voce symbolum, ipse retrahit se ad cornu Euangelij, ibi stans cùm opus est, se inclinat, & genuflectit vnà cùm Celebrante, &, si sit sedendum sedet ad scabellum suum, vt suprà Symbolo completo redit ad Altare Celebrantem sequens per viam longiorem, & facta debita reuerentia in medio, accedit ad latus Euangelij vbi stat, ostenditque Celebranti Offertorium, neque amplius recedit à libro vsque ad Communionem.

9. Cùm thurificabitur Altare, ex ea parte vbi

liber est, amouebit illum cum puluinari ex Altar
seque cum illis, retrahet extra cornu Euange
ne thurificationem impediat, & eâ parte Altar
thurificatâ reponet librum cum puluinari in lo
cum suum.

Rubr. gener. Miss. part. 2. tit. 7. n. 11.

10. Peractâ thurificatione libro assistit vsqu
ad Communionem, & vnà cum Celebrante ca
put inclinat ac genuflectit, & cùm opus est, foli
vertit, neque genuflexus manebit nisi ad eleua
tionem tantùm, nimirum cùm proferuntur verb
consecrationis, & cùm eleuatur Sanctissimu
Sacramentum, statim verò post eleuation
surgit.

Gauantus part. 2. tit. 10 n. 9.

11. Dum Celebrans dicit primam oration
ante Communionem genuflectit, deinde acco
dit ad dexteram Celebrantis ibique genuflect
donec Celebrans primam Orationem ante Com
munionem absoluerit, qua dicta eo tempore qu
Celebrans osculatur Altare, illud etiam oscula
tur, extra Corporale manibus iunctis, & statim
Celebrans sinistram genam cum sinistra ipsius
Assistentis iungens dat ei pacem dicens *Pax t
cum*, cui ipse respondet *Et cum Spiritu tuo*, &
rum genuflectens & statim surgens recedit,
statim pacem dabit Diacono, qui eam dabit Sub
diacono: deinde vadit cum Cæremoniario a
pacem dandam in Choro. Et si facienda sit com
munio genuflectit à latere Euangelij.

12. Sump a purificatione à Celebrante tran
fert librum cum debita reuerentia ante mediu
Altaris, ad cornu Epistolæ ibique assistit libr
præmonstrans Celebranti quæ dicenda sunt,
dicto *Ite missa est*, accedit ad cornu Euange
ibique genuflectit ad benedictionem, deind
assistit, donec Celebrans ex libro legat Euan
gelium, cùm opus est folia vertens, ac tandem
claus

clauso libro & præuia Altari debita reuerentia, post Celebrantem ad Sacristiam recedit, ibique depositis paramentis vadit in pace.

ANNOTATIONES.

In Officium Presbyteri seu Capellani assistentis.

§. 1. Ex Decreto S. Congregationis Rituum in Mantuana 19. Iulij 1604. non tantum Episcopis, & alijs Prælatis, sed etiam alijs non prælatis vt Canonicis, vbi talis est consuetudo potest dari aliquis Presbyter assistens, qui ministret in Missa solemni præter Diaconum & Subdiaconum. Sed cum hac distinctione vt Presbyter assistens pluuiali indutus inseruiat tantùm Episcopis & alijs Episcopalibus insignibus vtentibus, alij præterea nemini, sed quando assistit alijs Sacerdotibus, indutus tantum erit superpelliceo & Stola coloris officio Missæ conuenientis. *Carem. Epis. lib 1. cap. 7. Compen. Cær. cap. 19. n. 1.*

§. 2. Presbyter assistens non accedit ad absolutionem post Missam pro defunctis, sed finitâ Missâ recedit in Sacristiam: Item nec ad Processiones etiam SS. Sacramenti.

§. 3. Semper assistere debet ad librum præmonstrans Celebranti legenda, aut agenda: Quando accedunt Diaconus & Subdiaconus dicturi *Gloria in excelsis, Credo, Sanctus*, & *Agnus Dei* recedit paululùm vt eis præbeat locum.

§. 4. Dum assistit libro non tenet manus iunctas, sed folia Missalis vertit & indicat quæ sunt dicendâ à Celebrante. *Gauantus part. 3. tit. 7. n. 11. lit. h.*

TITVLVS XXI.

De officio Acolythorum in Missa solemni.

1. PAulò ante Missam solemnem duo Acolythi siue Ceroferarij accedunt in Ecclesiam, vbi breuiter orant, lauant manus, induunt superpellicea sua, adiuuant ministros Sacros dum capiunt paramenta sua. Tum accendunt cereos altaris suo tempore, & eos etiam qui sunt in Candelabris quæ deportaturi sunt, deinde omnibus paratis, & posito incenso in thuribulo à Celebrante, nudo capite cum candelabris suis accensis procedunt è Sacristia ad Altare, facta priùs cruci, & Celebranti debita reuerentia, sequentes thuriferarium.

2. Cùm peruenerint ante infimum gradum altaris, meminerint sufficientem Celebranti cum suis locum dare, ipsique aduenienti reuerentiam facere, atque statim cum alijs genuflectunt super infimum gradum, mox cùm ijs surgunt, & candelabra cum cereis accensis deferunt ad credentiam, & in eiusdem anterioribus cornibus reponunt.

Gauantus part. 2. tit. 2. num 3. lit. b. & seq.

3. Depositis candelabris manent genuflexi hinc inde à lateribus Credentiæ, collaterales candelabris suis, non verò ante ipsam credentiam, & manibus iunctis quasi conuersi ad Altare.

4. Cùm Celebrans facta confessione ascendit ad Altare, surgunt & stant prout erant genuflexi, & tum Celebrans thurificando altare inclinat, aut genuflectit, Acolythi & circumstantes simul etiam genuflectunt, atque si non adsit Capellanus assistens, librum ac puluinaria hinc inde suo ordine submouent, & extra altare tenent donec Celebrans planitiem altaris incensarit.

5. Quando

5. Quando Celebrans in cornu Epistolæ cum Diacono & Subdiacono sedet, Acolythi regulariter stant apud Credentiam.

6. Deficiente Cæremoniario vnus Acolythorum, comitabitur Subdiaconum à sinistris, tum pergit ad cantandam Epistolam, qua absoluta, præuia ante medium altaris cum Subdiacono genuflexione, comitabitur ipsum ad Celebrantem ibique recipit librum Epistolarum à Subdiacono, quem Credentiæ imponit.

7. Circa finem vltimi versus *Gradualis*, *Alleluia*, *Tractus*, aut *Sequentiæ* resumunt candelabra de credentia, & cum debitis reuerentijs in medium accedentes æqualiter ibidem inter se distantes, expectant donec tempus sit cantandi Euangelium.

8. Cùm Diaconus genuflectit petiturus benedictionem à Celebrante Acolythi alijque omnes simul genuflectunt, mox surgentes, præcedente Thuriferario accedent ad locum Euangelij: vbi collocant se hinc inde à lateribus Subdiaconi tenentis librum Euangeliorum, seu pulpiti in quo liber ponitur, vertentes cum illo renes versus partem dextram quæ pro aquilone figuratur, facies verò versus Diaconum; & cùm alij sub Euangelio se signant, inclinant, aut genuflectunt, ipsi cum Subdiacono perstant velut immobiles. *Carem. Epis. lib. 1. cap 11. & l. 2. c 8.*

9. Finito Euangelio, statim eodem ordine vt antè redeunt ad Credentiam, genuflectentes altari, & sese Celebranti stanti in cornu Epistolæ, inclinantes, ibique depositis candelabris, stant ibidem: Ad versum verò *& incarnatus est* cum Celebrante genuflectunt & cum eodem Celebrante iterum surgunt, & cùm à Choro dictus versus *& incarnatus est* cantatur rursus genuflectunt licèt Celebrans fortè cùm Diacono se tantùm inclinet.

10. Dum Celebrans cum Diacono & Subdiacono sessurus est, Acolythi illos iuuant aptando casulam, dalmaticam, tunicellam, bireta illis tradendo & eandem conferunt operam tum surgunt.

11. Dum inchoatur offertorium, secundus Acolythus adiuuat ad credentiam Subdiaconum in expandendo velo oblongo humeris eius, ita vt à dextro latere longiùs pendeat: tum ipse primus Acolythus accipit peluiculam cum ampullis vini & aquæ, easque directè sequendo Subdiaconum defert ad altare ambabus manibus, vel si calix à principio in altari collocatus fuerit, solus incedens easdemque ampullas successiuè tradit Subdiacono priùs ampullam vini, deinde illam aquæ sine osculis, easque etiam ab eodem Subdiacono recepit suo tempore.

Gauantus part. 2 tit. 7. num. 9.

12. Impositis vino & aqua in Calicem, recedit cum ijsdem ampullis ad Credentiam.

13. Posteà dum Celebrans thurificat Altare, librum & puluinaria tempore & loco, vt ante Introitum, submoueant, & cùm Diaconus incensat Celebrantem vnus Acolythorum accipit de Credentia peluiculam manu sinistra & dextra ampullam aquæ per manubrium super dicta peluicula, eaque defert ad Altare, comite alio Acolytho à sinistris suis portante ambabus manibus manutergium plicatum, ac statim post incensationem Celebrantis ille primus ministrat aquam ad ablutionem digitorum fundens eam super indices & pollices illius, supposita peluicula, alter verò subministrat mappulam plicatam quam ambabus manibus super manus Celebrantis expandit: deinde illis repositis super Credentia reuertuntur ad loca sua, ibique stantes à Thuriferario incensantur, inclinantes se ei aliquantulùm antè & pòst.

14. Ad

14. Ad finem Præfationis ex Sacristia afferent duo funalia seu intortitia ceræ albæ accensa, & factis debitis reuerentijs, genuflectunt hinc inde à lateribus Subdiaconi tenentis patenam, vel si magis commodum, ad latera Altaris. Dum eleuatur Hostia, eleuant etiam faces seu intortitia vsque ad depositionem Calicis inclusiuè; calice eorundem appositio infra pectus. *Carem. Epis. lib. 2. cap. 8.*

15. Post eleuationem Calicis, surgunt, & facta iterum genuflexione, recedunt cum Thuriferario in Sacristiam, ibique funalia extinguunt nisi facienda sit communio, quo casu, prout etiam in diebus ieiuniorum, & in Missis pro Defunctis cum illis accensis genuflexi manebunt vsque ad peractam Communionem.

16. Extinctis funalibus, statim ad Credentiam redeunt cum genuflexione Altari, ibique stant prout Chorus, nec cum Celebrante genuflectunt quando ipse genuflectit.

17. In defectu Cæremoniarij vnus Acolythorum in fine orationis Dominicæ accedit cum debita genuflexione ad cornu Epistolæ, vbi ambabus manibus recipit à Subdiacono velum quod circa humeros eius fuit quod facta iterum genuflexione, reportat ad credentiam super quam illud plicatum collocat, atque etiam suo tempore vnus comitabitur Subdiaconum deferentem pacem ad Chorum, ferens & subministrans illi instrumentum pacis, si laicis pax danda sit: & cum eodem ad Altare reuersus facta Altari genuflexione ab illo accipiet pacem, & dabit alijs Acolythis circa altare, non tamen ijs qui genuflexi funalia fortè gestant. *Carem. Epis. lib. 1. c. 24.*

18. Dum Celebrans dicit *Agnus Dei*, percutient pectus profundè inclinati, idem faciunt ad *Domine non sum dignus*, nisi funalia gestant, non enim tunc percutient pectus,

19. Si faces deferant & velint communionem accipere, alios sibi substituunt Acolythos, qui eas tenent donec communicauerint, & tum fit communio manent genuflexi, facie sibi inuicem versa à lateribus Altaris ne Celebranti & ministris suis sint impedimento.

20. Ad communionem Laicorum primus ex illis defert vas cum vino pro eorum purificatione cum manutergio, modò sint alij intortitia ferentes.

21. Si non fit communio, dum Celebrans sumit Sanguinem primus Acolythorum defert ampullas vini & aquæ, cum pelnicula ad Altare, quas Subdiacono successiuè porrigit sine osculis, easque receptas ad credentiam reportat sine genuflexione. Alter verò Acolythus defert interim paruum velum de credentia ad cornu Euangelij genuflectens in medio, deinde redeunt ad loca sua cum debita reuerentia, ibique stant vel genuflectunt prout chorus.

22. Ad Benedictionem in fine Missæ genuflectunt suo loco signantes se manu sinistra apposita infra pectus. Ad euangelium stant, se signant, & cum Celebrante genuflectunt versus tamen Altare.

23. Post finitum Euangelium, & non prius, resumptis de credentia candelabris, accedunt per planum ad cornu, hinc inde infimi gradus, vbi cum alijs Ministris genuflectentes cum Celebrante & alijs recedunt in Sacristiam, salutantes crucem quæ est in Sacristia, & denique Celebrantem. Tum deponunt candelabra & adiuuant ministros se exuentes. Deinde redeunt ad Credentiam, indeque reportant ea quæ prius ad Credentiam fuerant præparata. Denique facta oratione in pace recedunt.

TITVLVS

TITVLVS XXII.

De officio Acolythorum in Missa Defunctorum.

1. IN Missis Defunctorum deferunt quidem ad altare initio Missæ candelabra, sed nō ad Euangelium, ad quod procedāt omnium postremi sine cādelabris, sed manibus iunctis post Subdiaconum, deinde in loco in quo cantatur Euangelium stat vnus à dextris & alter à sinistris Subdiaconi tenentis librum Euangeliorum.

2. Ad lotionem manuum Celebrantis adferunt etiam peluiculam & manutergium, sed qui defert manutergium illud tradit Diacono, quod extersis Celebrantis manibus illi reddit, qui verò peluiculam, ipse eam sustinet sub Celebrantis manibus, Subdiacono aquam fundente.

3. Tenent faces accensas genuflexi ad elcuationem vsque ad communionem inclusiuè.

4. Ad absolutionem in fine Missæ deferunt candelabra habentes Subdiaconum medium vt suis locis dicitur. Cætera peragant vt in alijs Missis.

ANNOTATIONES.

§. 1. Ceroferarij ordine Acolythatus decorari debent, eorum enim officium ex ordinatione ipsa id requirit; debent esse item ambo pares staturâ quantùm fieri potest, sicut eorum candelæ, & candelabra recta, & non inclinata, deferenda; Cùm autem ea sumpturi sunt, semper ea nudis manibus sumunt, & discoopertis, & is qui est à parte dextra ponit dextram in medio candelabri globo, Sinistram verò in pede qui cingulo respondeat; qui verò ad sinistram, è contra accipit globum sinistrâ, dexterâ verò pedem. *Carcm. Epis. lib. 1. c. 11.*

§. 2. Eorum habitus semper est superpelliceum,

& licet in quibusdam locis vtantur Albis, regulariter tamen conuenientiùs est vt vtantur superpelliceis, quia est eorum habitus Clericalis.

§. 3. Bini incedere debent, & non vnus post alium, nisi angustia loci impediat, & tunc iunior præcedit Seniorem.

§. 4 Genuflexiones æqualiter, & eodem tempore simul faciunt nisi aliquid obstat, incedunt semper pari, & æquali passu, & in omnibus alijs semper conuenire, & conformes esse sibi inuicem debent, quantùm fieri potest. Dum stant sint corpore recto, ac firmo, demissisque ad terram oculis, & instar statuarum immobiles, vnde sæpè non genuflectunt, vt ad Euangelium, initio hymnorum *Veni creator*, & *Aue maris stella* & ad alia, ad quæ Clerici & alij genuflectere debent, vt infrà dicetur, & præcipue quando comitantur Crucem cum candelabris suis

§. 5. Dum candelabra non tenent, & manus vacuas habent si procedant cum Celebrante, cũ alijs, regulariter eas iunctas tenent ante pectus, sicut ad Euangelia, ad quæ non deferunt candelabra; initio Missæ dum Celebrans facit Confessionem, donec ascendat ad Altare, dum Celebrans dicit *Gloria in excelsis* & Symbolum, quando sunt genuflexi. dum Celebrans se communicat, ad Orationem ante Epistolam, & post Communionem, & ad quædã alia prout ab experto & prudenti Cæremoniario docebuntur. Ad alia verò manus pectori appositas modestè tenere debent.

§ 6. Cùm ipsi Acolythi deseruiant ad accendendos & extinguendos cereos, aduertant vt si plures sint accendendi ad Vesperas & Missam, quàm ad aliud officium solemne, præsertim diebus solemnioribus hunc ritum obseruent. Arebo factâ Altari genuflexione, accipiunt virgas oblongas, quæ vulgò extinctoris vocantur, habentes candelas in earum summitate, quam vnusquisque admouet ad lampadem, vel lampades quæ sunt ad Altare, si priùs in Sacristia non fuerint accensæ; dum bini accedentes hinc inde ad Altare, facta iterum genuflexione, accedunt à parte sua primum cereos qui sunt in medio Altaris, seu Cruci, vel Tabernaculo proximiores, deinde remotiores, siue quatuor, siue sex, ijsdem ordine, & tempore, ita vt vnus nunquam alterum præueniat, sed simul id faciãt quantùm fieri potest, vel saltem qui priùs accendit cereum, expectet alium; quibus accensis, descendunt simul

mul ad infimum gradum Altaris vbi genuflectunt, candelas extinguunt. Virgas in locis suis deponunt, & redeunt ad Sacristiam, vel in Chorum. Si verò extinctoria sint in Sacristia, ibidem ea accendunt Ceroferarij & deferunt recta ad Altare, vbi factâ genuflexione, cereos accendunt, vt suprà, quibus accensis, ea reportãt, cum debitis reuerentijs, vel ea relinquunt ad Altare.

§. 7. Quando autem prædicti cerei sunt extinguendi, siue omnes, siue aliqui tantùm, hæc erit ratio. Idem Acolythi factâ in medio ante Altare genuflexione accipiunt extinctoria, & hinc inde à parte sua quisque suos extinguit ordine retrogrado incipientes à remotioribus à Cruce, & factâ genuflexione, recedunt.

§. 8. Si verò vnus tantùm accendit cereos, incipit ab ijs qui sunt à parte Epistolæ Cruci Altaris proximiores tum eos qui sunt à parte Euangelij, & pari modo, & eos extinguit modo contrario incipiendo à remotioribus à Cruce.

§. 9. Aduertant etiam Ceroferarij, vt dum genuflectunt retro post Subdiaconum aut alios, id faciant conuenienti spatio, ne sint nimis propinqui eidem dum genuflectunt.

§. 11. Si desit Ceremoniarius, Acolythi curare debent vt antequam Celebrans cum Ministris è Sacristia ad Altare prodeat Missale sit positum in Altari, & apertum suo loco super puluinari, item vt Credentia parata sit, & instructa suis partibus.

§. 12. Acolythi procedentes ad Altare, aut etiam sub Sacrificio Missæ, nunquam debent esse cooperto capite.

§. 13. Quotiescunque Acolythi transeunt ante medium Altaris & faciunt reuerentiam genuflexionis. Item quoties generaliter ipse Celebrans Altari facit reuerentiam Acolythi, si steterint, vno genu vsque ad terram genuflectunt & ad nomen Iesu cum à Celebrante Diacono aut Subdiacono clarè pronuntiatur profundè inclinant excepto eo tempore quo sub decantatione Euangelij candelabra tenent.

§. 14. Acolythi Celebranti semper faciunt reuerentiam profundâ capitis humerorumque inclinatione.

§. 15. Dum sedet Celebrans Acolythi regulariter stare debent apud Credentiam & si sit moris vt sedeant cum Celebrante sedent super Altaris gradu in cornu Epistolæ facie versâ ad Celebrantem non ad popu-

Gauant. tom. part. 2 tit. 4. n. 7 lit. B.

lum. In stando, & genuflectendo conformantse Choro, non tamen sedent ad Epistolam, etiamsi Chorus sedeat. Regulariter tamen sedere non deberent præsertim si Celebrans sit Prælatus, vltimi autem sedere debent, & primi surgere.

§ 16. Monentur expressè Acolythi finitâ præfatione non deferenda esse candelabra cum cereis accensis ad Altare, quasi ea sufficiant sed accendenda alia intortitia siue maiores candelas easque sine candelabris tenendas.

§. 17. In defectu Ceremoniarij reponunt biretta Celebrantis & aliorum ministrorum extra Credentiam super aliquod scamnum vel in alio loco decenti.

§. 18. Finito Euangelio à Diacono, Acolythi sine mora iterum imponunt candelabra Credentiæ.

§. 19. Ministrant Celebranti in lotione manuum debitis cum osculis ampullæ & manutergij ante & post, sed stantes non vero genuflexi ministrant.

§. 20 Sabbato Sancto & Penthecostes, assistunt quidem ad Euangelium, sed tantùm iunctis manibus & similiter ad eam partem quæ habetur loco Euangelij, quando in maiori hebdomada cantantur passiones, hinc inde à lateribus Subdiaconi sine candelabris.

TITVLVS XXIII.

De officio Thuriferarij in Missa solemni.

Compend. Cær cap. 20. num. 1.

1. ADuertat Thuriferarius quod in Missa solemni, nisi celebretur pro Defunctis, quater adhibetur incensum. *Primò* post *Confessionem* antequam dicatur *Introitus*, secundò ad *Euangelium*, tertiò post *oblationem* panis & vini, quartò ad *eleuationem* SS Sacramenti.

Cærem. Epis. lib. 1. cap. 23.

2. Materies, quæ adhibetur pro incenso vel solum, & purum thus esse debet boni odoris; vel, si aliqua addantur, aduertatur, vt quantitas thuris longè superet.

3. Acolythus seruiens de thuribulo & nauicula, indutus erit habitu clericali & superpelli-

ceo

ce mundo, ac in tempore præuidebit, vt in p mptu habeatur vas cum prunis ardentibus, Thuribulum cum Nauicula cui insit thus sufficiens, & paruum Cochlear.

4. Celebrante induto omnibus sacerdotalibus indumentis in sacristia, ad eum accedit Thuriferarius cum thuribulo & Nauicula, quam tradit Diacono, & ipse sustentat ante Celebrantem genuf exus thuribulum, eo prorsùs modo qui describitur infrà n. 6. ac postquam Celebrans imposuerit & benedixerit thus, Thuriferarius à Diacono recipit Nauiculam, & statim facta Celebranti profunda inclinatione ante omnes alios præcedit, portans thuribulum manu dextrâ, in annulum quidem maiorem pollice immisso, annulum verò catenæ mediæ, siue operculi, annulari digito sustentans, & nauiculam, illius scilicet pedem sinistra manu tenens ita, vt pars quæ aperitur, à parte exteriori sit, non autem pectus respiciat. *Gauantus part. 2. tit. 2. n. 5. litt. z.*

5. Cùm sic peruenerit ante Altare collocat se ad latus Epistolæ, seu prope Credentiam ibique expectat, donec Celebrans cum alijs facit reuerentiam Altari, quâ simul cum alijs facta, ibidem dum à Celebrante fit confessio genuflectit thuribulum leuiter mouens, ne ignis extinguatur. *Gauantus ibidem lit. c.*

6. Postquam Celebrans facta Confessione ad Altare ascendit, Thuriferarius surgit & accedens in cornu Epistolæ Diacono dat Nauiculam thuris apertam sine osculis, & ascendens supremum gradum Altaris Celebranti ministrando thuribulum ad imponendum thus, sustentat annulum maiorem thuribuli manu sinistra, & eleuato altero annulo operculi manu dextra, eademque manu complectente catenulas circa medium earum inter operculum, & thuribulum, *Gauantus part. 2. tit. 4. n. 4. litt. u.*

flexoque quasi genu dextro, offeret thuribulum æqualiter ad nauiculæ altitudinem eleuatum, Celebranti.

Carem. Epis. lib. 1. c. 23.

7. Imposito, à Celebrante in thuribulum incenso recipit à Diacono Nauiculam, statimque summitatem Catenularum thuribuli ponet in dextram Diaconi, & easdem catenulas prope thuribulum in sinistram ipsius. Deinde retrahens se cum Nauicula extra cornu Epistolæ, ibidem exspectat finem thurificationis Altaris, & dum Diaconus thurificat Celebrantem stat post eum, mox ab eo recepto sine osculis thuribulo, recedit ponens illa in Credentia.

Gauantus part. 2. tit 4. num 7.

8. Finita incensatione poterit redire in sacristiam, aut ad alium locum conuenientem, & præparare ignem pro thuribulo, quia non habet stabilem locum in Presbyterio; vel stat ad Credentiam, vbi se conformat Choro, stando, vel genuflectendo.

Compen. Car. cap. 20.

9. Circa finem *Alleluia Sequentia* aut *Tractus* cùm Diaconus defert librum Euangeliorum ad Altare, Thuriferarius præmissa genuflexione iterum accedens cùm thuribulo & nauicula; & posito per Diaconum libro in Altari, dabit illi nauiculam, & Celebranti ministrabit thuribulum vt suprà: impositoque thure & recepta nauicula, exspectabit sustinens illa, donec Diaconus acceperit benedictionem, & tunc facta cum alijs Altari genuflexione ibit ante Ceroferarios ad locum Euangelij: ibique stans post Diaconum tenet, ac ducit suauiter thuribulum, atque Diacono dicente *Initium* vel *sequentia sancti Euangelij* stans à sinistris Cæremoniarij offert eidem thuribulum, vel in defectu Cæremoniarij ipse Diacono, vt librum incenset; & thurificato libro illud recipiens leuiter agitabit, eleuata aliquantulùm operculi catenula, ne ignis extinguatur, cumque

cumque proferuntur verba ad quæ est inclinandum aut genesiectendum, cum alijs inclinabit & genuflectit facie ad altare versâ.

10. Finito Euangelio reuertitur eodem ordine vt antè cum alijs ad Altare, vbi rursus porriget thuribulum Cæremoniario aut Diacono & post thurificationem Celebrantis receptum loco congruo reponet, & statim ad Credentiam redit; in stando & genuflectendo se cum alijs accommodans. *Compend. Carem. ibid.*

11. Post Offertorium, etiam in Missis Defunctorum, Thuriferarius ministrabit Nauiculam & Thuribulum ordine & modo quo suprà, & dum Celebrans incensat oblata & Altare, stat in plano ante infimum gradum à dextris Acolythi, aut si non adsit Assistens, vel Acolythi sunt impediti, ipse deposita nauicula super Credentia amouet de Altari librum, cum puluinari & reponit, ne thurificationem impediat. *Castaldus praxi. Car. lib. 1 sect. 4. n. 14. & seq.* *Gauantus part 2. tit. 7. num 10.*

12. Postquam Diaconus thurificauerit Celebrantem, facta cum eodem in medio Altaris genuflexione ipsum discedentem ad alios thurificandum, præcedit cum nauicula, ad imponendum thus in thuribulum cum deficiet. Dum autem Diaconus quemquam incensat stat à sinistris ipsius, & facit cum eo debitas reuerentias. *Gauantus part. 2. tit. 7. n. 10. litt. c.*

13. Incensato Choro, cum debitis reuerentijs Diaconum præcedens, accedit ad Altare, ibique facta prius eidem genuflexione, stat à latere eius sinistro, donec Subdiaconus thurificetur, tum accipiens à Diacono thuribulum cum debitis inclinationibus antè, & pòst, thurificat illum duplici ductu; mox Acolythos apud Credẽtiam, aut in vtroque latere Altaris stantes, vtroque ductu. Deinde potest (si adsint) Dominos locorum minorum, seu Magistratus quibus proprium scamnum seu sedes ab alijs distincta parari solet *Gauantus part. 2. tit 7. n. 10. litt. c. & seq.*

solet duplici vel vnico doctu thurificare. Vltim incenset ter populum, prim ò in medio, deind versus latus Epistolæ quod est dextrum popul tertiò versus latus aliud, cum honoris significatione antè & pòst adhibita. Stabit autem Thuriferarius incensans populum in medio Presbyterij, vel ferè à latere Euangelij, si expositum est in Altari SS. Sacramentum, ne eidem tergavertat.

15. Denique accedens paulò ante eleuationem genuflexus à latere Epistolæ in infimo Altaris gradu, & immisso á se, vel ab alio thure in thuribulum absque Benedictione cum eleuatur sacra Hostia ter incensat eam, nimirum cùm Celebrans eam adorat, cùm eleuat, & cùm deponit ante, & post eleuationem profundè inclinans quæ pariter præstat in eleuatione Calicis. Si autem ibidem adsit Cæremoniarius vel Subdiaconus ad id faciendum, tunc dabit illi thuribulum vt thurificet, ipse Thuriferarius verò imponet thus Thuribulo.

16. Reposito & adorato per Celebrantem Calice surgens, factaque reuerentia genuflexionis Sacramento in Altari, reponet thuribulum cum nauicula, atque reuersus ad locũ conformabit se alijs quo ad stationem & genuflexionem.

ANNOTATIONES.

Carem. Epis. lib. 1. cap. 11.

§. 1. Minister Acolythus thuribulum & nauiculam incensi ministraturus, debet ea eleuatis æqualiter manibus tenere; videlicet, thuribulum dextrâ, pollice in annulum maiorem immisso, altero verò eiusdem munus digito minorem annulum catenulæ eleuanti coopertorium thuribuli appositum reget, & sustinebit; sinistrâ manu pedem nauiculæ cum incenso, & cochleari cautè gestabit, superpelliceum super brachia priùs reflectens.

Compen. Car. c. 3. & 9.

§. 2. Quando Thuriferarius nauiculam Assistenti vel Diacono daturus erit, tenebit eam dextrâ manu.

semia-

semiapertam & thuribulum sinistrâ: Cùm verò thuribulum dabit, tunc illud tenebit dextrâ, & nauiculam sinistrâ quando autem thuribulum offeret Celebranti ad imponendum thus, tunc illud tenebit sinistræ per annulum maiorem, & dextrâ operculum thuribuli per minorem annulum sursum trahet quando denique ipsemet alios thurificabit, obseruabit, vt sinistrâ manu catenulas, quibus thuribulum sustinetur in earum summitate tenens, & dextrâ easdem catenulas simul iunctas prope thuribulum, sinistram firmam stabilemque teneat, dextram vero manum ac brachium commodè ac tractim cum thuribulo versus personam thurificandam moueat, ita vt cum thuribulum ad se retrahit, illud sub brachio leuiter & competenti mora reducat, non personam aut caput mouens, dum thuribulum ducit & reducit.

§. 3. In vesperis & laudibus Thuriferarius in traditione & receptione tam Nauiculæ & Cochlearis quàm thuribuli obseruabit quæ superiùs dicta sunt; atq; post thurificationem Altaris Celebrante thurificato recipit thuribulum & thurificabit omnes Canonicos ordine suo duplici ductu cum profunda inclinatione antè & pòst, deinde cæteros de Choro vnico ductu primo tantùm in ordine capite inclinato.

§. 4. Cùm alicui traditurus est Nauiculam, tradit eam dextrâ; & regulariter eam sinistrâ recipit, modo alterâ sustineat Thuribulum.

§. 5. Si Thuriferarius teneat nauiculam sinistrâ, debet Thuribulum dextrâ tantùm manu porrigere per catenularum summitatem, nimis enim incommodum esset illud ambabus manibus porrigere. At si ipse Thuriferarius immediatè porrigit Thuribulum in manus Celebrantis tradit illud eodem modo quo Diaconus ambabus manibus, videlicet dextra summitatem tenens, & sinistra catenularum extremitatem prope vas ipsius thuribuli modò nauiculam non teneat alterâ manu, osculatur verò illud tunc quando porrigit Celebranti non verò alijs, soli enim Celebranti debentur oscula.

§. 6. Aduertat quoque Thuriferarius vt non omninò genuflectat, dum Celebrans imponit thus, sed sit quasi flexo genu nisi ministret Episcopo, quia tunc genuflectit ei dum thus imponit in thuribulum.

§. 7. Item aduertat vt si benedici debeat thus in thuribulo à Celebrante, Thuribulum illud non claudat.

dat, quin prius Celebrans illud benedixerit, & ideo semper apertum illud tenere debet ante Celebrantem donec benedixerit.

TITVLVS XXV.

De Thuriferarij officio in Defunctorum absolutione, & exequijs.

1. IN Missis Defunctorum Thuriferarius non portat Thuribulum initio Missæ, sed primus procedit suo ordine manibus iunctis, & nudo capite.

2. Ad Confessionem genuflexus manet prope Credentiam.

3. Ad Orationem seu plures, genuflectit sicut Chorus. Si tamen desit Cæremoniarius ministrat librum Subdiacono, & eum comitatur ad Epistolam, & eâ finitâ post genuflexionem illum recipit, & ponit super Credentiam.

4. Si distribuendæ sint Candelæ, posset eas distribuere in Choro nisi alius id efficiat. Non procedit ad Euangelium cum alijs, nisi vices gerat Cæremoniarij, quia tunc eos præcedit, & accepto in fine Euangelij cantati libro à Subdiacono post factam genuflexionem, illum reponit super Credentiam.

5. Ad oblata ministrat de more nauiculam & Thuribulum, quod incensato Celebrante, recipit.

6. Post dictum *Sanctus*, à Celebrante, portans thuribulum & nauiculam ad Altare præcedens Acolythos de more funalia deferentes, vbi cum eis genuflectit, & accedit ad cornu Epistolæ, ibique imposito thure in thuribulum idem porri-

portigit Subdiacono, in eodem cornu genuflexo, vt SS Sacramentum incenset, ipse verò manet genuflexus in plano.

7. Post eleuationem recipit thuribulum cum nauicula quod statim reportat in Sacristiam, vbi curat, vt ignis pro Absolutione non deficiat.

8. Tum redit ad Credentiam, vbi genuflexus manet prout Chorus, vsque ad *Pax Domine* exclusiuè.

9. Dum dicitur Euangelium vltimum, vel tempestiuiùs parat ignem in thuribulo pro Absolutione facienda in fine Missæ.

10. Ad absolutionem defert thuribulum ante Crucem deportandam per Subdiaconum factâ priùs Altari genuflexione cum socio suo, portans vas aquæ benedictæ à sinistris eius, & cùm peruenerit prope caput lecticæ, sinens abire Subdiaconum ad pedes ipsius lecticæ, retro post Celebrantem firmat se à dextris socij sui in parte Epistolæ. Cum cantatur vltimus versus Responsorij *Libera me Domine* facta genuflexione in medio, portigit Diacono nauiculam stans à dextris eius, & ante Celebrantem cui ministrat thuribulum, vt in illud thus imponat.

11. Deinde recedit ad priorem locum genuflectens prius in medio & facta aspersione Lecticæ à Celebrante thuribulum tradit, factaque incensatione illud recipit. Tum si faciendæ sint exequiæ thuribulum agitat aliquantulùm ne ignis deficiat pro loco sepulturæ. Dicto per Cantores, *Requiescant in pace*, ordine quo venerat recedit.

TITVLVS

TITVLVS XXV.

De officio Magistri Cæremoniarum.

1. INter omnes ordinis Ecclesiastici ministros quorum diuersitas decorem maximum Ecclesiæ militanti semper attulit, & affert, ad Sanctam Dei cultum augendum, Cleri in Diuinorum officiorum studium iuuandum, nec non populi deuotionem excitandam; Magistri Cæremoniarum multùm prodest peritia. Parùm enim est leges condere, nisi aliquis constituatur qui sua industria eas exactè studeat obseruare.

Cærem. Epis. lib. 1. cap. 6.

2. Quapropter quilibet Ecclesiæ Rector, seu Superior, siue Decanus, aut Præpositus, quocumque nomine vocetur quantùm in se est, curet diligenter, vt ad huiusmodi officij munus is eligatur, qui ex gremio eiusdem Collegij, si commodè fieri possit, in Sacerdotali dignitate constitutus, cæteros vitæ, ac morum grauitate excellens, honestè ac decorè resplendeat, quique in ministerio Ecclesiastico, sacrisque actionibus ac ritibus eruditus, summo studio Ecclesiasticæ disciplinæ amantissimus, in omni actione, insigni quadam ratione, eius obseruantiam demonstret.

Cærem. Epis. loco citato.

3. Similiter habitudine corporis sit conspicuus, omni deformitate carens, & ab omnibus occupationibus externis expeditus, vt vni solo diuino cultui dirigendo religiosè, ritè, decorè, ac pro rei dignitate vacare valeat, atque adeò grauiter & modestè in omnibus se gerat, vt omnibus deuotionem pariat, ipseque ab omnibus commendari mereatur.

4. Is igitur qui huic muneri præficitur, sciat omnia

omnia Ecclesiastica munera ad ipsum spectare, vnde & ipsius partes erunt omnia prospicere, cuncta præuidere, maximè in solemnioribus, vt loco, ac tempore disponantur vniuersa: Altaria videlicet decenter sint ornata. Ecclesia vndique nitida, & bene aptata, sacra supplex ac reliqua necessaria commodè distributa inueniantur.

5. Festis diebus præcipuè officio suo fungatur in Missis & Vesperis solemnibus, & idcirco curet vt hora congrua Celebrans & Ministri sint parati in Sacristia, & ad hoc eos adiuuet, vel saltem ipsum Celebrantem.

6. Ad Missam solemnem Celebrandam dicta in Choro Hora conuenienti, omnibus paratis, indutisque Celebrante & ministris alijs, curet vtipse Celebrans in Sacristia ponat thus in thuribulo. Tùm facta Cruci reuerentia datoque signo egressionis vt via paretur ab ijs ad quos spectat ille manibus iunctis, & solus sequatur Ceroferarios, nudo capite, procedendo ad Altare, & in loco designato monet Celebrantem, & alios quando Chorum salutare debeant, si ante illum transeunt, vel genuflectere oporteat, si opus sit. *Cærem. Epis. lib. 2 cap. 3. Gauantus Comment in Rubr Miss. part. 2 tit. 2. n. 5. sub lit. a.*

7. Diebus Dominicis, cùm facienda est aspersio aquæ benedictæ, præcedens Celebrantem cum Ministris eos ducet in Chorum, & loca in quibus facienda aspersio.

8. Cùm Celebrans peruenerit ad Altare ante Missam, facta genuflexione, accipit ipsius & ministrorum biretta & ea loco congruo deponit non tamen super Credentiam.

9. Ad Confessionem genuflectit in plano regulariter à parte Epistolæ, eaque facta ascendit cum Ministris ad suppedaneum Altaris; ibique facta genuflexione à dextris Diaconi capit nauiculam de manu Thuriferarij, eamque tradit Diacono

Diacono sine osculo. Tum accipit ab eode Thuriferario thuribulum, illudque sustinet ap tum coram Celebrante imponente thus in deinde sinistra recipit nauiculam, quam red Thuriferario, & dextra tradit thuribulum Di cono, dimisso priùs operculo ipsius.

10. Decentius tamen est vt Thuriferatii ipse porrigat nauiculam Diacono, & sustine thuribulum coram Celebrante, & non Cæremo niarius, est enim sui muneris ea peragere no Cæremoniarij; cuius officium est tantum dir gere, & docere, nisi fortè ministri non sint sat adhuc experti, & tunc poterit ea præstare; alia Thuriferarius semper ministrabit nauiculu seu Diacono seu alteri, & thuribulum sustine bit.

11. Dum Celebrans incipit incensationem a mouet Missale & cussinum de Altari, nisi ads Presbyter assistens qui id agat, eaque ambabu manibus ante pectus extra gradus Altaris prop cornu Epistolæ versa facie ad altare sustinet, & statim facta incensatione partis Epistolæ ibidem ea reponit, tum genuflexione facta descendit ite rum in planum.

12. Incensato Altari stat post Diaconum sinistris Thuriferarij, inclinans se cum eode Diacono ante & post incensationem Celebran tis, quòd semper in huiusmodi incensatione ob seruabit.

13. Dum dicitur Introitus stat prope ang lum posteriorem altaris versus ipsum Celebran tem & inclinat se Cruci dum dicitur *Gloria Pa* dictoque à Celebrante vltimo *Kyrie eleyson* i nuit Choro vt sedeat si supersit satis tempo ris.

14. Cùm cantatur vltimum *Kyrie eleyson* i Choro monet Celebrantem & Ministros, vt ac medium

medium Altaris procedant, & dicto ab ipso, & à Ministris hymno angelico monet nutu eosdem vt sedeant. At dum prædictus hymnus cantatur in Choro ipse stat etiam in cornu Epistolæ prope Credentiam, ita vt etiam à Choro videri possit, & inde capitis inclinatione tempestiuè monet Celebrantem sedentem & Chorum quando inclinare se, aut nudare caput debeant, neque ipse sedere debet.

15. Circa finem Hymni Angelici, videlicet dum cantatur *Cum Sancto Spiritu* reducit Celebrantem ad Altare per gradus anteriores præcedendo Ministros. Tum redit facta genuflexione ad cornu Epistolæ vbi ostendit Celebranti Orationem, & circa finem ipsius, seu vltimæ, si plures dicantur, accipit librum de Credentia, eumque tenens per latera ipsius, ea parte qua aperitur ad dextram suam conuersa, tradit ibidem Subdiacono stanti post Diaconum in cornu Epistolæ, eumque ducit à sinistris ad medium Altaris vbi genuflectit, quantùm possibile est ad hæc verba in fine Orationis *Iesum Christum*, vel ad alia, *in vnitate Spiritus* si terminetur per *Qui viuis* aut *Per eundem*, & inde eum statim conducit ad locum vbi cantare debet Epistolam, vbi stans à sinistris eius vertit folia libri, si opus sit; Finita autem Epistola eundem reducit ad medium Altaris, & inde genuflexione facta reducit ad Celebrantem, vt ab eo benedicatur genuflexus cum illo, deinde recipit ab eo librum quem deponit super Credentiam.

16. Dum Celebrans incipit Euangelium, tradit librum Euangeliorum Diacono, eo modo quo antea Subdiacono, quem ipse solus Diaconus portat ad Altare, & circa finem Gradualis *Alleluia*, aut Tractus aut etiã citiùs ascendit cum Thuriferario ad Altare, vbi imponitur thus in thuribulo.

Posteà

Posteà descendit cum eodem Thuriferario, facta genuflexione altari & vadit ad Credentiam indeque dum Diaconus accipit librum Euangeliorum, ducit Thuriferarium & Ceroferarios ad medium Altaris in plano, vbi à sinistris Subdiaconi genuflectit super infimum gradum, & erectus præcedit omnes ad locum Euangelij.

17. Cùm peruenerit ad prædictum locum, stat à dextris Thuriferarij, & ministrat, dum tempus est, Diacono thuribulum, monetque ibi Diaconum quando inclinandum sit aut genuflectendum, & se signat cum eo in fronte, ore, & pectore.

18. Finito Euangelio recedit, præcedit omnes ad medium Altaris, vbi assistit Diacono, dum Celebrantem incensat, eique thuribulum porrigit, si necesse sit.

19. Si sermo habendus, statim post incensationem Celebrantis, ducit Concionatorem ad suggestum & finito sermone, eum reducit ad Sacristiam, aut alium locum destinatum.

20. Dum Celebrans dicit *Credo* stat in cornu Epistolæ, & genuflectit cum eo, & finito monet vt sedeat si velit vt ad *Gloria in excelsis.*

21. Paulò ante versum, *Et incarnatus est*, monet Celebrantem vt genuflectat, si sit ad Altare, vel se inclinet si sedeat, in die autem Natiuitatis Domini & Annuntiationis B. Mariæ Celebrans genuflectere debet, sed ipse Cæremoniarius semper genuflectit. Atque versu *Et incarnatus est* decantato, tradit Diacono Bursam Corporalium ambabus manibus, versa ad eum facie, ita vt pars aperta Bursæ ipsum Diaconum respiciat.

22. Circa finem Symboli reducit Celebrantem ad Altare per viam longiorem, tum facta genuflexione, redit ad Credentiam, & inchoato

Offertorio

Offertorio velum oblongum super humeros, Subdiaconi aptat, eumque à sinistris Calicem deferentem ducit ad Altare.

23. Dum Celebrans thurificat oblata assistit, vt in prima thurificatione ante Introitum.

24. Postquam Celebrans lauerit manus Cæremoniarius vadit ad sinistram Celebrantis cum genuflexione, eique assistit & folia Missalis vertit, dum Celebrans dicit secretas Orationes & cantat Præfationem. Si tamen adsit Presbyter assistens tunc Cæremoniarius ducit Diaconum in Chorum, vbique facta inclinatione monet Diaconum quos incensare debeat, cum quibus reuerentijs, & quot ductibus.

25. Circa finem Præfationis ducit Ceroferarios in Sacristiam vel ad alium locum vbi sunt intortitia, & inde eosdem intortitia ferentes, & Thuriferarium cum thuribulo ad Altare ducit, quibus loca sua assignat.

26. Deinde accedit ad cornu Epistolæ ponens ipsemet si opus sit, thus in thuribulo, & dum eleuatur SS. Sacramentum illud ter incensat.

27. Facta eleuatione SS. Sacramenti surgit accedens ad medium Altaris genuflectit, atque Thuriferarium cum Ceroferarijs, si discessuri sint, reducit in Sacristiam, vel alium locum, indeque statim redit ad Altare cum illis.

28. Postea Subdiaconum pacem in Chorum deferentem comitatur, & conducit Subdiaconum ad quos dandum est pacis osculum inclinans se illis, tantùm postquàm datum fuerit pacis osculum.

29. Tum reuersus ad Altare, facta ibidem prius genuflexione accipit pacem ab eodem Subdiacono per osculum quam statim porrigit Acolythis etiam per osculum, alijs verò scilicet Laicis cum instrumento, secundum morem locorũ,

& ideò tunc cùm Celebrans dat pacem Diacono, accipit instrumentum pacis, si illud dandum est Laicis, illudque Diacono tribuit osculandum, & ipse Cæremoniarius illud secum defert manu dextrâ cum Subdiacono incedendo, & ipse Subdiaconus Laicis dabit illud osculandum quos Diaconus incensauit.

30. Post sumptionem Sanguinis ducit Acolythum cum ampullis ad Altare, & reducit eum post datam ablutionem digitorum Celebranti.

31. Finitis Orationibus cum sua vltima conclusione, ad quas stat prope Celebrantem à dextris eius, statim claudit Missale, nisi sit legendum aliud peculiare Euangelium.

32. Ad benedictionem genuflectit cum alijs in cornu Epistolæ se signans.

33. In fine Missæ dat biretum Celebrantis Diacono, tum etiam eidem Diacono & Subdiacono sua, factisque debitis reuerentijs altari, reducit Celebrantem & ministros in Sacristiam; At cùm in Sacristiam peruenerunt facta reuerentia imagini inclinat se Celebranti, & eum adiuuat deponentem paramenta sua.

ANNOTATIONES.

§. 1. Imprimis Cæremoniarius curare debet vt non tantùm praxim habeat omnium Cæremoniarum, sed etiam cùm opus fuerit de ijs quæ fiunt rationem reddere possit. Ideoque non ei sufficit Rubricas Missalis, & Breuiarij, Rituale Romanum, Pontificale Cæremoniale Episcoporum optimè scire; sed insuper attentè legisse debet Thesaurum Sacrorum Rituum Bartholomæi Gauanti aliosque de hac materia tractantes. (Cærem. Epis. lib. 1. c. 5.

§. 2. Qui huic officio præficitur apud se perpendat omnia & singula Ecclesiastica munera ad seipsum pertinere. Quapropter omnibus istis diligenter prouidere debet, & non ipsa die, vel cùm tempus vrget actionem, sed mature, aut pridiè, aut citiùs si opus sit.

Item

Item cuncta à se peragenda in aliquo loco priuato sæpiùs experiatur & exerceat etiam simulatis gestibus quæ qualiterue ipse facturus & docturus est, vt eius eruditio singulis prosit.

§. 3. Diligenter aduertat vt omnes cum reuerentia debita officijs diuinis intersint, nulla sint colloquia, discursiones tumultus, omniaque profana prorsus tollantur, & si opus sit adhibeat sibi ministros, qui his inuigilent, mendicantes ex Ecclesia pellant, & præcipuè canes & alia huiusmodi diuina officia perturbantia. *Cærem Epis. loco citato.*

§. 4. Caueat quoque ne in Choro diuinis officijs, quis incomposite, & minùs modeste assistat ne inde scandala oriantur. Item ne quis gestum aliquem ab alijs differentem demonstret, v. g vt cum alij stant alius sedeat. Sed det operam vt omnes vniformiter quantùm rei ratio postulat, se gerant. *Cærem Epis. lib. 1. cap. 5.*

§ 5. Sit patiens, mansuetus, ac humilis, nec illi graue sit iuuare ministros, si opus sit, & cum aliquem monere oportet, id faciat modestè, submissâ voce, ac solo nutu, etiam leuissimo, si fieri possit.

§. 6 Ordines sessionum in Choro, vel extra distinguat, singulisque locum & ordinem assignet secundùm laudabilem locorum consuetudinem. Præcipue autem curam gerat Celebrantis & ministrorum eius vt eis præsto sit, si quid petant vel de aliqua re sint admonendi.

§. 7. In motu suo, & omnibus suis actibus ita modestè se gerat, vt non præcipitanter agat, non discurrat velociter nisi necessitas summa vrgeat, nec caput voluat, aut manus agitet indecenter, nec in suis actibus affectationis vitio notetur

§ 8. Curet etiam vt cùm aliquis, quem comitatur, inclinare se, aut genuflectere debet, ipse quoque, quasi præcedendo se inclinet, aut genu flectat. Similiter cum omnes qui sunt in Choro aut alibi inclinare se aut genuflectere debent, priùs aliquantulùm recedens è loco suo innuat illis quid agendum sit. V. g. quando dicendum *Gloria Patri*, aut aliud simile, & ad Altare quando ministri genuflectere debent aut se inclinare, ipse priùs eadem faciat aut innuat facienda

§. 9. Regulariter incedit aut stat à sinistris illius quem comitatur, nisi aliquid obstet, v. g. viæ angustia, aut populi concursus, tunc enim præcedit, nunquam verò sequitur, cùm autem ducit Prælatos aut

alios ad aliquos actus id modestè faciat, & reuerenter non cos vrgens, aut impellens, aut quasi vehens.

§. 10. Si Celebranda sint aliqua diuina officia solemniter, vt quando celebranda Oratio quadraginta horarum, & exponendum SS Sacramentum, aut processiones publicæ habendæ, aut alia huiusmodi quæ rarò obtingunt, re priùs communicatâ cum superiore præuideat omnia, curetque ea seruari, iuxta formam traditam, & non tantùm ministros sed etiam superiorum ipsum, aut alium Celebrantem instruat; si opus sit, etiam eis schedulas in scriptis præbeat, & sæpius per repetitos simulatos gestus in aliquo priuato loco doceat.

§. 11. Nouos Presbyteros, & alios recenter ordinatos accuratè instruat ideoque à Superioribus non permittendum, ne quis munera sua exerceat, nisi priùs à Cæremoniario in Sacris Missæ ritibus, & cæremoniis perfectè fuerit edoctus.

§. 12. Non conducit Diaconum dum defert librum Euangeliorum, & Bursam Corporalium ad Altare, neque Subdiaconum dum reportat Calicem ad Credentiam, quia comes tantùm datur Ministris ad aliquid cantandum, aut quando exeunt ex presbyterio.

§. 13. In Processionibus ad ipsum spectat, omnes ritè & ordine dirigere, omnemque dare operam, vt seruato ordine nullo modo interrumpatur vel perturbetur Processio, ac propterea studeat vt pari passu, graui incessu, debitaque distantia omnes ac singuli progrediantur, celeri quadam, sed graui iteratione, si opus sit, discurrendo vt omnia præcipuè eodem ritu cantentur, atque dicantur, prouideat.

§. 14. Sacerdotes si aliquid ex annotatis Rubricis prætermiserint, seu ex incuria immutauerint, vt quandoque accidit, ab eodem modestè tamen ac benignè moneantur, & omninò omnium actus in Ecclesiasticis functionibus diligentissimè obseruet, si qui à tradita forma recesserint, ab eo moneantur

§ 15. Si quis fortè ab eo præscripta exequi neglexerit, is placidè ac benignè ab eodem moneatur, cum verò res postulauerit Superiori deferatur. Vt quod eius auctoritate commode interdum introduci aut corrigi non potest, superiorum auctoritate introducatur ac corrigatur.

§. 16. Eos, qui sacris ordinibus initiantur, vel primitias suas celebraturi sunt, diligenter instruat, muner-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

neris namque & officij sui erit, vt singuli Ecclesiæ Ministri ab eo Cæremoniarum vsum ac disciplinam ritè percipiant in omnibus peragendis, ac propterea benignè singulos in Ecclesiastica disciplina instruens omnibus suam præstabit operam: neque cuiquam primitias suas celebrare liceat nisi Decano, Pastori, aut Superiori, cui subest testimonio Cæremoniarij debitè probauerit, se in Sacris Missæ ritibus esse eruditum atque versatum, & Cæremonias omnes ad vnguem intelligere.

§. 17. Errata, in ipso actu (si quæ contingunt) vel modestè, ac leniter corrigat, vel silentio, maximè si fuerint leuia, transeat, ne fortè magis præco erroris quàm corrector appareat.

TITVLVS XXVI.

De Sacristiæ Præfecto qui in Collegiatis alijsque Ecclesijs Thesaurarius dici solet.

1. SAcristiæ munus, inter alia Ecclesiastica ministeria nequaquam minimum est, ac propterea in eo eligendo loci superior attentè consideret, vt ijs; qui eligitur, sit in sacerdotali ordine constitutus, quique rerum sacrarum & Ecclesiasticarum vsum, & scientiam habeat, & recognoscat, qua cura, & studio Ecclesiastica suppellex custodienda sit, quoue ordine atque tempore ea vtendum sit, adhibito Clericorum & inseruientium ministerio.

2. Præcipuum eius munus erit, vt Sacrosancta Eucharistia in Tabernaculo clauibus fidis obserato decenter cum luminibus accensis conseruetur, & singulis saltem quindenis, renouetur: ad infirmos debita cum reuerentia & honore deferatur, & ea quæ ad cultum eius spectant, nitidè & honestè conseruentur. Curet etiam vt *Cærem. Epis. lib. 1. cap. 6.*

Cærem. Epis. lib. 1. cap. 6.

sacrum oleum infirmorum in vase ab alijs separato, custodiatur, illudque solùm ab alijs seiunctum ad vngendos ægrotos deferatur.

Carem Epis. loco citato

3. Idem circa sacras Reliquias curet, vt scilicet fideliter, honorificè, & in loco tutissimo asseruentur.

4. Olei sancti vascula, cum sacris oleis in Ecclesiæ aut Sacristiæ loco honesto, apto, & decenti, nunquam tamen in loco in quo SS. Sacramentum asseruari solet benè custodiantur: Item Calices, Pyxides, omniaq; vasa sacra diligenter in suis armarijs recluſa seruentur: Vestimenta item Sacerdotalia, vniuersaque Ecclesiastica suppellex non solùm sarta, & integra, verùm etiam mundissima, conseruentur, nec patiatur vt ab alijs Ecclesijs, si non in pretiosa supellectile; saltem in ornatu, nitore, & diligentia, superetur.

Carem. Epis. loco citato.

5. Aquam benedictam singulis diebus Dominicis, vel etiam sæpius, si opus sit, renouet: adhibitis ad benedictionē superpellicco & stola violacei Coloris, nisi fiat in Dominica ab ipso Celebrante benedictio huiusmodi, quia tunc Stola Celebrantis sit coloris officio diei conuenientis, vt dictum est, suprà.

6. Item curet vt Ecclesia ab omni eius parte, tam in pauimento, quàm in parietibus, columnis, fornicibus, ac laquearibus ad singula eius facella, pulpita, confessionalia, altaria, & alia id genus semper munda sint, præsertim a puluere, telis aranearum, & ne per iniuriam sordescant, aut pereant

Carem. Epis. loco citato

7. Studeat quoque vt cum diuina celebrantur officia nihil desideretur eorum quæ necessaria sunt tam ad Altare quàm ad Chorum & alia, ne in ijs perquirendis & expectandis indecenter, & incommodè tempus consumatur,

8. Quid-

8. Quidquid ad Campanarum sonum spectat, ipse curet exequendum scilicet matutinas, vespetas, Missam, alias horas Canonicas, salutationem Angelicam, & alia huiusmodi secundum vniuscuiusque Ecclesiæ laudabilem consuetudinem, ac rationem temporis & festorum. *Carem. Epis. loco citato.*

9. Eiusdem muneris est Missarum celebrandarum seriem præscribere, pro quibus benè disponendis & ordinandis habeat in Sacristia Tabellam, in qua omnia nomina Sacerdotum sint descripta, & si commodè fieri possit, omnibus propria sit hora assignata, quæ per vices mutetur, ita vt non semper eidem eadem hora contingat, ac quilibet eorum in Altari, ad quod fuerit adscriptus, celebret: diligenter aduertens, ne alicuius incuria definitus ab eo ordo turbetur, neue plus quam decet Missarum celebrandarum ordo retardetur, neue simul Celebrantes concurrant; nisi fortè graui necessitate. Habeat etiam librum in eadem Sacristia, in quo Missarum celebrandarum obligatio describatur, sicut & anniuersaria, si quæ sint celebranda temporibus suis in dicto libro, vel alio habeat, vt omnibus benefactoribus satisfiat. *Carem. Epis. lib. 1. c. 6.*

10. Expedit quoque vt Sacristia habeat præterea librum vnum pro Sacerdotibus celebrantibus, in quo manu propria notent subscribantur singuli Sacerdotes, qui vnoquoque die in Ecclesia Missæ sacrificium fecerint.

11. Prætereà alium etiam habeat librum, in quo nomina mortuorum qui ibi sepeliuntur vnà cum die depositionis, & loco sepulturæ notentur.

12. Nullum presbyterum vagum, peregrinum, & ignotum sine commendatitijs Episcopi Diœcesani Ordinarij, aut eiusdem Vicarij generalis ad Celebrandam Missam admittat.

13. Caueat etiam ne sacerdotes sine habitu decenti, & corona sufficientis magnitudinis in capite celebrent. Nec permittat eis vt aperto collari celebrent, neque calceis lutulentis ad Altare accedant, & ideò in Sacristia debet esse pannus attritus quo sacerdotes calceos lutosos curent diligenter extergi, vel potiùs semper sint crepidæ in Sacristia paratæ tam pro ijs, quàm pro regularibus qui calceis non vtuntur.

14. Curet, vt in vase aquarum ex solido lapide, ad abluendas Sacerdotum manus, in Sacristia nunquam deficiat aqua munda, & hinc inde ex instrumento tornatili pendeant manutergia munda pro abstergendis manibus. Satis probanda hoc loco videtur, & vbi commodè fieri potest, etiam imitanda eorum consuetudo, qui distincta ante, & post celebrationem manutergia apponunt; vnum quod sit vsui ante, & aliud post Missam, quod sit ex mundioribus, notando ad instrumenta quibus appenduntur in schedula et verba *Ante Celebrationem & post Celebrationem*. Aliud etiam potest apponi alio loco distinctum cum sua inscriptione pro Ministris, & si fieri potest aqua lotionis manuum Presbyterorum post Missam effundatur in Sacrarium, aut alium locum separatum & honestum.

15. Procuret etiam vt in eadem Sacristia loco congruo sint duo loca accommodata, quo Sacerdotes ante Celebrationem se præparent, & peracto Missæ Sacrificio se colligant, gratiarum actioni operam dantes, adaptetur in eis scabellum ad procumbendum, ante propositam Crucifixi effigiem, vel aliam piam imaginem.

16. Adsit præterea tabella, in qua Orationes præparatoriæ ante Missam, & gratiarum actiones post Missam descriptæ sint.

17. Habeat etiam in promptu genuflexoria

cum

cum cussinis & tapetibus, quæ coram Prælatis, & principibus viris apponi possint cùm ad Ecclesiam accesserint.

18. Cùm sacras Reliquias ex armario defert ad Altare, vel reportat ad loca sua, sit superpelliceo cum stola paratus, vel etiam Pluuiali, si sit consuetudo, coloris conuenientis, & duo Clerici etiam superpelliçeis induti, vel saltem vnus cum cereis accensis.

19. Si deferendæ sunt Reliquiæ pro officio diuino ad Altare, id fiat hora commoda iuxta locorum consuetudinem, & in Altari duo saltem, si fieri possit, cerei ardeant, vel lampas aut plures. Et cum armarium aperitur vt sacræ Reliquiæ ibidem tantùm populo ostendantur, accendantur priùs duæ candelæ, ac si eas contrectaturus est superpelliceo & stola priùs induatur.

20. Quotidie ab ea hora qua prima celebranda est Missa, in Ecclesia præsto sit ad omnia, nec inde recedat, nisi prius omnibus illius diei Missis absolutis, & si rationabili ex causa eum abesse contingat, de superioris licentia alium idoneum ministrum, in sui locum substituat.

ANNOTATIONES.

§ 1. Officium Sacristæ, ab officio Cæremoniarij prorsùs distinctum esse debet, ne mutuò sese impediant, est magnæ dignitatis, fidelitatis, & laboris, ipsi enim cultus diuinus committitur, & eius probitati relinquitur totius Ecclesiæ thesaurus videlicet SS. Eucharistiæ Sacramentum, ac eius fidelitati commendantur omnes res sacræ, vasa, ac supellex Ecclesiæ.

§. 2. Sacristæ potest dari coadiutor vnus vel plures qui in hisce partibus vocari solent Custodes, æditui siue Campanarij quorum officium est aperire, vel claudere fores Ecclesiæ suo tempore, concinnare lampades præparare ampullas vinum & aquam, conficere hostias, campanas pulsare, necessaria pro Missa solemni, siue priuata præparare & alia huiusmodi peragere, quibus fortè Sacrista vacare non potest.

§. 3. Quia autem Custodes siue Campanarij Ostiariorum in Ecclesia munus gerunt, ac pleraque obire tenentur, quæ vetus Ecclesia, nullis nisi in minoribus Ordinibus constitutis agere permisit vt Sanctorum Ordinum functiones in vsum iuxta Sacros Canones reuocentur, nec ab hæreticis tanquam otiosæ traducantur, & homines laici leues, nulloque rerum Ecclesiasticarum imbuti à ministerijs Ecclesiasticis arceantur, cura deberet esse illis ad quos pertinet, vt ad Ostiariorum, Custodum, Ædituorum, seu Campanariorum ministerium non alij admittantur, quam Deum timentes, religiose pij, honestæ vitæ, non tabernarij non infames, non bigami, non aliquod officium sordidum exercentes, aut tonsura Clericali non insigniti, sed Clerici boni nominis & famæ, honestæ etiam conversationis, & cantus choralis periti.

§. 4. Barbam aut comam indecentem dicti Ædituj non nutriant, sed tonsuram ac habitum gestent Clericalem, & cùm ministeria sua exhibent, mundis superpelliceis semper induti esse debent.

§. 5. Ostia Ecclesiæ diligenter custodiant, eaque debitis temporibus aperiant, ac finito diuino officio mox claudant maximè si templa in quibus seruiunt, eo constituta sint loco vt compendij gratia quasi per plateam publicam, publicus per eam transitus irreuerenter fiat, aut non tam orationis, quàm profanæ deambulationis causa, conuenire eò homines soleant.

§. 6. Nullos ementes aut vendentes in propylæo Ecclesiæ, aut præ illius foribus propriùs quàm deceat, Christi exemplo patrantur; & maximè eos hinc abigant qui vinum venduut adustum, aut alia per quæ homines à frequentatione Ecclesiæ auocari solent.

§. 7. Cœmiteria ab omni spurcitie & immunditia, Sancta custodiant, caueantque ne quid in eis indecore fiat.

§. 8. Canes, porcos, aliasque bestias à domo & aula Sancta Dei perpetuo arceant, ac mox si quando illam ingressæ fuerint, eijciant.

§. 9. Prophanas deambulationes, risus, rixas, incondita & irreligiosa colloquia, inuerecundas & importunas eleëmosynarum emendicationes, & quæcumque orationis aut concionis tempore, Sacerdotum aut populi animum in diuersa trahere possunt, pro virili sua parte & domus Dei zelo, prohibeant.

§. 10. Ab

§. 10. Ab omnium sordium genere Ecclesiam semper mundam tueantur, impedimenta quæcumque ex eadem reponant, quotannis minimùm ter, omnes parietes, omnesque fenestras vitreas, sacras imagines, columnas, altaria, eorumque fornices, lacunaria atque tegumenta perpetuâ curâ ab omni puluere & aranearum telis liberent.

§. 11. Varietas & distinctio colorum in sacrificio Missæ, alijsque diuinis officijs adhibendorum non pro custodum voluntate varietur, sed iuxtà vsum Romanæ Ecclesiæ in Rubricis præscriptum mutetur.

§. 12. Diligentissimè curent, vt ne venerabiles ac pretiosæ Sanctorum Reliquiæ vilescant, ac sine cultu iaceant, vel irreuerenter ab aliquibus tractentur; sed nec ipsi id faciant, neque eas aut sacros calices, patenas, aliaque sacra vasa, corporalia, purificatoria, nisi in sacris ordinibus constituti fuerint, attingere ausint: ne temeritate sua, iram Domini super vniuersum populum inducant.

§. 13. Quandocumque quis sacrificaturus est, signo campanæ id populo indicent, altare patent, cereos accendant, cæteraque in Sacrificio Missæ necessaria præparent: Sacerdoti quoque in tempore idoneum ministrum accersant, aut si is haberi poterit, aut in administrando non rectè suo fungatur officio; ipsimet Sacerdoti administrent.

§. 14. Casulas, quibus Dalmaticæ aliquæ correspondent, ad alias Missas, quæ sine Diacono & Subdiacono celebrantur, non exponant; ne crebriori vsu inter se dissimiles fiant; & dalmaticis integris, casulæ detritæ, & consumptæ sint.

§. 15. Absoluto Sacrificio, cereos extinguant, altare contegant, omnia quæ apportauerant portent, suis locis singula restituant. Vestes sacras, non quidem tumultuariò, sed seruatâ plicandi arte ac ordine, debito modo conuoluant, & in vestiario, sine offensione, suauiter reponant

§. 16. Hostias, in singulos saltem menses nouas, recentes, pulchras, & integras habeant, ac eas quæ elapso mense superfuerunt, consumant. Vinum autem semper purum sit, ac tanto dignum mysterio ac conueniens; non acetosum, non corruptum, vel nimis aquosum, aut à natura sua deficiens. Ne quod mensis, corpotisque refectioni abominabile esset, atque voluptatis

posset esse remedium, id sacrificijs, ad placandum Dominum exercituum, satis bonum, præstans ac genere ipsum habeatur.

§. 17. Aquam etiam in vsus Sacrificiorum limpidissimam semper habeant, quotidiéque recens hausta; non in lauacro, aut situla, vnde immergendo vrceolos aut ampullas hauriatur; sed in mundissimo & decenter cooperto angustiori poculo, & huic duntaxat vsui seruiente, ex quo in ampullas fundatur.

§. 18. Aquam lustralem singulis septimanis in aquiminarijs & amulis renouent; aquiminaria & amulas mundent, & ne quis faciem, manus, vel aliud quidquam in his abluat, prohibeant.

§. 19. Candelabra ac reliqua omnia, ænea, ac stannea vasa & ornamenta, bis minimùm quotannis ab omni squalore, ac rubigine accuratè expurgari faciant.

§. 20. Nunquam Domum Dei vel mundent, vel exornent nec aliquid quod tumultum in ea facere posset faciant; nisi cùm finito diuino officio fores templi clausæ esse solent.

§. 21. Horologia sua rectè dirigant, totius enim reipublicæ plurimum interest accuratum temporis haberi rationem.

§. 22. Manè, meridie, ac vesperi ad innouandam incarnationis, ac passionis Dominicæ, campanæ maioris pulsu dent signum. Idem facere debent ad eleuationem corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi sub summo Sacro.

§. 23. Cùm corpus Dominicum ex tabernaculo proferendum erit, vel aliàs aliam ob causam Tabernaculum Venerabilis Sacramenti aperiendum, non ipsi hoc faciant, multò minùs à mulieribus fieri debet vt in multis Parochialibus, alijsque Ecclesijs cum scandalo fieri solet, sed duntaxat Sacerdotes aut ad minimùm qui in sacris ordinibus sunt constituti.

§. 24. Quando tempore diuini officij Christi fideles munera sua ad altare offerunt, non ea mox à facta oblatione auferre debent, sed peracto diuino officio, actum fideliter in Gazophylacium Ecclesiæ mittant, aut ijs quibus ea tradere tenentur tradant.

§. 25. Ad recipiendas ad Altare fidelium oblationes, quæ vel stationum, vel alio quouis tempore offerri solent: nusquam, ne in monasterijs quidem aut Collegijs Virginum, femina præficiatur, aut etiam in Sacristia munus Custodis obeat.

§. 26.

§.16. Quando Christiano more cerei, aut candelæ à Christi-fidelibus offeruntur, & ad declarandam suam in Deum voluntatem, vt sint in holocaustum accendantur: non eos vel ad priuatos vel ad alios, quàm à populo offeruntur vsus auferant. Sed quod offerentes volebant, ad consumptionem suam ardere sinant, ne cadant in peccatum puerorum filiorum Heli, de quibus dicit Scriptura, *Quod erat peccatum eorum grande nimis coram Domino quia detrahebant populum à Sacrificio Domini.*

§. 27. Nihil vnquam ex Ecclesiæ ornamentis aut thesauris, aut quacumque supellectile Ecclesiastica extra Ecclesiam efferant, aut alijs ad ornandam Ecclesiam suam dent mutuum, citra consensum superiorum suorum.

§. 28. Omnia & singula, quorum cura ac custodia eis credita est, quemadmodum iureiurando tenentur, fideliter seruent, atque custodiant ac fidelitatis suæ quotannis minimùm semel, iuxta Ecclesiæ inuentarium seu repertorium faciant fidem.

§.29. Quotidiè ab ea hora quâ prima Missa celebranda est in Ecclesia, præsto debent esse ab omnia, necinde recedere, nisi priùs omnibus illius diei Missis absolutis, & si rationabili ex causa eos abesse contingat, de superioris licentia alium idoneum ministrum in suum locum substituant.

§.30. plura adhuc de Sacristæ, Custodibus, Campanarijs seu Ædituis in diuersis locis huius operis dicta sunt, quæ hic commodè repeti non potuerunt ob eorum multitudinem, & varietatem.

TITVLVS XXVII.

De officio Organistæ.

1. QVicumque ad fungendum officium Organistæ in Ecclesia assumendus est, is bonis moribus præditus, & artis pulsandi organa peritus esse debet, & vbi Ecclesiastici periti inueniuntur laicis præferendi sunt, si tamen Ecclesiasticus *Cærem. Epis. lib. 1. cap. 38.*

siasticus aptus non reperiatur, laicus Catholicus, modestia, & grauitate præditus eligatur, qui semper habitu decenti, detecto capite, & qua decet reuerentia suum exequatur munus.

Carem. Epis. loco citato.

2. In omnibus *Dominicis* & festis per annum occurrentibus, maximè in quibus à seruilibus operibus abstinendum est, decet vt in Ecclesijs si non musicorum cantus, ad minus organum adhibeatur, exceptis tamen Dominicis Aduentus, *Septuagesimæ*, *Sexagesimæ*, ac Quadragesimæ cùm illis temporibus, non nisi Dominica tertia Aduentus quæ *Gaudete* dicitur, & quarta Quadragesimæ *Lætare* appellata, quæ sunt dies lætitiæ organa pulsari debent.

3. In Missis & officijs Defunctorum nunquam adhibentur organa.

Carem. ibid.

4. In festis quæ tempore Aduentus & Quadragesimæ occurrunt, organa cessant, excipiuntur tamen aliquæ festiuitates solemnes videlicet Annuntiationis in Quadragesima, Conceptionis in Aduentu & aliæ similes, aut quandocumque concurrit aliqua solemnitas in eis ferijs, quæ cum lætitia, pro aliqua re graui celebratur veluti preces 40. aut 10. horarum. In ipsa autem feria quinta in Cæna Domini pulsantur organa in Missa ad *Kyrie eleyson* & ad *Gloria in excelsis* tantùm: & Sabbatho Sancto à *Gloria in excelsis* tantùm & ad reliquum officium, vt in alijs festis solemnibus.

Carem Epis. lib. 2. c. 28.

5. In Ecclesijs igitur in quibus est vsus Organi pulsantur organa ad vtrasque solemnes Vesperas statim ac Celebrans exit à Sacristia paratus, nec priùs silet, donec in loco suo sedeat, & ei datum fuerit à Cæremoniario signum incipiendi. Deinde debent etiam pulsari in fine Psalmi post versum, *Sicut erat in principio, &c.* loco Antipho-

næ

næ quæ repeti deberet, & alternatim in versibus Hymnorum, & Cantici *Magnificat*, ita tamen vt primi versus Hymnorum, & prædicti Cantici cantentur à Choro in tono intelligibili, non autem ab Organo, quod etiam seruandum est in quibusdam versibus Hymnorum ad quos genuflectere debemus: qualis in Cantico *Te Deum laudamus* versiculus est *Te ergo quæsumus, &c.* & in Hymno *Pange lingua* versiculus *Tantum ergo Sacramentum, &c.* (quando ipsum Sanctissimum Sacramentum in Altari patenter est expositum non verò aliàs) etiam si versus immediatè præcedens fuerit decantatus à Choro. Sed etiam seruatur in vltimis versibus hymnorum, & in versu *Gloria Patri*, ob reuerentiam SS. Trinitatis, cuius laudes ore decantare debemus, quod nemini mirum videri debet, si hæc perpendantur exactè.

6. Ad Matutinas solemnes pulsantur Organa ad hymnum primi nocturni, & ad *Te Deum laudamus* alternatim, versus tamen *Te ergo, &c.* cantatur à Choro genuflexo tono intelligibili, non autem ab Organo. Ad laudes pulsantur Organa vt ad Vesperas *Carem. Epis. lib. 2 c. 5.*

7. In reliquis Horis Canonicis quæ in Choro cantantur, non est consuetum interponere Organum. Sed si in aliquibus locis consuetum esset Organa pulsari ad Horas Canonicas, præsertim sub Hora Tertia & Completorio, poterit illa consuetudo seruari, ad Tertiam quidem dum Episcopus solemniter celebraturus capit Sacra paramenta; Ad Completorium verò ad Hymnum *Te lucis. &c.* ad Canticum *Nunc dimittis. &c.* & in fine Completorij ad Antiphonã de Beatissima Virgine Maria, seruatis tamen semper regulis supradictis. *Carem. Episc. lib. 1. c. 28.*

8. In Missa solemni pulsantur Organa alternatim cùm dicitur *Kyrie eleyson, Gloria in excelsis,* *Carem. Episc. lib. 1. c. 28.*

Item

Item finita Epistola dum cantatur Graduale, & Sequentia. Item ad Offertorium, vsque ad Præfationem. Item ad *Sanctus* alternatim. Ad eleuationem SS Sacramenti grauiori & dulciori sono, & facta eleuatione, Chorus prosequitur *Benedictus qui venit, &c.* stando. Item ad *Agnus Dei* alternatim, sub Communione, & in fine Missæ, Ad Symbolum nunquam intermiscendum est Organum, sed illud a Choro cantu intelligibili tractim, ac deuote totum cantandum.

Carem. Epis. lib. 2. cap. 8.

9. Pulsantur etiam Organa quotiescumque Episcopus solemniter celebraturus Ecclesiam ingreditur, dum orat ad Altare & capit paramenta donec detur Organistæ signum cessandi, & re diuina peracta discedit.

10. Item aduenientе Legato Apostolico, Cardinale, Archiepiscopo, aut Episcopo proprio, aut etiam extraneo quem Episcopus honorare voluerit, aut etiam Principe, vbi primùm fuerint ingressi Ecclesiam, donec ad Altare genuflexi orauerint.

Carem. Epis. loco citato.

11. Possunt quoque pulsari Organa in Collatione Ordinum, & more Romano ad Hymnum *Veni Creator, &c.* & in consecratione Episcopi ad prædictum hymnum, & Psalmum *Ecce quam bonum* alternatim, si sit consuetudo, & in alijs huiusmodi actionibus. Denique dum transit Processio solemnis aliquam Ecclesiam.

ANNOTATIONES.

Carem. Epis. lib. 1. cap. 28.

§. 1. Notandum, quod quandocumque per Organum versiculis Hymnorum, aut Canticorum respondetur, semper idem proferendum esse, ab aliquo de Choro intelligibili voce, nisi sit aliquis qui cantet cum eo, quod videtur intelligendum, tantùm de officio Canonico, non de Missa, aut alijs huiusmodi.

§. 2. Aduertat benè Organista, vt hic abusus tandem aliquando tollatur, nempe ne Introitus, Epistola, Præfatio, Symbolum, & Oratio Dominica, quæ sunt præcipua,

præcipua, quæ in Missa cantanda sunt, organorum pulsatione, aut Musicorum concentu, mutilentur aut intercipiantur.

§. 3. Vigilet quoque ne tantus Organicus aut nimiâ præcipitatione ac breuitate suâ maiestati cultus diuini aliquid detrahant, aut Clero & astanti populo nimia protractione tædium aut fastidium pariat. Sed cantu Gregoriano reuerenter ac grauiter cantato, paulò diutius duret. Ideoque attentè obseruet Organista tinnitum campanulæ vel signum alicuius ad hoc constituti, quo monetur quando inchoandum, vel finiendum.

§. 4. Vt Organum rectè custodiatur, clausum semper maneat, nec nisi diebus festis, quibus eo vtendum aperiatur, & sæpè à puluere & telis aranearũ mundetur.

§. 5. Neminem quoque super vel intra Organa admittat Organista præter Cantores, aut alios quibus opus est

§. 6. Cauendum autem est ne sonus Organi sit lasciuus, aut impurus, & ne cum eo proferantur cantus, qui ad officium quod agitur non spectent, ne dum profani, aut ludicri, nec alia instrumenta musicalia, cum Organo pulsentur, nisi tubæ, tibiæ, aut corneæ; similiter leuia ac minùs decentia motteta nullo modo recitentur in fine Psalmorum, nec prorsus in toto diuino officio.

§. 7. Præterea Organista cum Magistro Chori, & Cæremoniario frequenter conueniat & de officio instituendo conferant.

§. 8. Præstet quoque vt Episcopus probet ea quæ cantanda sunt à Musicis in Organo, & non Litanias aut alia à Sede Apostolica non approbata cantentur.

§. 9. Obseruent quoque Cantores & Musici ne vocum harmonia, quæ ad pietatem augendam ordinata est, aliquid leuitatis, aut lasciuiæ præ se ferat; ac potiùs audientium animos, à rei diuinæ contemplatione auocent, quàm ad pietatem excitent; ideoque sit deuota, distincta & intelligibilis. *Cærem. Episc. lib. 1. cap. 28.*

§. 10. Denique quamuis iuxta Cæremoniale Episcoporum sub eleuatione Corporis & Sanguinis D. N. Iesu Christi Organum grauiori & dulciori sono pulsari debeat, nihilominùs vt totus animus Christi fidelium, omnesque internæ vires nullo distrahente eos sono omnimodè intendant ad recolendam mortis ac dilectionis Christi memoriam; sub eleuatione Corporis *Cærem. Episc. lib. 2. c. 28.*

poris ac Sanguinis D. N. Iesu Christi, in canticis & Organis altissimum potest seruari silentium: omnesque quotquot sunt in templo, Clerici, Cantores, Organistæ, Custodes, iique qui Organorum folles agunt, in genua procumbere, & facie ac animo ad SS. Sacramentum conuersi, Deum cum omni deuotione ac pietate adorent.

PARS V.

TITVLVS I.

De Vesperis solemniter Celebrandis.

Cærem. Epis. lib. 2 cap. 3. Gauantus comment. in Rubr. Breuiarij sect. 20. c. 3. n. 8.

1. SAcerdos hebdomadarius officium Vesperarum solemniter facturus, in Sacristia pluuiali coloris tempori seu festo conuenientis supra superpelliceum sine stola aut etiam super Amictum, Albam, Cingulum, & stolam in modum crucis ante pectus indutus, medius inter duos assistentes similiter indutos iunctis manibus & cooperto capite procedit è Sacristia ad chorum hoc ordine.

Gauantus loco cit.

2. Procedunt duo Acolythi deferentes candelabra cum candelis accensis; quos sequitur solus Cæremoniarius, si adest, tum alij de clero bini, deinde ministri pluuialibus induti bini & bini, postremò Celebrans medius inter duos vltimos pluuialibus indutos, qui fimbrias anteriores pluuialis ipsius parumper eleuant: & omnes hi, exceptis Acolythis, operto capite, iunctis manibus, oculis demissis & incessu modesto procedunt, nemini caput detegentes nisi Episcopo, aut alijs Prælatis, aut summis Principibus.

Cærem. Epis. lib. 2. c. 1.

3. Cùm peruenerint ante Altare, discedentibus alijs ad Chorum, Celebrans, ministri pluuialibus induti, & Acolythi stabunt Lineâ rectâ, Ceroferarij erunt omnium postremi hinc, inde à